

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

Havîn û Payîza 1999an

**Köln bir ilk'e daha
tanık oldu!**

Vahit Duran

Bala Kürtleri

Dr. Mikaili

Orta Anadolu

Kürtlerinde dil

sorununun bir boyutu

M. Ş. Dağ

Orta Anadolu Kürtleri

Literatürüne Bir Katkı

Rohat Alakom

Kurdên Haymaneyê

Georges Perrot

Ji bo çav û guhika,

ji we ra va çeroka

Bekir Dari

Aksaray Dımılicesi

(Dımılice-Türkçe sözlük)

Memê Hilkeçikî

Costume kurde.
Souvenir de Lieber Akat, ich
verleihe dir meine herzlich
sten Grüsse. Hast du Kriegst
du einen Brief. Gruss & Fluss

bîrnebûn

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.
Sê mehnan çarê derdikeve/Ûç ayda bir çikar

Utges av Apec-Förlag
Ans. utgivare: Ali Çiftçi

Redaksiyon:

Nuh Ateş, Dr. Mikailî, Muzaffer Özgür,
Ali Çiftçi, Hacı Erdoğan, Vahit Duran,
Bekir Dan, Mahmut Duran, Seyfê Asê,
Mehmet Bayrak, Hüseyin Kalaycı

Adress / Navnişan

Box: 3318, SE 163 03 Spånga / Sverige
Telefaks: 08-761 24 90
E-Mail: apec@swipnet.se

Navnişana li Almanyayê

Postfach 900348, 51113 KÖLN/Almanya
Telefaks: 02203-301630
E-Mail: birnebnun@gmx.de
E-Mail: birnebnun@hotmail.com
http://birnebnun.subdomain.de

Biha / Fiyat:

Europa: 7 DM Türkiye: 800 000 TL

Abone (2 yıllık bedeli):

İsveç: 400 SEK • Almanya: 60 DM

Türkiye banka hesap numarası:

F. Yıldız Vakıf Bank Polatlı Şubesi
Hesap No: 00158001 445398272.

İsveç hesap numarası:

(Bîrnebûn) postgiro: 468 65 12-7

Almanya hesap numarası:

Stichwort "Bîrnebûn" Deutsche Bank-Köln
Konto Nr: 591 26 62 BLZ: 370 700 60

Belavkirin / Dağıtım:

Türkiye

Toplum Kitabevi / Remzi İnanç

Bayındır sok. 22/1, 0642 Yenışehir /Ankara
Tel: 0312/434 25 43

Medya Kitapevi / Selahattin Bulut

İstiklal Caddesi, Elhamra Pasajı No: 258/6
Beyoğlu-İstanbul

Gül Kitapevi

Lise cad. Zafer çarşısı No 23/a / Kırşehir

Hollanda

Neçîrvan Qilorî

Postbus 758

3000 AT Rotterdam / Nederland

Tel: 0031-(0)624-66 36 55

Gironummor: 739 81 58

Danimark:

Dansk-Kurdiska Kulturhuset

Nansensgade 32 ST

TN 1366 Kopenhagen K, Danmark

Çap / Baskı: Apec-Tryck & Förlag AB

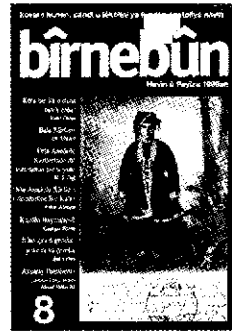
ISSN 1402-7488

Her nivîskar berpirsiyarê nivîsa xwe ye.
Matê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Bîrnebûnê re
tên, serrast û kurt bike. Nivîsarên ku ji Bîrnebûnê
re tên, ger çap nebin jî li xwedî nayên vegeandin.

Wênêya bergê:

Ev kartpostala di sala
1904an de ji Istenbolê li
ser adrêseke Swêdê hatiye
şandin. Xortekî kurd ji
dibistana "Aşîret Mektebi"

Ji arşîva Rohat Alakom

Naverok İçindekiler

3 Ji Bîrnebûnê

Ali Çiftçi

4 Nameyên ji xwendevanan/Okuyucu mektupları

9 Köln bir ilke daha tanık oldu

Vahit Duran

14 Helbest

Neçîrvan Qilorî

15 Îlahiyên Kurdî

Osman Alabay (Curukî)

16 Bala Kürtleri

Dr. Mikailî

21 Orta Anadolu Kürtlerinde dil sorununun bir boyutu

M. Şirin Dağ

31 Klama dilê Xelo

Muzaffer Özgür

32 Royî Rindik

İrfan Bayşal

33 Yarenî / Henek

Ihsan Türkmen

34 Reva Meyrê û Mendo

Nuh Ateş

37 Stranên aliyê me

Berhevkar: Osman Alabay (Curukî)

38 18 Nisan genel ve yerel seçimlerine kısa bir bakış

Muzaffer Özgür

41 Orta Anadolu Kürtleri Literatürüne bir katkı

Rohat Alakom

73 Gawestilerde radyo günleri

Hüseyin Kişniş,

75 Bi mamoste Amed Tigrîs re hevpeyvîn

Ali Çiftçi

79 Kurdên Haymaneyê -3

Georges Derrot

84 Binboğalar'da Kürt şarkıları-2

M. Bayrak

92 Ji bo çav û guhika, ji we ra va çeroka

Bekir Dan

95 Aksaray Dîmlicesi (Dîmlîce-Türkçe sözlük)

Memê Hilkeçikî

99 Şiir

Ferîdûn

Ji Bîrnebûnê

Xwandeveanên birêz, dema me kovar ji bo çapê hazir dikir, di roja 17/08/1999an de, li Tirkîyê, li herêma Marmarayê, erdhejandin çebû. Li gor ku tê gotin 40.000 insan miriye, û di vê erdhejanê da gelek kêmasiyên dewletê jî derketine holê. Em hêvî dikin ku ev bûyera trajedîk çereka dîn nebe û ji bo gelê Kurd û Tirk dibêjin, serê wan sax be. Bila xwadê insanan ji felaketên tabîî û netabîî biparêze!

Hûn dê di vê hejmarê 8'an de jî hin nivîsên lêkolînî û çandî yên bi zimanê tirkî û kurdî bixwînin. **Vahit Duran** bi tirkî "*Köln bir ilk'e daha tank oldu*" de li ser civîna Bîrnebûnê ya 8 û 9ê Gulanê ku li bajarê Kölnê civîyabû, bi zimanekî edebî, li ser civînê û qerekerên wê bi ferehî disekine. Nivîs bi wenyên ku di civînê de hatine kişandin ve hatiye xemilandin. Herweha kîsekirinên bejdarên civînê jî, bi kurtî dane.

Nivîskar û lêkolîner **Rohat Alakom** bi xwe ji Kurdên Serhedê ye û piştî cunta 12ê Îlona 1980'î wek pirañiya kurdên sîyasî yên wê demê, mecbûr ma derket derweyî welêt li Swêdê bi cih bû. Di warê lêkolînê de bi dehan berhemên hêja bi zimanê kurdî û tirkî belav kirin. Di vê hejmarê dê jî bi tirkî lêkolîneke dirêj bi navê *Orta Anadolu Kürtleri Literatürüne Bir Katkı* de li ser Kurdên Anatoluya Navîn agahdarîyên nû û yên balkêş dide.

Kovara me di vê hejmarê de jî bi qeda rehmetî **Curukî** (Osman Alabay) bi navê *İlahiyên Kurdî yên Mile Rahîmê* Xalisînal Yunak û hin stranên gelerî bi navê *Stranên aliyê me* belav dike.

Dr. Mikailî bi nivîsa "*Bala Kürtleri*" jî aliyê cografîk, dîrok, etnografî û sosyolojîk li ser kurdên Balayê disekine û herwiha ji xwarina vê derê çend nimûneyan bi wêne dide.

M. Şirin Dağ lêkolînek bi navê "*Orta Anadolu Kürtlerinde dil sorunun bir başka boyutu*" de li ser hin kelîmeyên ku di kurdîya kurdên Anatoliya Navîn de deng guhartine anjî jîbîrbûne dikesine û bi listeyeke dirêj, bi maneya tirkî jî dane hemper hev.

Muzaffer Özgür bi navê "*Kilama dilê Xelo*" serpêhatîyek xortekî ji hêla Hayma-

nayê tîne zimên û strana Xelo ya ku li ser Fatê dibêje jî nivîsandîye.

Dîsa **Irfan Baysal** bi çîroka "*Rovî Rindik*" bi devoka gundê Hecîlera berhevkiyê û bi awakî pedegojîk anîye zimên.

Nivîskar û lêkolîner **M. Bayrak** dîsa bi nivîsa "*Binboğalar'da Kürt Şarkıları-2*" de stranên gel yên wê derê bi notan berhevkiyê.

Birêz **Hüseyin Kışniş** bi nivîsa "*Gawes-tilerde Radyo Günleri*" rûpelên vê hejmarê bi nivîseke serkeftî dewlement kiriyê. Lê çî heyfe ku, nivîsa birêz Hüseyin bi tirkî ye. Bi hêvîya ku ji wira şûn de van nivîsên xwe yên hêja bi kurdî binivîse!

Li Swêdê, ji sala 1977an vir da ji bo zarokên xerîba dersên zimanê zikmakî (anadil eğitimi) heyê. Zarokên Kurda jî ji salên 1980'î vir de li Swêdê di heftê de 2 saata dersên kurdî dibînin. Derbarê vê yekê de me xwast, bi mamosteyekî ku bi salan kar kiriyê re roportajekê bikin, daku li gor tercûbên xwe, xwandeveanên Bîrnebûnê agahdar bike û li ser faydeyên zimanê zikmakî bi taybetî ji bo zarokên kurda cima girîng (muhîm) e bisekine. **Amed Tigrîs** mamosteyê zimanê kurdî ye û zêdeyî 15 sal in, li Swêdê bi kurmançî dersên kurdî dide. A. Tigrîs li welêt jî mamoste bû, tercûbeyên xwe yên bi salan, di warê pedegojîyê de hene. Mamoste A. Tigrîs, ji destpêkê ve heta niha şagirtên xwe ji Kurdên hêla Anatoliya Navîn hene. Me li ser dersên zimanê zikmakî û bi taybetî jî li ser zarokên Kurdên Anatoliya Navîn bi Mamoste re hevpeyvînek kir. Hêvî dikim hûn dê vê roportajê bi balkêşî bixwînin. Bi hêviya ku xwandina dersên zimanê kurdî li welatên dîn jî berfîeh be û kampanya xwandina zimanê kurdî destpêbike!

Nuh Ateş bi nivîsa "*Reva Meyrê û Mendo*" hekatek ji hêla Karacedaxê, bi devoka wê hêlê bi zaraveyekî xweş anîye zimên.

Xwandeveanên hêja, hin kesan abonetiya xwe li ser kontoya Bîrnebûnê ya Alman-yayê şandine. Lê ji ber ku edresa xwe nenivîsandine em nikarin ji van re kovarê bişîynin. Ji kerema xwe, dema hûn perê xwe radizînin navûnîşana xwe jî, ji me ra bişîynin, daku em ji we ra kovarê bişîynin.

Heta hejmareka din bimînin di xweşiyê de!

Ali Çiftçi

Nameyên Xwandevanan/Okuyucu Mektubları

Yürekten Merhaba!

Sevgili Bîrnebûn ailesi, ben "bölücü örgüt" üyeliğinden ceza almış Polatlı'lı bir Kürdüm. Sizlere bu satırları Cezaevinden yazıyorum. Bîrnebûn ile tanışmam geçen yılın ortalarında oldu. Bir arkadaşım beni ziyarete geldiğinde derginin ilk sayısını da getirerek beni çok mutlu etmişti. Gerçi daha önce böyle bir derginin çıkacağını duymuş ve gazetelerden yayın hayatına başladığını okumuştum. Şüphesiz, böylesi bir derginin çıkış haberi kendi başına bir sevinç kaynağı, ama dergi elime geçtiğinde yaşadığım duygular daha bir başkaydı.

Aslında, Bîrnebûn çok önemli ve büyük bir boşluğu dolduran ama geç kalınmış bir adımdır. Kurdistan Teali Cemiyetinden 60'lara, 70'li yıllardaki ve günümüzdeki Ulusalci hareketlere kadar yüzlerce insan ve önemli kadrolar taşıyan, sayıları yüzbinleri geçen İç Anadolu Kürtlerinin böyle bir yayına sahip olmaması büyük bir eksiklikti. Elbetteki, böylesi bir eksikliği gidermek büyük bir emeği ve sonsuz bir çabayı gerektirir. Bu emek ve çabadan dolayı siz Bîrnebûn ailesini selamlıyorum.

Sizin de tahmin edeceğiniz gibi cezaevlerinde ilerici, demokrat ve yurtsever yayınları takip etmek zaruri ama aynı oranda da zordur. Bu zorluk hem maddi olanakların sınırlı olmasından, hemde işin teknik gerekliliklerinin yerine getirilmesinin, zorluklarından kaynaklanmakta. Bu nedenle de bu tür yayınlar, genellikle cezaevlerindeki devrimci tutsaklar için

bazı kolaylıklar sağlama gibi bir yayın politikası izlerler. Her ne kadar sizin bu konudaki yayın politikanızı bilmiyorsam da cezaevlerinde bulunan ve dergiyi düzenli bir şekilde satın alabilecek maddi ve teknik imkanlara sahip olmayan benim gibi insanlara kolaylıklar sağlayacağınıza inanıyorum. Sizden dergiyi düzenli olarak adresime postalamanızı rica ediyorum. Eğer mümkünse eski sayılarını da gönderirseniz sevinirim. Bu isteğimi anlayışla karşılayacağınızı umuyorum. Burada benim dışımda da İç Anadolu Kürtlerinden arkadaşlar var ve bu isteğimin onların adına da olduğunu bilmenizi isterim.

Mektubuma son verirken tekrar hepimizi selamlıyor, çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

01.12.1998

Muhammet Gözütok
Ermenek Cezaevi

"Söz uçar yazı kalır." Misali yıllarca Kürtlerin kültürü, tarihi, edebiyatı uçmuş, günümüze bunların çok azı gelebilmiştir. Bu sebeptendir ki Kürtler, kendilerini inkara kalkışanlara karşı kendilerini savunmakta zorluk çekmişlerdir. Artık tarihten gelen bu eksikliğe dur demenin zamanı gelmiştir. Orta Anadolu Kürtleri de kendilerini ifade edebilmek için Bîrnebûn adlı dergiyi çıkartarak, kötü yazgılarını yıkmışlardır. Bu sebeple dergiyi çıkararak, katkıda bulunan herkese teşekkürlerimi sunarım.

M. Güzel

Merhabalar
Birnebûn çalışanlarına!

Derginizin son sayıları elime geçti. İnanın, hem çok mutlu hemde gurur duydum. Şu an Birnebûn'u fazla eleştirmeyeceğim, çünkü yazan arkadaşlar yeterince eleştiri getiriyorlar. Fakat sadece eklemek istediğim birşey var oda yapılan veya elde edilen bilgilerin bilimsel ve toplumsal alanda araştırılıp gerçekliği belgelerle veya röportajlarla ispatlanması daha da ilgi çekici olur. Derginizde gerçek-tende bir uykudan kalkan insanların (halkın) identitet arayışları ve bu yolda ilerleyişini gözledim. Ve aynı zamanda derginizde Kürtlerin gerçekliğine de değinilmesi gerekiyor. Yani, bugüne kadar İç Anadolu Kürtleri daima kendilerinin Kürt fakat, farklı bir Kürt olduğu iddiaları vardı ve halen de mevcut. Nerdeyse Türklerden daha da Türk lü bir anlayış.

Ancak gelişen Kürt realitesi bugün Kürtlerin (sürgün Kürtlerinde) varlıkları ve unutulmadıklarını görüyoruz. Ben birey olarak hiçbir zaman Kürt sorununu ve baskısını direk yaşamadım(?). Ama, yazıktır, bir gerçektir ve bunun etkiside kendi anadilimi bile konuşamıyorum. Demek ki asimilasyon politikası işlevini yapıyor.

Gelişen politik dönemeç ve bizim İç Anadolu Kürtlerini de ayağa kaldıran 28. Kürt ayaklanması bugün Türkiye'li kardeşlerimizin eline büyük bir fırsat vermiştir. Artık Kürtlerde yaşamsal hakları olan kendi anadili eğitimini buldukları yörelerde konuşma, eğitimsel ve kültürel alanlarda yaşatmayı istiyor. Kardeşlikten bahs edenlerin bu

gerçekleri görüpte kabullendiği an bizler gerçekten de kardeşlik günlerinin geleceğine inanabiliriz.

Düşünceleri yüzünden şehit düşen arkadaşlarımızı saygıyla anıyorum ve onlar bizim yüreğimizde, düşüncelerimizde daima yaşayacaklardır.

Birnebûn çalışanlarına başarılar diliyorum.

15.04.1999

Lokman Şalman

Hannover

Değerli Birnebûn çalışanlarına,

Biz Orta Anadolu Kürtleri için çok önemli olan böyle gurur verici ve sevindirici bir çalışmayı yaptığınız için sizlere en candan sevgi dolu teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca Birnebûn'un sürekliliğinin bir zaruret olduğunu ve bu amaçla biz Orta Anadolu Kürtlerinin her türlü konuda elinden gelen özveriye ve çabayı sarfetmesini temenni ediyorum...

Yayın hayatınızda başarılar dilerim, selamlar.

Barış K. Kaya
Stockholm

“Yaklaşmayın! Kendimi vururum. Bütün olanları kaldıramıyorum artık. İntihar edeceğim ! Ben de Kürdüm. Ama, bölücü değilim. Her şeyi Kürtlerde buluyorlar!...”

„Sen Kürt olamazsın! Sen Ermenisin! Ben de Kürdüm ama vatanın bölünmez bütünlüğü için oğlumu şehit verdim!...”

Bu sözler geçtiğimiz günlerde kamuoyunda oldukça ilgi çeken,

basın ve yayında alışılmışlığın ötesinde yer bulan farklı iki kişiye ait. Birisi İzmir'de Polis memuru, diğeri ise, savaşta ölen askerin babası.

Polis olan İzmir'in en işlek cadde-lerinde birinde yüksek bir yere boy- nuna Türk bayrağını bağlamış biçim- de çıkararak, beylik tabancasını kafa- sına dayıyor, amacı intihar etmek. Yoldan geçen meraklılar ve meslek- taşları onu bu emelinden vaz geçir- diler. Ardından akıl hastahanesine götürüldü. Bir haftalık tedavi sonucu yeniden serbest bırakıldı. Şimdi günlük yaşamını hiç bir şey olmamış gibi idame ettiriyor. Bu olay A. Öcalan'ın Roma'ya gelişi ile birlikte, Kürtlere ve onların kurumlarına toplumsal cinneti andıran saldırıların yoğunlaştığı günlerde oluyor. Yaşan- nanların yüksek tazyikine dayanama- yan bu polis memuru çıkış yolunu intiharda arıyor.

Asker babası, İmralı mahkemele- rine katılma hakkını elde etmiş. Veya özellikle izin verilmiş. Dava sürerken aniden ayağa kalkıyor. Kürtçe bu sözleri sarf ediyor. Daha sonra Mu- danya iskelesinde kendine çevrilen kalabalık bir kamera topluluğu karşı- sında bu sözlerini heyecanla karışık mimik hareketleri ile tekrarladı durdu. Türk medya kuruluşları da 'yerde para bulmuş gibi' bu sahneyi ve sözleri tekrar tekrar gösterdi. Meraklısına duyurdu.

Türk medya ve devletinin özellikle son dönemde Kürtlere karşı yürüttüğü çirkin ve ırkçı tavra kanıksamış olan- lar bu iki olayı fazla dikkate almaya- rak münferit olaylar zincirine eklemiş olabilirler. Hatta bu satırları yazmak için verdiğimiz emeği yadırgayanda olabilir.

Her iki olayda dikkatimizi çeken ve bizleri bu yazıyı kaleme almaya iten, hatta gerekli kılan neden ve özellikler var.

Bu sözlerin sahibi olan şahısların her ikisinde Orta Anadolu Kürdü. Bölge toplumu tarihinde ilk defa böylesi olumsuz bir çerçevede ülkenin gündemine geliyor. Söyle- nenler bir bütün olarak toplumu bağlamaz ama pratikleri ile birliğin ve beraberliğin her şeyden çok ihtiyaç duyulduğu şu günlerde oldukça zarar verebilecek özellikle taşımaktadır. Diğer yanda asker babasının sarf ettiği ve bir başka toplumu aşağılayan ve rencide eden sözlere ilişkin bir iki şey söyleme gereği doğmuştur.

Esasen psikolog ve politologlara fazlası ile malzeme sunacak özellik- lere sahip bu iki olayın muhatapları ile açık bir polemige girilebilir. Fakat bu vakitten sonra bunun pek bir anla- mının olacağına inanmak zor.

Ölümü bir seçenek olarak görecektik kadar bunalmış olan polis memuruna: **"Oyun bitti, bu devletin hangi kade- mesinde olursan ol arada kalıp yaranma zamanı geçti. Ne yapar- san yap önünde iki seçenek var. Ya Sedat Bucak ve benzerleri gibi bu devletin dümenine gönüllü olarak su taşıyacaksın yada bir "insan olarak varlığını ve değerler sistemini belir- leyen kimliğine sahip çıkacaksın"** denebilir. Eskiden olduğu gibi sabuna suya dokunmadan bir Kürt olarak üstelikte Polis teşkilatında barınabi- leceğine ve bu günü kurtaracağına inanıyorsa yanıldıği hatırlatılabilir.

Asker babasına ise acısını anla- makla beraber suçluyu yanlış adreste aradığını eğer gerçekten oğlunun ölümüne sebep olanların cezalandırıl- masını istiyorsa, bunu birinci dere-

cede sorumlu olan devlete sırtını dayamakla başaramayacağını zorda olsa anlatmak gerekebilir. Diğer yanda tamamen bir **trajedi** olan böylesi kayıplara Kürtler olarak on kat daha fazla üzüldüğümüzü, oğlunun eline son model silahı vererek cepheye sürenlerin tuzunun kuru olduğunu ve ihale kovalamaktan fırsat buldukça **bir Türkün dünyaya nasıl bedel olduğunu** edebiyatı ile meşgul olanların bu ölümlerden bir nebze de olsa etkilenmediklerini bilmesini hatta hatırlamasını salık veririz.

Bütün bu söylenebilecek olanların bu vakitten sonra ne anlamı olabilir ki. Halen *Kurmî darê ji darê ye* deyimini doğru kılmak için uğraşıp duruyoruz. İnsanda biraz insaf ve

vicdan olsa veya insan bu ağır bedele rağmen haklı olduğunu gerçekten inansa, bu lafları ulu orta sarf edebilecek gücü kendisinde bulabilir mi? Birilerine küfür etmek için ekranlarını düşünmeden sunanlar şimdiye kadar nerelerdeydiler? Tarihimizde kendi ana dilimizde ekrana çıktığımız bir örnek var mı? Yok. O zaman bu aymazlık niye?

Neyse söylenecek çok şey var belki. O da başka bir zamana kalsın. Devran döner ve Polisi salt Kürt olduğu için aşağılayanlardan, kardeşi kardeşe düşman edip anavatanda karşılıklı çatışmasına neden olanlar, birgün gelir hesap vereceklerdir.

Kırşehirden bir Kürt

Hejmara biharê ya Bîrnebûnê derket

Kovara kurdên Anatoliya Navîn Bîrnebûn, a werza biharê bi nivîsên tirkî û kurdî derket. Hemû nivîsên di kovarê de li ser çand, ziman û dîroka kurdên Anatoliya Navîn in. Di pêşeka kovarê de pêşî li ser naveroka kovarê agahî tînin dayin û piştê jî li ser dîkîşîna Serokê Giştî yê PKK'ê Abdullah Öcalanê tî rawestandin. Li ser vî bûyerê hatiye gotin ku gelê kurd yekîti û helwesta xwe ya li dijî vî bûyerê nişan daye û ewê teqez bi ser bikeve. Nivîsa yekemîn li ser helbestên Osman Alabay e ku bi navê Curukî navûdeng daye. Di vî nivîsa ku jî hêla Dr. Mikail ve hatiye amadekirin de li ser tîkoşîn û helbestvaniya Curukî hatiye rawestandin û hinek mînak jî helbestên wî hatine pêşkêşkirin. Ji helbestên wî yên ku bi şewaz û zîmanê gelêrî hatine rêstin de, evîna welêt û doza neteweyî difîre.

Nivîsa duyemîn bi tirkî ye û jî hêla lêkolîner Mehmet Bayrak ve hatiye nivîsandin. Bayrak di nivîsa xwe ya bi navê "Binboğalar da Kürt Şarkıları (Binboxayan stranên kurdî) de li ser çanda kurdî û dîroka piştafînê agahiyên balkêş dide. Di dawiya nivîsê de jî stranên kurdên Anatoliyê çend mînak jî hatine pêşkêşkirin. Nivîseke balkêş a vî hejmarê jî, nivîsa li ser kurdên dimil ên li Aksarayê ve. Di vî nivîsê de li ser zaravavê dimilî vî

ku gelê herêmê pê dipeyive jî agahî hatine dayin û çîrokeke gelêrî jî hatiye derpêşkirin. Ji bilî van nivîsan gelek nivîsên çandî- lîkolînî û hevpeyvînên bi kesên cur bi cur re hatiye kirin di nava rûpelên kovarê de balê dikişînin ser xwe. Ev kovar jî bo mirovên ku dixwazin kurdên Anatoliyê û çanda wan binasin geleki pêwîst e, lê mixabin ji ber ku kovar li Swêdê tî weşandin, bidestxistina wê nehêsan e. Divê bersivek kovarê tîkiliyên xwe di vî wari de xurtir bikin û zêdetir giraniyê bidin belavkirin û nasandina kovarê.

SERWISA ÇANDÊ

Azadiya Welat
gazetesinde
Bîrnebûn'un
7.ci sayısını
tanıtın makale

Pîştî xebatên çar salan;

KONGREYA NETEWÊYÎ YA KURDISTANÊ HATE DAMEZRANDIN

Di roja 24'ê gulana 1999an de, li Amsterdamê, serbajarê Hollandayê, li hotêla Rode Hoed'ê da, Kongreya Neteweyî ya Kurdistanê (KNK) hate îlan kirin. Ji her çar parçeyên Kurdistanê jî, bi temamî 180 delege, beşdarî KNK'ê bûn. Hêzên ku bejdar bûn ev in:

Ji Bakûr; PKK, PRK-Rizgarî, Hevgirtin Welatpaz, PİK, KKP(wek çavdêr)

Ji Başûr; PZK, Hizbî Sosyalistê Kurdistanê Başur, PPK, YNDK, BD-Bizotnaweyî "Demokratixazan, PKSK.

Ji Başûra biçûk; PSK-S, PDPK-S, PÇK-S, PYDK-S.

Ji Rojhilat; Partiya Serxwebûna Kurdistanê, Sasuman "Xebat" Îslamî, Komela: (wek çavdêr), Asuri-Suryani.

Li Europa; HİK (Hereketa Îslamiya Kurdistan, YÊK (Yekitiya Êzidiyên Kurdistan), YEK (Yekitiya Eleviyên Kurdistan), KNC (Bakurê Amerika), PEN a Kurdi, Ensîtîtiya Kurdî-Berlin, Ensîtîtiya Kurdî-Brüksel, Ensîtîtiya Kurdî-Swêd, Ensîtîtiya Kurdî-Washington, KON-KURD, Malbenda Rewşenbiri-Londra, Mala Kurdan-Almanya, Kurdên Rusya, Kurdên Amerika.

Kesên serbixwe: İbrahim Ahmet, Nuri Talabani, Kemal Mir Evedli, İsmet Şerif Vanlı, Şex İzzettin Huseyni, Remzi Kartal, Zübeyir Aydar, Gulistan Perver, Şerko Bekes.

Endamên KNK'ê yên Kurd bi zaraveyên Kurdî; Soranî, Kirdkî, Kurmancî, Goranî û Lorî ve sond xwarin. Asurî-Suryaniyan jî bi zimanê xwe ve sond xwarin. Sonda ku endamên KNK'ê xwarin wiha ye: *"Ez li ser rûmeta xwe sond dixwim û soz didim ku ez dê di hemû xebatên xwe de berjewendiyên gelê Kurdistanê biparêzim, gelê Kurdistanê bi pê ve bibim û li pey Qanûna Bingehîn ya Kongreya Neteweyî bimeşim."*

Roja 26'ê gulanê di civîna Lijneya Giştî ya KNK'ê de biryara *"mafê çarenûsê yê gelê kurd"* bi hevdengî hate pejirandin. Her wiha ji bo Kongreyê pênc organ, 11 komîsyon û 2 jî cîgirê serok hatin diyarkirin. Her wiha heft endamên Konseya Rêveberiyê û 11 serokên komîsyonan hatin hilbijartin. Konseya Rêveberiyê ji van kesan pêk tê: İsmet Şerîf Vanly, Abdurrahman Çadirci Zübeyîr Aydar, Hecî Ahmed, Nadîr Nadîrov, Nebîl Hesen û Fîkrî Aho. Ji komîsyonan yek jî "Komîsyona Aşitî û Dîyalogê" ye û ji van kesan pêk tê: Şêx İzzeddîn Hüseyînî, Mele Faîk Dîlo, Abdulbasit Hemo, Şivan Mecît, Dr. Perwîn Nurî Arîf, Melle Resul Pêşwarî, Remzî Kartal, Petros Karatay û Nizamettîn Toğuç.

Li aliyê din Serokê Giştî yê PKK'ê Abdullah Öcalan, ji endamên PKK'ê yên ku di girtûgehê de M. Can Yüce, Muzaffer Ayata û Sabrî Ok, girtiyê ji doza PRK-Rizgarî Ahmet Güven, ji Rojhilata Kurdistanê Sarmedin Wezîrî, rewşenbîrê Tirk Dr. İsmail Beşikçi û mebûsên DEP'ê Leyla Zana, Hatîp Dicle, Orhan Doğan, Selîm Sadak wekî endamên rûmetê yên Kongreyê hatin pejirandin.

Wekî din, tiştêkî balkêş ji bo Kurdên Anadoluya Navîn (KAN) jî ev e; ku çend endamên KNK'ê, ji Kurdên Anadoluya Navîn pêk tên. Navên van endaman ev in: Şoreş Reşî, Hecî Erdoğan û Hanefî Celeplî. Şoreş Reşî li ser navê Enstîtuya Kurd ya Stokholm'ê beşdarî kongrê bibû. Yê din kesên serbixwe ne.

Pîştî civînên sê rojan, profesor İsmet Şerîf Wanlî (74) wekî serokê KNK hat hilbijartin.

Nêçîrvan Qilorî
Amsterdam

KÖLN BİR İLK'E DAHA TANIK OLDU!

Vahit Duran

Göç belasını yakasından bir türlü düşürememiş olan Kürt halkı, onu tarihin her döneminde bir arkadaş bir dost gibi yanında taşımıştır. Bu bela, yaşamın belirgin bir parçası haline gelirken kültürel, sosyal ve toplumsal alanı derinliğine etkilemiştir. Çoğu kez toplumun bir iç olgusu olmuş ve bazen arka arkaya göçlerin yaşandığı durumlar olmuştur.

Enerjilerinin önemli bir bölümünü gittikleri yeri tanımak, algılamak ve yaşam koşullarına uymak için harcadılar. Bu maceranın bedelini ağır ödediler, yani çok çektiler. Fırsat ve zaman olsa belkide ilk sorgulanacak toplumsal yaraların başında bu gelir. Neler getirip, neler götürdüğünün hesabı yapılır.

Bütün bunlara karşın göçün olumsuz etkileri tersine çevrilip yaşam yeniden düzenlenmiştir. Gidilen yerin temel özelliklerine bakılmaksızın istenilen, özlenen yapılmaya çalışılmıştır. Gittikleri yerlere renk ve zenginlik kazandırmışlardır. Bu durum, yeni yaşam alanları, yeni diasporalar kurulmasını beraberinde getirdi. Stockholm, İstanbul, Ankara, Köln vs. gibi metropollerini Kürtsüz tahayyül etmek, düşünmek imkansız hale gelmiştir artık. Her defasında yok oldular, eridiler, bellerini düzeltmezler yollu, umutları, öngörülerini boşa çıkardılar. Her türlü yaptırıma karşın yegane varlıklarını elde tutan, temsil eden kültürel, sosyal ve ulusal değerlerini yeniden ama, her defa-

sında yeniden üretebilmeyi başara-bildiler.

Bu yeni ama, farklı yaşam merkezleri içerisinde Köln şehrinin ayrı bir yeri vardır. Özellikle son otuz yıllık Kürt siyasal ve toplumsal tarihi açısından da bakılırsa bu yerin ne kadar önemli olduğu görülebilir. Avrupa'da ilk Kürt dernekleri, Federasyonları, insiyatifleri bu şehirde kuruldu. Newroz kutlamaları, yürüyüşler, tartışma ve eğitim toplantılarının adres listesinde Köln ön sıraları tutar. Kısacası Almanya'nın en eski, tarihi olarak da zengin olan bu şehrin sokakları, toplantı salonları, misafirhaneleri Kürtleri iyi tanır. Yerli halk Kürtlere alışık ve aşınadır. Özellikle haftasonları Kürtler yollara düştüklerinde buluştukları adres çoğunlukla Köln şehridir.

8 ve 9 Mayıs 1999 tarihinde Köln şehri bir ilk'e daha tanık oldu. Avrupa'nın değişik altı ülkesinden kırka yakın Orta Anadolu Kürdü tarihlerinde ilk defa kendi gerçekliklerini gündem edinen bir toplantıda bir araya geldiler. Oldukça anlamlı olan bu toplantının ev sahipliğini ise "**Bîrnebûn**" yaptı.

Ren nehri kıyısında inşa edilmiş olan "**Gençlik Misafirhanesi**" bu sefer farklı misafirlerini ağırlayacaktı. Dışarıda hava alışılmışlığın ötesinde sıcak, gönüllere ferahlık verecek kadarda alımlıydı. Güneş bütün enerjisini ve hünerlerini gösterecekmiş gibi tepeye henüz yeni yeni tırmanıyordu. Saat ise öğlen onikiye geliyordu. Değişik ve renk renk plakalı arabalar park yerinde görünmüşlerdi. Avrupa'nın farklı ülkelerinden geldiklerini bu plakalar hemen ele veriyordu.

Gelen misafirlerin resepsiyona ortak sorusu, Bîrnebûn ve toplantının hangi salonda yapılacağı idi. Bîrnebûn yayın yaşamında iki yılı geride bırakırken okuyucuları, dostları ile tanışmak, onların düşünce ve önerilerini almak için bu toplantıyı düzenlemişti. Daha açıkcası Bîrnebûn bu toplantı ile ilk defa görücüye çıkma kararı almıştı.

Katılanlar üzerine;

Toplantı iki gün sürdü. Beklenilenin üzerinde bir katılım gerçekleşti. Toplam altı ülkeden gelen katılımcıların profili oldukça ilginçti. Orta yaş grubuna mensup olanlar ağırlıktaydı. Akademik seviye insanı şaşırtacak düzeydeydi. Çoğunluğun Yüksek-Okul mezunu olması ilk göze çarpan özelliklerin başında geldi. Toplantı iki güne göre ayarlandığı halde zaman yine de yetmedi. Hal böyle olunca bir çok konuyu endamiyla ele alma fırsatı olmadı.

Toplantıya gelenler, Orta Anadolu Kürt nüfusunun yoğunlaştığı il, ilçe ve beldelerin (bir-iki istisna hariç) hemen hemen hepsine ait bireylerden oluşuyordu. Kırşehir, Kulu, Polatlı, Sarız, Cihanbeyli, Aksaray, Koçhisar, Haymana, Bala tanışma seansında telaffuz edilen merkez isimleriydi. (Bu arada yıllarca görüşemeyen birbirlerinden uzak Kulu/Karacadağ'lılar fırsattan istifade ederek bol bol hasret gidermeyi de unutmadılar.)

Türkiye'den toplantımıza gelip katılmak isteyen arkadaşlar da oldu. Bazısı son anda gelemeyeceklerini bize bildirirken, bazı arkadaşların da gelmesi, yaptığımız tüm hazırlıklara rağmen vize engeline takıldı.

Katılımcılar Kürt siyasallaşmasında tanınan simalardı aslında. Yıllarını

Köln toplantısına katılanlar

bu zemine sunmuş etik kaygıları son derece açık olan bireylerdi. Farklı siyasi hareketlerden gelmelerine karşın toplantı süresince aynı ihtiyaç ve kaygılara sahip oldukları ortaya çıktı. Başka bir platformda olsalar söylenilenlerin noktasını, virgülünü bile tartışma konusu yapacak olan politik duruşlarına rağmen ilginçtir birbirini tamamlayan pozisyonlarda konuşmalar yaptılar. Kürt siyaseti, dergicilik, kitle çalışması konusunda deneyimliydiler. Yüzlerce hatta binlerce kilometrelik yolu aşmış gelmelerindeki espirinin farkındaydılar.

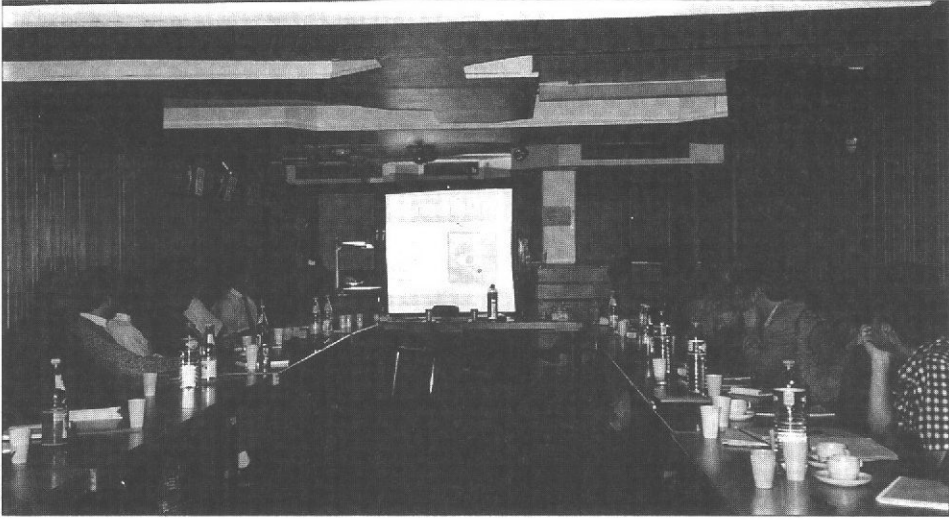
Yine katılımcılarda ilginç olan özelliklerden biriside şuydu. Gelenlerin yarısı yirmi yıldan fazla Avrupa'da ikamet ederken, yarısıda on yıldan az bir süredir, bulunuyorlardı. Sosyologlara ilginç bir konu olacak bu durumun ortaya çıkardığı bir soru vardı. Bir hatta iki kuşağın temsilcilerinin nerede olduğu? sorusuydu.

Toplantının gündemi:

Toplantının hazırlıklarını yapan Muzaffer Özgür ve Bekir Darı teknik konularda çeşitli bilgiler sundular. Herkesin kendisini tek tek tanıttığı

tanışma faslından sonra gündemin ilk maddesine geçildi. İlk maddeyi 'Dergi çıkarmaya kadar sarkan süreç ve bugünkü durumu konusunda bilgi vermek oluşturdu. Redaksiyon üyeleri derginin işlevi, çıkışı fikri, amaçları, finans durumu, pratik işler, görsel durumu, dağıtım ve yayın politikası gibi konu başlıkları altında konuşmalar yaptılar.

İlk konuşmacı olan Nuh Ateş, neden bir dergi? Neden Bîrnebûn? Sorusuna yanıt vermeye çalıştı. Konuşması içerisinde şu belirleme dikkatleri çekti. *"Kürt milleti nüfus yoğunluğu açısından yaşadığı coğrafyada hatırı sayılır bir millettir. Belirli bir alanda yoğunlaştığı gibi bir çok yerde parçaları olan bir özelliğe sahiptir. Diğer yanda özgürlükleri gasp edilmiş ve baskı altındadır. Tarihini, dilini, kültürünü bilme-öğrenme-geliştirme hakkı yoktur. Bu durum tarihin her döneminde özgürlüğü aramasını gerekli kılmıştır. Bir siyaset bilimcisi Kürtleri şöyle tanımlar. Kürtler, ulusal alanda özgürlüğünü arayan bir halktır. Bu tanımlamayı yaparken temel bir gerçeğin altını çizmiştir. Bîrnebûn'un*

Köln toplantısından bir görüntü

çıkışını bu arayışın bir parçası olarak değerlendirebiliriz.”

Ardından sırasıyla diğer redaksiyon üyeleri yukarıdaki konular hakkında konuşmalarını yaptılar. Bugüne kadar gelen pratiğin bazı eksik ve hatalara rağmen olumlu olduğu yönündeydi.

Arkadaşımız Ali Çiftçi'nin yayın hayatında dikkat edilmesi gerekli konu ve prensipler üzerine hazırlamış olduğu dia gösterisi ilgi ve merakla izlendi.

Bu gündem maddesinden sonra toplantıya katılanlar söz aldı. Dergiyle nasıl tanıştıkları ve işlevi konusunda konuşmalar yaptılar. Bu maddede zaman sınırlaması yoktu. Hemen hemen herkes söz alıp konuştu. Dile gelen görüşlerden bazılarını şöyle ifade etmek mümkün.

Vehbi (İsviçre): Derginin çıktığını duyduğumda son derece mutlu oldum. Halkımızın değerlerini, benliğini unutmamış olduğunu böylesi bir derginin çıkmasından anlayabiliriz. Derginin sürgün havasını değiştirmesi gerekiyor. Orta Anadolu vatanımız

oldu. Türkler sonradan gelmişlerdir. Biz dedelerimiz farklı farklı Kürt yaşam merkezlerini terk edip buraları yurt edinmişlerdir. Örneğin; benim ailem Horasan'dan buraya kıtlıktan dolayı gelip yerleşmişler.

Meme (Hollanda): Bîrnebûn akıllıdır. Çünkü hepimizin ortak aklını temsil ediyor. Bazı eleştiri ve önerilerim olmasına karşın dergiyi son derece olumlu buluyorum. Geleceğe yönelik perspektiflerimizi ortaya koymalıyız. Biz bu toprakların sahibiyiz. Bir yere gitmeyiz. Bîrnebûn bu bilince fazlasıyla vurgu yapmalıdır. Kürdistan'dan teknik, moral ve ekonomik alanlarda destek almalıdır. Tarafsız olacağız diye bazı gerçekleri görmezlikten gelemeyiz. Burada gözlemim bazı şeyler es geçiliyor gibi.

İrfan (Almanya): Dede ve ninele-
rimiz buralara imha edilmek için sürüldüler. Orta Anadolu Kürtleri son birkaç yıldır artık farklı düşünüyorlar. Burada kalacağız. Onun içinde başımızın çaresine bakmak zorundayız. Çeşitli illere dağılsakta coğrafik ve ekonomik bir bütünlüğe sahibiz.

Karacadağlı arkadaşlar

Bunun için kurumlaşma şart. Ulusal mücadeleye katılım gençlerle sınırlı, nedenleri üzerinde durmalıyız. Toplumumuz kendi iradesini ortaya koyamıyor.

Temeli (Almanya): Bafra ilçesinden İskenderun'a kadar olan çizgide yaşayan Kürtleri kucaklayan bir kurumlaşmaya ihtiyacımız var. Bunun için ilk elde bir dernek kurabiliriz. İlk üyeleride bizler olmalıyız. Bîrnebûn Kürtçenin okulu olmalıdır. Derginin yayın yaşamını sürdürebilmesi için her türlü desteğe hazırım.

Yusuf (Almanya): Kürtçe yazılara ağırlık verilmelidir. Bu arada bir bütünlüğe de dikkat edilmelidir. Türkçe yazılar çok bu değerlendirilmelidir.

Şevki (Fransa): Bu dergi bölge Kürtleri için büyük bir şans. Yayın çizginizi ve olguları ele alış biçiminizi beğeniyorum. Son derece motive edici. Her türlü desteğe hazırım.

Nurşen (Almanya): Dergide röportajlar fazla. Yerel özelliklere vurgu yapan yazılara da yer verilmelidir.

Roni (Hollanda): Açık söylemem gerekirse dergiye karşı ön yargılarım vardı. Bu toplantıda gördüm ki, herkese açıksınız. Her türlü desteğe açı-

ğız. Dağıtım konusunda yardımlarımız olacaktır.

Vahit (Almanya): Bîrnebûn pek farkında olsakta ciddi bir işi başarmıştır. En azından tarihimizde böylesi bir ilk buluşmaya vesile olmuştur. Toplum olarak karşı karşıya olduğumuz olgular bir dergi konseptini aşacak düzeydedir. Formu nasıl olur bilmem ama ciddi bir kurumlaşmaya ihtiyaç var. Kısıtlıda olsa bizlere miras kalan değerler yok oluyor. Buna müdahale etmeliyiz. Örneğin; bir vakıf kurulabilir.

Kuşkusuz bu söylenenler le birlikte bir çok soru ve konu dile geldi. Toplantının ikinci günü daha çok bundan sonra neler yapılabilir? Ve ne gibi adımlar atılabilir? Yönünde düşünce ve öneriler ele alındı. Vakıf, dernek gibi kurumlaşma biçimleri üzerinde duruldu. Derginin onbir kişilik redaksiyon üyelerinin yanı sıra Yazarlar kurulu fikri benimsendi ve katılımcılardan gönüllü olanlar bu kurula girdiler. Ayrıca herkes dağıtım ve maddi destek sözü verdi.

Toplantıda birde sonuç bildirgesi yayımlandı. PKK lideri A.Öcalan'ın bir komplo sonucu kaçırılması kınandı. Diğer yanda HADEP il ve ilçe teşkilatlarına karşı toplumsal cinneti çağrıştıran faşist saldırılara dikkatler çekilerek, demokrasi güçlerinin duyarlı olması çağrısı yapıldı.

Son olarakta derginin ne pahasına olursa olsun çıkarılması, bu tür toplantıların en azından yılda bir yapılması, tanıtıma ağırlık verilmesi vs. Konularında belirlemelerde bulunuldu. Toplantı pazar günü ortak öğlen yemeğinden sonra son buldu.

HELBEST

RINDIKÊ DIWÊ MA

Destê mi xerîb mendê,
destûnê tiyo giyrenê
Ça mendo hûyayîşê ri dê tiyo,
delalî...
Kimê bivatêniki tiya mi nî halî
di verdê;
Mi koşêki di tenê!

Ti findiqê darê ma,
Ti rindikê diwê ma,
Ti gêcika hopnîna,
Çinna, çinna, ça menda?!

Bindê warti di tenê giyrenû,
tenê bermenû
Mi mehûwî, çimunde mi
mewûnî, şarmîyenû...
Kimê biwatêniki tiya mi verdê şorê;
Mi piydê xi di tenê!

Ti findiqê darê ma,
Ti rindikê diwê ma,
Ti gêcika hopnîna,
Çinna, çinna, ça menda?!

Nêçîrvan Qilorî
1994, Rotterdam

PERSÊK TIYORÊ LACÊ MIN

Persêk tiyorê lacê min:
Ez kimûn, ti kimê?
No welatê şîrîn yê kimiyo?
Hersêk tiyorê lacê min...

Dîrêki tiyorê lacê min;
Tede kûl û derda ma,
Tede hesret û ûmidê ma,
Hersêk tiyorê lacê min...

Watinêk tiyorê lacê min:
Heta kiy may bindest bi?
Heta kiy may bêbext bi?
Hersêk tiyorê lacê min...

Nêçîrvan Qilorî
1996, Rotterdam

—Ev helbest bi zaravayê Zazakî hatine nivisîn.

Îlahîyên bi Kurdî

Berhevkar: Curukî

XADÊ XENÎ

Aşkê derd kir vî canî
Xwaş nabe her dermani
Tu bîşînê lokmanî
Ya xenî xadê xênî

Xudê digirim berte
Li orte hîle perdê
Nizanim çito derdê
Ya xenî xadê xênî

Şerbeta te pîr,ê xwaş
Tame devî min kir xaş
Ez dinye kirim serhoş
Ya xenî xadê xenî

Ez diqim telef qim xwe
Aşke min çexqe ser xwe
Mîna Yusuf û Zelîxe
Ya xenî xadê xenî

Ez ketim xewnek derîn
Du kupa tijî kirin
Heş li serî min birîn
Ya xenî Mevlam xenî

Mile Rahîm
Xalisîna / Yunak

Şerbetê pîr ê xwaşê
Nehîşt serî min heşe
Min ra pîr kir endişe
Ya xenîy allah xenîy

Xwe hesîyam ve saatê
Dilê min aşkêk hat ê
Min go va beyte sivte
Ya xenîy allah xenîy

Bum aşikê te ey yar
Hestirk ê xwîn dikim xâr
Ez gerîm welat-dîyar
Ya xenîy allah xenîy

Mile Rahîm
Xalisîna / Yunak

MIRIN

Ez dimirim rokê çar an
E min daynin ser du dar an
Ez teslime mişk û mar an
Va were, serî te bira

Ez dimirim rok,ê şeş,a
E min daynin ser du bevşa
Gorne tarî, şun,a rureşa
Va were, serî te bira

Ez dimirim rokê hefta
E meyît daynin ser du tehta
Gorne tarî şun,e bebexta
Va were, serî te bira

Ku da here mirîn heye
Gorna tarî mala meye
Here şunê teng û xalî
Şîn û girîn bê faydeye

Hacî Xatîp - Seyho-

BALA KÜRTLERİ

Dr. Mıkailî

Balâ; isminin yazılışı ve okunuşu bir tuhaf olan bu yerleşim birimi, Ankara'nın en kenarda, gelişmemiş, kupkuru bir tepenin üzerinde kurulmuş küçük bir ilçesi.

Ben burayı çocukluğumdan beri ablamın Balâ'nın Derekışla köyünde Elo Axa'nın 24 çocuğundan biri olan Heysif (Hacı Yusuf) ile evli olmasından dolayı duyardım ama hiç gitmemiştim. Balâ Kürtlerinden Hectehira (Küçükbiyık-Gundi Dalkırana) köyünden evlenince buraya gitmek nasip oldu. Ankara'ya 250 Km. mesafede, neredeyse sadece bir caddesi, daha doğrusu ortasından geçen bir yolu olan küçük bir ilçe. İlçe merkezi daha çok Türk ama Kürtlerde var. Halkı yoksul, tarım ve hayvancılıkla uğraşılıyor.

Bizi ilgilendiren yanı burada yaşayan Kürtler olduğu için onlarla ilgili bilgi vermeye çalışalım. Balâ'nın 65 köyünün 19'u Kürt. Kürtlerin tamamı Kurmanci konuşuyor ve Sunni-Hanefi mezhebinden. Bılıki, Atmani, Kikan, Heciban aşiretine mensuplar. Aşiret yapısı günümüzde artık önemini kaybetmiştir.

Buraya geliş tarihlerinin diğer bölge Kürtleri ile birlikte olduğu anlatılanlardan ortaya çıkmaktadır. Mesela, Mıkaila'lı Mehi Yiwiş (86 yaşında)'ın anlattığına bakılırsa bugün Derekışla'da oturan Xêçanya'lılar Mıkaili'ler ile beraber Kürdistan'dan gelmişler. Önce bugünkü Mıkaila Köyünün

Bala Kürtlerinde elişi

Maxre mıntukasında yerleşmişler ama buraların sazlık ve sivrisinekli oluşu nedeniyle Xêçanya'ya yerleşmişler. Zaten aradaki 200-300 Km.'lik mesafeye ve geçmişin ulaşım imkanlarının azlığına rağmen bunlar aralarında kız alıp-vererek bu akrabalığı yüzyıllardır devam ettirmekteler. Bende bunun son örneğiyim. Maalesef Balâ Kürtlerinden hiç kimse Balâ üzerine yazma cesareti ve zahmetinde bulunmadığı için bu iş bana düştü. Umarım eksikliklerimide bu yazıyı okuyan yöre Kürtleri tamamlarlar.

Balâ'nın Kürt köyleri çoğunlukla Ankara'nın güneyinde, coğrafik olarak Haymana, Ş.Koçhisar ve Kulu Kürtleri ile bir bütünlük arzeder. Hirfanlı ve Kesikköprü barajlarının çevresine dağılmışlardır. Kesika (Kesikköprü) bugün bölgede önemli ve gelişen bir Kürt merkezi konumdadır. Özellikle Festivali yoğun ilgi

görmektedir. Buna yurtdışından da oldukça destek gelmektedir. Özellikle Hollanda'da yaşayan ve KULSAN isimli bir vakfın başkanı olan Adnan Dalkıran'ın bunda yoğun katkısı olduğu söylenmektedir. Amsterdam'daki faaliyetleri nedeniyle A.D. Hollanda'da 1988 yılında Oranje-Nassau-Hanedanlığı şövalyelik liyakat nişanı verilmiştir. Kendisi Hectehira bugünkü adıyla Küçükbüyük köyündendir. Yeri gelmişken bu köyün adının neden köyün kurucusu olan Hec Tahir değilde Küçükbüyük yapıldığına dikkat çekelim. Devlet böyle alakasız isimler takarak adeta bölge kürtlerini küçük düşürüyor, alay ediyor ve geçmişinden koparıyor. Üstelik bunların bıyıkları öyle hiçte küçük değil!

Kesika'da TC.'nin Kurulması aşamasında ve Türk-Yunan savaşındaki rolü üzerinde bana anlatılan bir olayı sizlere aktarmak istiyorum. Çünkü gelecek nesillerimizin bunu bilmesini ve bilerek, değerlendirerek yaşamasını istiyorum.

Türk-Yunan savaşı çıkıpta Ankara M. Kemal'e karargah olunca, tabiki sıcak savaşın ortasında kalan Orta Anadolu Kürtleride işgalci konumundaki Yunanlılara karşı mal ve canla-

Adnan Dalkıran'a Şövalyelik ünvanını Amsterdam Anakent Belediye Başkanı Schelto Patjin taktı.

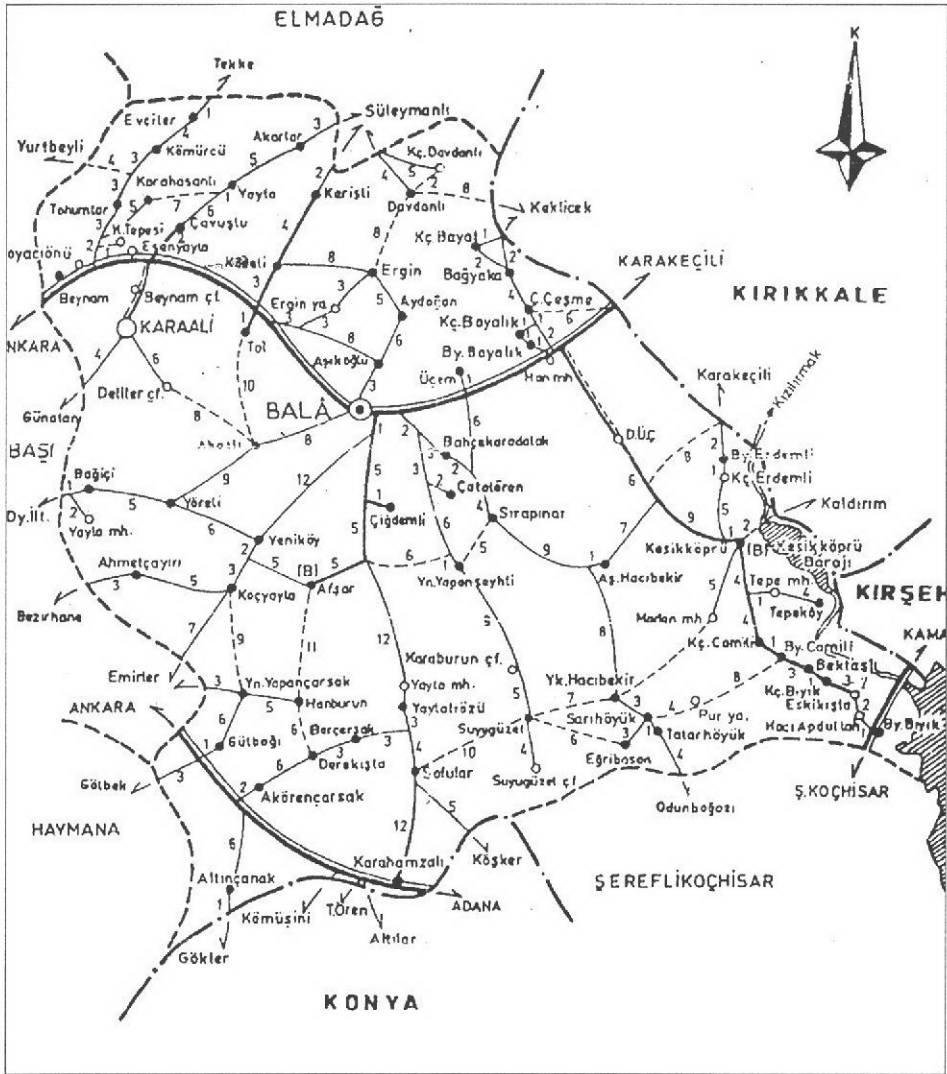

KULSAN'ın Başkanı Adnan Dalkıran, ailesi ve Amsterdam Anakent Belediye Başkanı Schelto Patjin ile birlikte.

rıyla M. Kemal'in yanında yer alıyorlar. O zamanlar Kesika'da oturan yörenin saygın ve güçlü Kürt beylerinden olan Heseni Reşo'da bu savaş'a bölge Kürtlerinden, kendi aşiretinden 500 silahlı süvarisi ile katılıyor. Özellikle Kaman'ın Türkmen beyleri ile beraber o esnada Yozgat'ta çıkan Çapanoğlu isyanını bastırıyorlar.

Yunanlılar yenilip, yeni Türk devleti ilan edilince M.Kemal (daha o zaman kendisine Atatürk lakabı verilmemiştir) kendisine destek olan Heseni Reşo'yu ve daha pekçok kişiyi Ankara'ya bir yemeğe davet ediyor. Orada Heseni Reşo'ya kendisinin ne kadar adamla savaşı desteklediğini ve bir kez daha böyle birşey olursa ne kadar silahlı adam çıkarabileceğini sorar.

Heseni Reşo'da: 500 silahlı süvari ile katıldığını ama 5.000 (beşbin) silahlı da çıkarabileceği cevabını verir. Yemekten sonra onunla beraber gelenler, Heseni Reşo'ya; "senin başın gitti! Öyle söylemeyecektin, o herkesi böyle sınar, güçlü olanlarıda idam eder, ne yat-et, bir gücün olmadığını söyle! " tavsiyesinde bulunurlar. Heseni Reşo bunu yapar,

ama daha köye döner-dönmez bir bölük jandarma köye gelerek onu tutuklarlar. 7 ay Ankara'da zindanda kalır. Ağır zindan koşullarında vereme yakalanır. Tabiki mahkeme gerekçe belirtmeden sözde serbest bırakır. Tekrar köye döner,ama jandarma birkez daha köyü basar ve onu hasta yatağından alır, el ve ayaklarına ağır prangalar vurarak köy köy gezdirirler. Köylüleri bir süre sonra onun küyünün arkasındaki bir tepede boğulmuş cesedini bulurlar.

Böylece Türk-Yunan savaşında bölge Kürtlerinden olan ve malı ve ca-

nıyla M. Kemal'e destek olmuş olan Kürt beyi Heseni Reşo, sırf güçlü bir kürt olduğu ve ileride Hükümete sorun çıkartabileceği varsayılarak barbarca, aşağılanarak yokedilir.

Bu olayı bana Hectehira'dan bu şahısın torunu olan H.D. sonrada Kesika'lı torunu M.E. anlattı. Torunu H.D.'nin bölgede alışıla gelmişin dışında eskiden beri MHP gibi Türkçü-ırkçı bir parti yandaşı ama tipik bir Kürt oluşuda bu traji-komedinin son halkası bence.

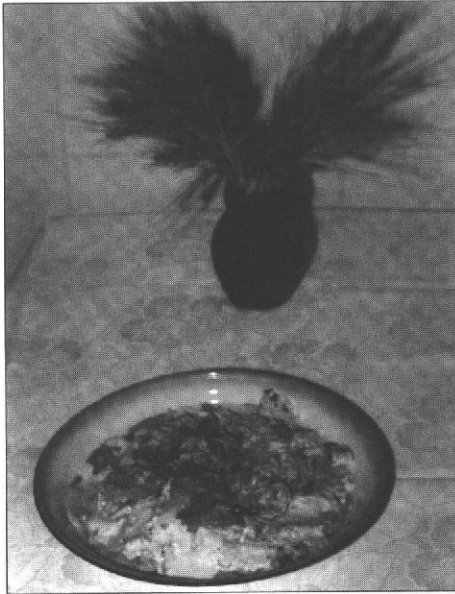
Bölge Kürtlerinin gelenek ve görenekləri diğer bölge Kürtlerindeki

gibidir. Dergimizin birinci sayısında Meçoyi Dare (Gundi Bire'lidir) zaten bunu bütün detayları ile ve Kürtçe anlatmıştı.

Ayrıca az olan Kürt nüfusuna rağmen Balâ Kürtleri geçmişte Dağıstan Binerbay'ı da milletvekili yapmışlardır. Günümüzde çocukları, torunları Ankara'da oturmaktadırlar.

Eski bir inanç: Sağlıklı bir oğlan çocuğun doğması için evin son çocuğu kapalı bir odaya alınır, ateşte kor haline getirilmiş bir maşanın üzerinden atlatılır. Böylece sonraki çocukların sağlıklı doğacağına inanılır. Bu bir kəsıka (Kesikköprü)-Bılıki inancıdır.

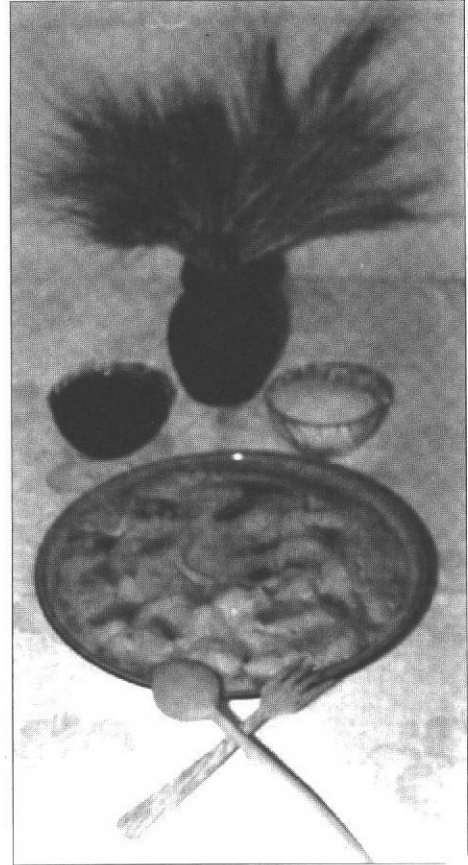
Benim bir diğer gözlemimde Balâ Kürtlerinin mutfağının değişikliği ve zenginliğidir. Örneğin; Léviziné isimli tatlısı, içli köftesi, Tırşıkı, Xoşavı ve tereyağlı mercimekli Bulgur pilavının tadına doyum olmaz. Bu yemeklerden bazılarının isim ve tariflerinin resimleri ile burada vermek istiyorum.

1. SİRMAST

Yufka ekmeği (Nane Hışkeva) ufak ufak doğranır ve bir tepsiyle dizilir.

Üzerine bol sarmısaklı yoğurt dökülür. Bununda üzerine tereyağda kızartılmış yumurta dökülüp sıcak sıcak servis yapılır. Basit bir yemektir, ama lezzetinden yenilmez. Özellikle bekarlara göredir.

2. PURŞING

Malzemeler: Un, yağ, pekmez, tozşeker ve su.

Yapılışı: 2 bardak su kaynayınca 1 tutam tuz ile un katılır ve çırpılarak karıştırılır. Topaklanma gitsin diye biraz daha sıcak su üzerine konur. Ve sonrada üzerine tereyağ eklenir. Topaklar kaybolup belli bir kıvam oluşana kadar karıştırılır ve servis yapılır (Bu yemeğe bazı yörelerde Pelur da denir).

3. PESTİL DOLMASI

Malzemeler: Pestil, ceviz, tereyağ, 1 lt. Süt.

Pestil üç parmak eninde mantı gibi ama biraz daha büyük kesilir. Bu arada bolca cevizçi tuzsuz tereyağda çevrilir. Pestilin üzerine süt dökülerek 1-2 saat bekletilir. Daha sonra yaprak dolma sarar gibi cevizçi konup sarılarak bir başka kaba dizilir ve üzerine bol tereyağla süt yavaş yavaş dökülerek pişirilir ve sıcak servis yapılır.

4. TIRŞIK

Malzemeler: Parça kemikli kuzu eti, soğan, kuru fasulye, kuru kayısı(Çir).

Akşamdan kuru fasulye haşlanır. Önce et tereyağda kavrulur. Sonra kurufasulye eklenir. Daha sonra

bunun üzerine kuru soğan halka halka kesilerek dizilir, salça ve tuz konur. Et iyice pişince en son üzerine çir konur ve kısık ateşte 30-40 dakaka pişirilir ve sıcak servis yapılır.

5. ŞİVA BIYOKA (Ayva Yemeği)

Malzemeler: Kuru soğan, Ayva, kuş üzümü, kıyma, tereyağ, şeker, salça.

Soğan ince doğranır, kıyma ve salça ile birlikte kavrulur. Ardından ayva doğranır ve tuz konarak beraber kavrulur. Bu karışım bir kaba dizilir, daha önceden hazırlanan kıymalı sos üzerine yayılarak 1-2 çorba kaşığı toz şeker serpilir. Onunda üzerine sıcak su konur ve pişince sıcak servis yapılır.

BALA'NIN KÜRT KÖYLERİ

Kürtçe adı	Türkçe adı	Aşireti
Davdana	Davdanlı	Davdanlı
Kurmanç	Davdanlı Mah. Ergin Akdoğan Çiğdemli Yeniköy Hanburun	Bılıki
Xêçaniya	Derekışla	Etmana
Yayla Kêsıkê	Erdemli	Kuliki-Sawiki
Kêsıka	Kesikköprü	Kuliki-Sawiki
Axlera	Aşağı Hacıbekir	Hêcibi
Axlera	Yukarı Hacıbekir	Hêcibi
Erbasan	Eğribasan	Hêcibi
Kulika	Tepeköy	Kuliki-Sawiki
Camiliya Çuk	Küçük Camili	Sawiki
Camiliya Mezin	Büyük Camili	Sawiki
Gunde Hectehir	Küçükbiyık	Hêcibi-kikan
Emera	Büyükbiyık	Hêcibi
Rostıka	Bektaşlı	Hêcibi

ORTA ANADOLU KÜRTLERİNDE DİL SORUNUNUN BİR BAŞKA BOYUTU

M. Şirin Dağ

Orta Anadolu Kürtlerinin, büyük bir kısmı bilindiği gibi, Kürtçenin **Kurmanci** lehçesini kullanırlar. Ancak bölgede Şixbizeyni ağzını kullanan (**Kulu, Haymana, Polatlı**) Kürtlerde bulunmaktadır. Bölgede dilin bozulduğu bilinen bir gerçektir. Bu bozulma, daha çok günlük konuşma dilinde Kürtçe kelimelerin yerine Türkçe kelimeler konularak ve de Türkçe kelimelere Kürtçe ekler ilave edilerek kurulan cümlelerde görülmektedir. Bu kelime bazındaki bozulmanın boyutunu görebilmek için, bölge insanların (**Kulu, Cihanbeyli, Kırşehir**) günlük konuşmaları izlendi. Bu konuşmalarında kullandıkları Türkçe kelimeler tespit edildi. (Vê yaziyê yazmişke, **Qelbê** minê diêşe, **Qêpi** bigre, **Durima** te yê çinge?, **Ezî kerarsizim**) gibi cümlelerde geçen Türkçe kelimelerin, karşılıkları insanlara soruldu. Bir çok kişi yukarıdaki cümlelerde geçen; **Yazî-Nivîs, Qelbdil, Qapi-Deri, Durum-Rewz** gibi kelimelerin Kürtçe karşılığını biliyordu, ama günlük konuşmasında bunların Türkçe karşılıklarını kullanıyordu. İşte bölgede bilinen ama günlük konuşmalarında Türkçe karşılıkları kullanılan bu kelimeler için << **Bölgede kaybolmaya yüz tutmuş kelimeler** >> listesi yapıldı.

Yine bölgede Kürtçe karşılığı bilinmeyen; **Dikkat, Sorumlu, Or-**

man, Emek, vs. Gibi kelimeler için de << **kaybolmuş kelimeler** >> listesi yapıldı. Bölgede karşılığı bilinmeyen bu kelimelerin Kürtçe karşılıkları; **D. İzoli**'nin sözlüğünden alınarak kaydedildi. Son onbeş-yirmi yıldır bölgede duyarlı, demokrat-yurtsever insanların çocuk isimlerinde kullandıkları; **Berfin, Dilan, Rojîn, Zozan** vb. kelimelerin anlamları bölgede çoğunluk tarafından bilinmediğinden bu kelimeler bölgede kaybolmuş kelimeler listesine alındı.

Sözlük taraması yapılırken Orta Anadolu Kürtleri tarafından kullanılan fakat, Kürdistan'da konuşulan Kurmanci'den değişik telafuz edilen kelimeler de tespit edildi. Bu kelimelerdeki **ses değişimleri** (Rewş-Rewz, Cot-Cût, Çirandin-Dirandin) ve **ses düşmeleri (vokal, Konstant)**: Daajo, Dajo, Kelemîz-Kelmîz, Stewr-Sewr) tespit edilerek ayrı ayrı listelendi. Yalnız şunu hemen belirtmek gerekir, bu ses değişimi ve ses düşmesi görülen kelimelerin hepsi değilse de büyük bir kısmı Kürdistan'ın bazı bölgelerinde de aynen kullanılmaktadır. Bu durum Orta Anadolu ağzının sözlükte yer almasında da anlaşılmaktadır.

Bölge Kürtçesinin, Türkçe'nin etkisinde kaldığı bir gerçektir. Bu konunun daha ileride, dil konusunda uzman insanlar tarafından ele

alınacağı inancındayım. Ancak, bu çalışmada elde edilen listelerin yayınlanması; özellikle bölgede kaybolmuş, kelimelerin tekrar dile kazandırılması açısından önemlidir. Yine ses değişimleri ve ses düşmeleri için tutulan listeler; Kürdistan Kürtçesi (K.K.)* ile Orta Anadolu

Kürtçesi (O.K.K) arasında hiçte abartıldığı kadar (kelime bazında) büyük bir farklılığın olmadığını ortaya koymaktadır. Bu listeler Orta Anadolu Kürtlerinden, Kürtçe okuma-yazmayı yeni öğrenenler için yol gösterici olabilir kaanatindeyim.

BÖLGEDE BİLİNER AMA KULLANILMAYAN KELİMELEER

K. K	O. A. K	TÜRKÇESİ
Ajne	Ajne	Yüzmek
Amoj	Amoj	Amca kartısı
Avdest	Avdest	Abdest
Bang	Ban	Ezan
Bask	Bask	Kol-kanat
Baş	Baş	İyi, Güzel, Hoş
Başûr	Başûr	Güney
Berdevk	Berdevk	Temsilci
Berxwedan	Berxwedan	Direnme, dayanma
Bêjîn	Bêjîn	Bekar erkek
Bêkes	Vêkes	Kimsesiz
Ceribandın	Ceribandın	Denemek
Conega	Canega	Dana, Tosun
Çavreşî	Çavreşî	Kıskanma, Garez
Çilk	Çilk	Damla
Çilmisî	Çilmisî	Solma
Çirik	Çirik	Makara
Dapîrk	Dapîr	Ebe
Daxwaz	Daxwaz	istek, arzu
Demsal	Demsal	Mevsim
Derî	Derî	Kapı
Destmiz	Destmiz	Ticarette komisyon
Dîk	Dîk	Horoz
Dudil	Dudil	Şüpheci, kararsız
Êriş	Hêriş	Hücum, saldırı
Êzing	Êzing	Odun
Fehm	Fam	Anlama, anlayış
Fikirîn	Fikirîn	Düşünmek
Gavan	Gavan	Öküz çobanı
Gulav	gulav	Gülsuyu
Hevdem	Hevdem	Çağdaş
Hêdî	Hêdî	Yavaş

* Her ne kadar yazıda Kurdistan Kürtçesi (K.K.) deniliyorsa da kelimelerin bir çoğu yöreler göre değişiyor.

Hindur	Hindur	İç, içeri
În	În	Cuma
Kil	Kil	Sürme
Lorî	Lorî	Ninni
Masî	Masî	Balık
Mij	Mij	Sis
Nasandin	Nasandin	Tanıtmak
Nezan	Nezan	Cahil, Genç, Toy
Nivîs	Nivîs	Yazı
Pel	Pel	Yaprak
Pîvîn	Pîvîn	Ölçmek, Tartmak
Per	Per	Kanat
Polat	Polat	Çelik
Qurf	Qurf	Panik
Sersal	Sersal	Yılbaşı
Şaş	Şaş	Yanlış, hatalı
Tevizîn	Tevizîn	Uyuşmak
Xapandin	Xapandin	Aldatma, Kandırma

BÖLGEDE KAYBOLMUŞ KELİMELELER

K. K	TÜRKÇE	K. K	TÜRKÇE
Abor	Kalıntı, iz	Aborandin	İdare etmek, geçindirmek
Aborî	Ekonomi	Aborîzan	Ekonomist, İktisatçı
Acûr	Kiremit	Ada	Budama
Adan	Besin, gıda	Adar	Mart ayı
Afirandin	Yaratmak	Agah	Haber, malumat
Agihandin	Kısmak	Aj	Bitkilerde sürgün
Ajotvan	Şoför, sürücü	Al	Bayrak
Amade	Hazır	Ango	O halde, yahut
Aso	Ufuk	Asteng	Engel
Atûn	Kireç	Aşitî	Barış
Ajneber	Yüzücü	Avsark	Buzdolabı, termos
Awir	Bakış	Axaftin	Konuşmak
Azad	Özgür	Azadî	Özgürlük
Bac	Vergi, Haraç	Bager	Fırtına
Bahoz	Kasırga, Bora	Bakur	Kuzey
Bal	Dikkat	Balafir	Uçak
Balkêş	Dikkat çekici	Baq	Buket, demet
Bawer	İnanç, inanma	Baweşînk	Yelpaze
Baz	Şahin	Bedew	Güzel, yakışıklı
Behr	Deniz	Belevok	Bildiri, Broşür
Belawela	Darmadağınık	Belangaz	Fakir, zavallı
Berbisk	Saç Tokası	Berçavik	Gözlük
Birêz	Sayın	Berhem	Eser

Bername	Program	Bersîv	Cevap
Bênder	Harman	Bingeh	Temel, esas
Biryar	Karar	Biyanî	Yabancı
Bizmar	Çivi	Carû	Sıva
Cejn	Bayram	Cemser	Kutup
Cendek	Gövde, ceset	Çand	Kültür
Çap	Baskı, basım	Çavkanî	Kaynak
Çavnebar	Kıskanç	Çayser	Garson
Çek	Silah	Çepik	Alkış
Çewt	Yanlış	Çixat	Kibrit
Dad	Adalet, hukuk	Dadigeh	Mahkeme
Darbest	Tabut	Darvan	Oduncu
Daristan	Orman	Dartûn	Makara
Dijwar	Zor, şiddetli	Dilodîn	Kararsız
Dilsoz	Sadık, güvenilir	Dîlan	Eğlence, şölen
Dîrok	Tarih	Doz	Dava
Encam	Netice	Endam	Üye, aza
Erênî	Olumlu, pozitif	Firfirok	Uçurtma
Girav	Ada	Girave	Yarımada
Gulan	Mayıs ayı	Guldank	Saksı, Vazo
Helbest	Şiir	Hembajurî	Hemşire
Herrî	Çamur	Hesk	Kepçe
Hevkar	Meşleктаş	Hevling	Bacanak
Hevnav	Adaş	Hevpeyîvîn	Röportaj
Hevrû	Benzemek	Hêring	Elek
Hêsan	Kolay	Hêvî	Umut
Hindav	Yön, istikamet	Îlon	Eylül ayı
Jeng	Pas	Jengar	Paslı
Kadîn	Samanlık	Ked	Emek
Kambax	Mutsuz, berbat	Keşt	Gemi, vapur
Keştîgeh	Liman, rıhtım	Kevjal	Yengeç
Kevok	Güvercin	Kevot	Kumru
Kolan	Cadde	Kovan	Hüzün
Kulîlk	Çiçek	Kûçe	Sokak
Lalengî	Mandalina	Landik	Beşik
Lepik	Eldiven	Leşker	Asker
Leyîstok	Oyuncak	Lekolan	Araştırma
Lêkolîn	Araştırmak	Lihêf	Yorgan
Madik	Kundak	Maf	Hak
Mamoste	Öğretmen	Masîgir	Balıkçı
Mesas	Övendere	Meşq	Antrenman
Metelok	Atasözü	Mijar	Konu, Mevzu
Mis	Bakir	Mizgeft	Cami
Mînak	Örnek	Name	Mektup
Navçe	Bölge	Navend	Merkez
Naverok	İçerik, içindikiler	Navlêk	Deyim
Navnetewî	Uluslararası	Navnîşan	Adres
Netewe	Millet, Ulus	Nevî	Torun
Nêçîr	Av, avlanma	Nîjad	Soy, ırk
Nîştîman	Vatan, Yurt	Noş	Afiyet

Nûçe	Haber	Nûjen	Modern
Ol	Din	Payitext	Başkent
Pejinundin	Budamak	Peyman	Anlaşma
Pêbawetî	Vekaletname	Pêl	Dalga
Pênûs	Kalem	Pir	Köprü
Pirtûk	Kitap	Pispor	Usta, Uzman
Pîroz	Kutlu, Kutsal	Qad	Meydan
Qaşil	Kabuk	Qedexe	Yasak
Qelî	Kavurma	Qelûn	Pipo
Qeşmer	Soytarî	Qeyçî	Makas
Qorî	Çaydanlık, Demlik	Quntar	Dağeteği
Qeñç	İyi, güzel	Qereçî	Çingene
Raçav	Gözetleme	Radest	Teslim
Ragihandin	İletmek, ulaştırmak	Raman	Fikir, düşünce
Ramûsan	Buse, öpücük	Reşnivîs	Müşvette
Rewşenbîr	Aydın	Rexne	Eleştiri
Rez	bağ	Rizgarî	Kurtuluş
Rojname	Gazete	Salname	Takvim
Sawar	Bulgur	Sedem	Sebeb
Selik	Sepet	Serban	Çatı
Serdan	Ziyaret	Serjinik	Kılıbık
Serkomar	Cumhurbaşkanı	Serpêhatî	Olay, serüven
Sertaş	Berber	Sêtêlk	Çatal (kaşık)
Spas	Teşekkür	Spêde	Alacakaranlık
Spîndar	Kavakağacı	Sîtil	Kazan, Bakraç
Sîwan	Şemsiye	Şagirt	Öğrenci
Şevçirax	Gecelambası	Şîrove	Yorum
Şoreş	Devrim, ihtilal	Tawandin	Suçlamak
Taybetî	Özel, mahsus	Tebax	Ağustos ayı
Tewş	Denge	Texilîn	Caymak
Têkçûn	Dağılmak, bozulmak	Têkçûyîn	Geçimsizlik
Têkoşer	Mücadeleci	Têkoşin	Mücadele, kavga
Tîrêj	Işık huzmesi	Tîrî	Dolu (yağış)
Tîrmeh	Temmuz ayı	Tol	Öç, intikam
Werger	Tercüman, çevirmen	Weşan	Bildiri, yayın
Wêne	Resim	Xaçerêz	Bulmaca
Xinawke	Kolye	Xwînî	katil
Zanîngeh	Üniversite		

SES DEĞİŞİMİ GÖSTEREN KELİMELEER

K. K.

Batû
Bawîşk
Befr
Bel
Berbang

O. A. K.

Batî
Bawûşk
Berf
Bêl
Birbang

TÜRKÇE

Testis, daşak
Esneme
Kar
Sürü
Şafak

Berdîl	Berdîr	üç yaşındaki koyun
Berjor	Berjûr	Yukarı
Bernexûn	Dernexûn	Tersüstü
Beroş	Biroş	Kulplu tencere
Bervajî	Bervajo	Ters taraf, karşıt
Berwank	Bervank	Peştemal
Berwar	Bewrar	Yamaç, meyil
Bevîl	Bîlv	Burun deliği
Bêçî	Pêçî	Parmak
Bêhn	Bîhn	Koku
Bêkes	Vêkes	Kimsesiz
Bêtir	Bîtir	Den/dan, başka
Bêz	Bîz	Tiksinti, iğrenme
Bişkoj	Pişkoj/v	Düğme
Bişqul	Pîşqul	Topak halindeki hayvan dışkısı
Bîjî	Bejî	Yabani
Camêr	Cêmer	Yiğit, cömert
Cewrik	Cêwrik	Enik, Köpek yavrusu
Cînar	Cîran	Komşu
Conega	Canega	Dana, tosun
Cor	Cêr	Atın yem torbası
Cot	Cût	Çift, ikili
Cotgar	Cûtgar	Çiftçi
Çerm	Çêrm	Deri
Çêq	Çiq	Bacak
Çiksayî	Çîksayî	Açık mavi gök
Çil	Çel	Kırk
Çirandin	Dirandin	Yırtmak
Çîrok	Çêrok	Masal
Danû	Danî	Kaynatılarak yenilen buğday
Derpê	Derpe	Don, Külot
Destgirtî	Dergîstî	Nişanlı
Desmal	Tismal	Mendil
Diran	Didan	Diş
Dîtin	Dîyin	Görmek
Don	Dûn	İç yağı
Dijmin	Dûjmen	Düşman
Donzdeh	Danzde	Oniki
Dotmam	Dûtmam	Amca kızı
Doxîn	Dûxîn	Uçkur
Dûpîşk	Dûmişk	Akrep
Eşkere	Aşkere	Açık, net, aşıkâr
Êdî	Êdî	Artık, bundan böyle
Fatareşk	Fatareşk	Dalak
Felîtîn	Filîtîn	Kurtulmak
Fetisîn	Vetisîn	Boğulmak

Firo	Firi	Ağız, hayv. doğumdan sonraki ilk sütü
Fîlik	Fîlik	Tiftik
Gulî	Kulî	Kar lapası
Gustîlk	Gustirk	Yüzük
Hejandin	Hêjandin	Sarsmak
Hejmartin	Hecmartin	Saymak
Helandin	Hêlandin	Eritmek
Herikîn	Heriqîn	Akmak
Hevring	Hebring	Koyun kırpma makası
Hevsar	Hefsar	Yular
Heban	Hevan	Tuluk
Hilmaştin	Helmaştin	Katlayıp bağlamak
Hinar	Henar	Nar
Hinav	Henav	İç organlarının tümü
Hindik	Hendik	Az, yetersiz
Hingiv	Hengiv	Bal
Hirç	Herç	Ayı
Hirî	Herî	Yün
Hiş	Heş	Akıl, şuur
Hişk	Hîşk	Kuru, Sert
Îro	Huro	Bugün
Jor	Jar	Yukarı
Keleng	Kereng	Kenger
Keşkûr	Kuşkûr	Tezek, gübre tezeği
Lêwerdan	Têwerdan	Bulaştırmak, karıştırmak
Maç	Paç	Öpme, öpücük
Mehî	Meyî	Mayalanmış
Mesîn	Misîn	İbrik
Newranî	Nîwranî	Hamile kadınl.,çesitli yiye. duyduğu istek
Mêjîn	Mijîn	Emmek
Mêvan	Mîvan	Misafir
Miremir	Nirenir	Hırlama, horuldama
Mitêl	Mêtil	Döşek
Mîrat	Mêrat	Miras
Nabe	Nave	Olmaz
Neynik	Nênik	Ayna
Nixumandin	Nexumandin	örtmek, kapatmak
Nîkil	Nukil	Gaga
Nînig	Nênig	Tırnak
Nogin	Nugin	üç yaşını doldurmuş inek
Nok	Nuk	Nohut
Pale	Palî	Tahıl işçisi
Parsû	Parsi	Kaburga
Parzûn	Parzin	Bez süzgeç
Payîz	Peyîz	Sonbahar
Perespan	Perispan	Yama, parça

Peqandin	Teqandin	Patlatmak
Pêhn	Pîn	Tekme
Piştirûn	Pirşûn	Yağlı bulgur pilavı
Pitpito	Pitpitî	Mizmiz
Pizik	Pizuk	Sivilce
Pîvaz	Pîzav	Soğan
Qemirî	Qerimî	soğuktan uyuşmak
Qerf	Qirf	Şaka, alay
Qoçik	Qotik	Kafatasının enüst kısmı
Qompîr	Qampîr	Patates
Qurt	Qult	Yudum
Raperîn	Ragerîn	Atılım, ayaklanmak
Rawestan	Dawestan	Durmak, ayakta beklemek
Reşandin	Rişandin	Serpmek, Serpiştirmek
Rewş	Rewz	Şekil, tarz, durum
Reyîn	Riyîn	Büyük abdest bazmak
Rêsîn	Risîn	Eğirmek
Ricifandin	Cirifandin	Titretmek
Ricifîn	Cirifîn	Titremek
Ripûrût	Repûrût	Çırılçıplak, meteliksiz
Ristin	Rûstin	Bitkilerin topraktan yeşermesi
Rîşî	Reşî	Halı, kilim püskülü
Rovî	Rivî	Tilki
Rîvî	Rivi	Bağırsak
Rojî	Roji	Oruç
Ronî	Runî	Aydınlık
Sîravik	Suravik	Tuzlu su
Sor	Sur	Kırmızı
Sorik	Surik	Kızamık
Sutin	Suyin	Bilemek
Şkestî	Şkeştî	Kırık
Tazmix	Tazmiq	Maya
Terwende	Tewrende	Nadir, ender
Tiwane	Kiwane	Acı, sızı, sırt acısı
Tîzik	Çîzik	Hayvanların kış atması
Vajî	Vajo	Ters, ters yüz
Vala	Velo	Boş
Vereşîn	Verişîn	Kusmak
Winda	Wenda	Kayıp
Xerar	Xirar	Yünden yapılmış büyük çuval
Xewn	Xevn	Rüya
Xilas	Xelas	Kurtuluş
Xilmaş	Xehnaş	Uykulu, yarı uykulu
Zebeş	Zeweş	Karpuz
Zingil	Zengil	Çıngırak
Ziwa	Ziya	Kuru

SES DÜŞMESİ GÖRÜLEN KELİMELELER

K. K.	O. A. K.	TÜRKÇE
Agir	Ar	Ateş
Bacan	Balcan	Patlıcan
Balgih	Balgi	Başucu, Yastık
Bang	Ban	Ezan
Baûsk	Bawûşk	Esneme
Bazin	Bazing	Bilezik
Beicandin	Behecandin	Kızdırmak, öfkelenlendirmek
Berbûk	Berbû	Gelin almayagiden kadınlar
Bihost	Bost	Karış
Bizbend	Bizben	Koyunu çobana bağlayanıp
Ceh	Ce	Arpa
Ciwan	Can	Genç
Dît	Dî	Gördü
Donzdeh	Danzde	Oniki
Dûajo	Dajo	Yardımcı çoban
Enî	Henî	Alın, cephe
Enîşk	Henîşk	Dirsek, kol dirseği
Erd	Herd	Toprak parçası, arazi, Mülk
Erzan	Herzan	Ucu
Eyar	Yar	Hayvan postu
Êdî	Êdin	Artık, bundan böyle
Êriş	Hêriş	Hücum, saldırı
Galegurt	Galegur	Dedikodu
Geh	Ge	Bazen
Gihandin	Gîandin	Yetiştirmek
Guh	Gu	Kulak
Guhan	Gan	Meme (Hayvan için)
Guhar	Gar	Küpe
Hejmartin	Ecmartin	Saymak
Helkehelk	Helehel	Köpeğin derinderisoluması
Hembêz	Hemêz	Kucak
Hewş	Hewşo	Avlu
Heyf	Hêf	1. Üzüntü, acıma 2. Öç, intikam
Hewirîn	Ewirîn	Konmak, yerleşmek
Îro	Huro	Bugün
Kelemîz	Kelmîz	Altına işeyen çocuk
Kerguh	Kêrgu	Tavşan
Lewma	Loma	Çünkü, ondan dolayı
Leyîstik	Lîstik	Oyun
Lêkhatin	Lêhatin	Uzlaşmak, barışmak
Lênehatin	Lênatin	Yaramamak, Uğur getirmemek
Newal	Nal	Dere, vadi

Neynik	Nênik	Ayna
Nimîn	Nimî	Namaz
Nozdeh	Nozde	Ondokuz
Panzdeh	Panzde	Onbeş
Pêhn	Pîn	Tekme
Qaqircik	Qaqirçî	Boğaz, Yutak
Reqeçov	Reqeço	Sopalarla oynanan Kürt oyunu
Rîh	Rî	Sakal
Simbêl	Simêl	Bıyık
Sipih	Sipî	Bit
Stewr	Sewr	Kısır
Sitirandin	Sirandin	Yoğurmak
Sitirî	Sirî	Diken
Sitran	Siran	Türkü, şarkı
Stû	Sû	Boyun
Swîr	Sîr	Sarımsak
Şanzdeh	Şanzde	Onaltı
Xuh	Xu	Ter
Xwar	Xar	Eğri
Xwas	Xas	Çıplak ayaklı
Xwarin	Xarin	Yemek
Xwarzî	Xarzî	Yeğen
Xwîn	Xun	Kan
Yanzdeh	Yanzde	Onbir
Zehf	Zav	Çok, ziyade

Klama dilê Xelo

Muzaffer Özgür

Ji bo evînê (dila) di dîroka dinê da pirr tişt hene. Klasîkên dinê hatine nivîsandin û bûne kitêb. Fîlm hatine çekirin. Bi mîlyonan insan, evîniyê bi şiklekî dijîn. Kurdên me jî va dilxaşîya însanî jiyane û bi gotin û klama heta îro anîne.

Ji bo dila pirr însan hatine hêps kirin û kuştin. Pir dilbirîn bûne. Pir keçik û xort ji hev hatine veqetandin. Ji gundên Şixbizina bigrin heta gundê Çîçek'ê, ji Yunaqê bigrin heta aliye Sarizê ji bo dila gelek klam hatine gotin.

Klamek weng hatîye gotin;

*Dil megirin, dil girane,
Dilê min jî Caniman e.....*

Yek jî vê dibê;

*Dila megrin, dilê zor in.
Va dilana omrê min birin.....*

Yeka din da jî

*Keçê li rû dinê te bîr nakim
Rindê esir herin bi sad sala.*

Ez nikanim divê nivîska biçuk da hemû klama binivsinim. Hen klamên dila hene kû mina klasîkên dinê ne. Ji alîye welatî jeri însanên me mesela Sîyabend û Xece, Mem û Zîn dizanin. Di dîroka Kurden Anatolîye Navîn da Destana Kamişî Qul klasîkîka pirr mezine. Hêvî dikim eme we klasîkê di pêşerojê da fereh bikin kû ji bo warê naskirin caka din çap bikin kû ma warê xandin. Armanca me ev e ku em dê hemû tiştên Kurdên Anatolîya

Navîn bidin naskirin û binivîsî ji dîrokê ra amede kinî. Li Welat hevalin hene ku ew ji bo wî karî kar dikin. Birêz Serbulent Kanat va kara dayê ber xwe. Di kasetên xwe da ji me ra pêşkêş dike. Derketina kovara Bîrnebûn'e jî hêz da wî karî. Xandewanên me bikaribin klamên derdora gundê xwe ji me ra bişînin baş bê. Ez dixazim bi kurtayî klamîka dila û hekata wê binivsinim:

Li gundikî merkeze (Haymana) xortik hebûye, navê xwe Xello bûye. Ew ji xwe pirr xaş bûye. Dilê xwe di gund da ketiye Fatê Kamê. Fat, keçikîka pirr rind û bi akil bûye. Xello, Fat pirr xastîye ji bo feqîrbûye nedane wî. Fat dane lakî metê.

Xello pirr pê eşîyayê û bi ser weda nixaş bûye. Li ser Fatê klamên dila dibê.

*Ez Xel im, Xelê Omê me
Sîyarê Fatê Kamê me
Eze hespikî xweyî nêr giredim
Kam topalê te kuder go*

*Ezê xwîna xwe bidim
Anê anê Fatê anê
Ezî herîme Haymanê
Ji te ra unim şar-kitanê*

*Li ber pencerê ber pencerê
Kapi ve bû ji xwe berê
Ezî nixaş im warê ser min
Anê anê Fatê anê*

ROVÎ RINDIK

Berhevkar:

*Memoste İrfan Baysal**

Çi hebûye çi tunebûye, maleke baxîkî xwe yê tirî hebûye. Di divarî bêx dajî qulik tê da hebûye. Rovî, herro ti vê qûlikê ra tikevê bêx. Têrî zikê xwe tirî tuxe. Rokê rovî yê me dîsa birçî tiwe, ti di qulikekêra tikeve hûndir, têrî xwe tirî tûxe. Mêze tike ku xudanê bêx têye, rovî tebê ez herim. Ji bo ku pir tirî xwarîye, zike wî perçiftî ye. Çir bike nake, di qûllê helne. Xudanê bêx jî nezîk tibe. Xudan ku pegê yê wî bikûje. Li ba rovî lîstik pirin, xwe li mirnîyê tinê. Xudanê bêx te kû Rovî li erdê dirêj buye. Xudanê bêx bi xwe xwe tebi:

-Zedê xwarî ye û pê miriyê.

Bi boça rovî tigrê, ti ser divarî hewlîyê ra çengê derva tike. Rovî bi kêf û ken tihere ba hevalên xwe. Ji hevalan ra;

-Hevalno! Baxîkî tirî heye, verin ez we bibim wê derê, têrî xwe tirî bixwin. Rovîyên me gîştik li hev dicivin û terin. Di qûllê divarî bêx ra tikevin hûndir. Û tirî têrî xwe dixun. Lê va rovîyê me li ber lîstikîyê. Ji bo ve, bi xwe hendik tûxe. Rovîyên me yên din têrî xwe tûxin. Zikên van lê tiperçivin. Rovîyê me:

-Hevalno, xudanê bêx têye, êdî bes e, em herin.

Rovîyên me gîştik yek bi yek xwe li qûllê ticerbînin. Yek jî ti qûllê helnê. Rovîyê me tenê ti qûllê ra derdikeve û tihere. Rovîyên me yên din jî xwe li mirnîye tenin. Xudane bêx:

-Ez careke têm xapandine.

Rovîyan yek bi yek, giştka tukûjê.

Rovî yê me pir tihere, hendik tihere raste pîrekê tê. Ti destên pîre da dû elb

hebune. Yek ji vana tiji rûn bûye. Yek jî tiji axdê bûye. Rovî yê me dîsa li ber lîstikekê ye! Ji pîre ra:

-Ka barî te giran e. Yekê bi dest mi de.

Pîrik elbê rûn tide rovî. Rovî elbê heytine, ti alî yê dinî kanî yê ra tihere. Li vêderê vetike û gîştikî tûxe. Bi pîrê va li alî dinî kanîyê dîsa tigên hevdû. Ji pîre ra:

-Ka va sivike, em bi hev bugerinîn, te gune ye.

Vê elbê êxda jî bi vî ziravî tûxe. Li dawî re rovî elbê tide pîrê. Pîr jî ji rovî ra:

-Mala te avabe.

Pîrik tihere mal. Bûka xwe nan lê texe, Ê birçî ye jî. Elbê rûn vetike û kevçî bi rûn texe kû rûn tê da tûne. Rovî pê da mîzê xwe kirî. Elbê êx da heytene rowî bi vê da jî gûwê xwe kirîye. Bi bûka xwe ra:

-Te dî, rovî çi anî sere me? Eza heyfa xwe ji wî rovî heynim. Pîrek bi pirs pirs hutike kû rovî her êvara li ser zinarekî ruteniye. Pîrek ser vî zinarî qetran tike. Rovî êvarê tê li ser vî zinarî rutene. Li rabune, boça rovî bi zinêr va tûnîske û tiqete. Rovî bê boç tihere ba hevalên xwe. Hevalên xwe pê tikenin. Jê ra:

-Rovîyê rindik boça xwe bi qolîk, Rovîyê rindik boça xwe bi qolîk...

Rovîyê me suve tê ji wêderê tihere. Ji boça xwe ra çarekê tigere. Rovî bi morî yan ji xwera boçekê çêdike. Î car bi boç tihere ba hevalên xwe. Hevalên wî dîsa pê tikenin, je ra:

-Rovî rindik serî boçê bi şindik, Rovî rindik serî boçê bi şindik...

*-Memoste, bi devoke Hecilera (Kuşça-Cihanbeyli) nivisandiye.

YARENÎ / HENEK

Ihsan Türkmen

EZ JÎ JI KERA ME!

Navên xwe Çima usa nin kes nizane, lê li Anatoliya Navîn di gundên bi "Mihîna"* hene. Yek ji vana girêdayê Kulu Konya ye, yek jî girêdayê Ş.Koçhisar Ankara ye. Gundê girêdayê Ankarayê navê xwe bi Tirkî Aktaş e, ê din jî navê xwe Yazıçayır e.

Rojêkî gundîyekî Xalika (Gölyazi-Cihanbeyli), nizam çî westê, li ku derê raste xortekî ku ji gundê Mihîna te. Wek hun jî dizanin, yekemîn xeberdanên Kurdan, bi eşîr, malbat, gund hwd. Pirsîne dest pê dikin. Gundî jî li xort dizivire û usa dibêje:

- Xorto, tu ji kudere yî? Xort:
- Apo ez ji Mihîna me.

Ji ber ku gundî di ber wê tu gundên bi navê Mihîna nebihîstê, şaş û metal dimîne û bi henek û qirfa ew jî usa dibêje:

- Erê lawê min, ere Ez jî ji kera me!

* **Mihîn:** Hespên mê.

MIN JI TE RA GOT: HELMEKŞE SER MIN!

Rojekê jinikê ji der-dora Konyayê, ji ber eşê, bi gazin bang li mêrê xwe dike.

- Mêro, were ez mirim, way zikê min, nizam kudera min. Mêrik bi lez û bez tê li rewşa jinikê mêza dike lê tê nagihîje û dibêje:

- Rabe, hazirîya xwe bike ez te bibim doxtor. Gava ku têne doxtor, Doxtor:

- Bêje hele derdê te çî ye?

Jinik:

- Ji nuşkava eşek bi zikê min girt, min dew vexwar, mast xwar derbas nebû. Doxtor îskanekî pê nîşan dide û dibêje:

- Hele vî îskanî ji bo tahlîlê nivçe idrar bikin û bi şunda bînin! Jin û mêr diçin avdestê, jinik usa dibêje:

- Mêro mîza min ê ne. Kerema xwe tu mîzke! Mêrik îskan nivçe mîz dike û dibe dide doxtor û tev hev li hêvîya tehlîlê disekin. Pir-kem doxtor tê û usa dibêje:

- Çavê we ronî be, zarokêkî wê yê nû çêbibe. Gava ku usa dibêje, mêrik ji ber ku tehlîl li ser mîza wî bûye, hêrs dibe û ji jina xwe ra usa dibêje:

- Eşê, min çend cara ji te ra got: Helmekşe ser min!

REVA MEYRÊ Û MENDO

Nuh Ateş

Horta havînê wû. Ro gihêştîwû nivro. Germê diqijland. Ewqas germ wû ku, tê bigota yekî koziyek ar î sor bi ezmanê sayî da dar da kiriyê. Gilûgîya û puşûpelax ji ber germê û ronîyê rewsî û zer bûwûn. Mêşûmoz, insan û heywan kerr û gêj bûwûn.

Gundê pêxas li derdavê rêzek çîyayên qutik avakiribû. Ew gundekî ecer û eşîrî wû. Gundîyan dewara xwe bi rençberîyê û bi pezxwedî-kirine dikirin.

Mêrê gund li derva, hen li zeviya hen ji li xermana wûn. Wana xwe li sîya ereba direjkiribûn û vedisyan. Jin li mal wûn. Wana pez didotin û dang dikirin.

Mala Hesenê Pitê li perê gund ê jêrî bû. Xanîya malê ji binî da bi kevira, ser wan ji bi kerpîça çekiribû. Ser xênî bi daran, bi qamuş, bi ka û xwelf girtibû. Qatek şorax jî bi ser da xistibûn.

Berîyê xenî ber ve Başûr bû. Li bogira xanîyê mala li hêla çepêpaş goma pêz hewû. Bi ser gome va harimek çêkiribûn. Li ser dîwarê harimê tepik rêxistibûn.

Pezê bi şîr di harimê da bû. Kewanî û şivanê malê li ber derîyê harimê, her yek li hêlekê rûniştibûn. Li ber wan, di navbera çokên wan da helbên şîr hewûn. Meyrê serê pêz digirt, xortê malê jî pez dide bêrîye.

- Huro bîna hewşanê ji şîr tê, kewanîya malê digote şivên.

- Erê, min şeva çûyî pez berda derdora girê hewşanê.

Bîna xuyê a rix û mîza pêz teve ya şîr bûbû û li meydana bêrîyê belavdibû.

Di qunceki gomê da koza berxa hewû. Her ku ji der va da kalina mîyekê dihat, berxa bi hev ra, „me, me, me“ deng didan.

Di jor kozê ra, di ber kirîşê asterê gomê da dumeqeskê helûn çekiribû. Wexta ku ew ji derva, di navbera nikulê xwe da kurm û kêz keym girtibû, dikete gomê, qijnî vi çêlikên wê diket.

Mîyê ku hatibûn dotin yek bi yek didana dû hev du, diçûn sîya xanîyê malê û mexel dihatin. Li pêş mîyan kuçikê şivana û çucikek bi cîvcîvên xwe va ji li sîya xênî ketibûn. Wana li ser şûna li sîya xenî li ber hev didan, di hev heldidan.

Çend gav wê da, du kurika li ser kawlîstinê didana hevdu. Yekî digote yê din:

- Te li min izik kirin!

- Na welle, min izik nekirin! Lê vedigerand ê din.

Te kir min nekir, wana bi pîstê hevdu girtibûn, ji hev ra şorên neçê dikirin.

- Ezê di dayka te..m, digot yekî.

- Ezê di xwenga te..m, yê din cewab didaye.

Li pêş malê, li ser çardaxê Mendo pişt dabû dîwêr, li ser balîfeke xalî

rûniştibû. Wî dest bi ser çokan da berdabû û serî berjerkiribû.

Yek caran seriyê xwe berjor hildina li dûrê dinêrî. Li jêr gund kuçên xermana rêxistîbûn. Ku te ji gund da lê mêzdir, ew mina kummişkên zer xay dikirin. Ji ber tavên kela germê vir da û wê da dihêjiyan, tê bigota qey ew ji lastîkê ne.

Li ber pozê lingê Mendo du mêrûyê jîrek bi parîyek nan î hurik girtibûn û vir da û wê da kaşdikirin. Te nedizanî, ku ew nê bi hev ra dikşînin yan jî dest hev radikşînin.

Wexta ku Mendo nige xwe tenkî pêş da livand, nig hate ser mêrûya û her du mêrû bi herdê da pankirin. Mendo hay jê nebû, ku du mêrûya di bin nigên wî da candabûn.

Wî li meşeke reş sêr dikir. Meş geh difirî û li ser destê wî dadinişt, geh difirî û dikete meşrefê çeqelmê yê ku di destê Mendo yê rastê da bû. Wê balugên çeqelmê dialast. Mendo bi destê xwe yê çepê devê meşref girt, mêş di hundirê meşref da ma. Ving ving ving, ew di meşref da çerxdibû.

Mîna ku tiştêkî bi xof hatibû bîra Mendo, ew ji nişkava vecinîkî û bi lez destê xwe ji ser meşref hilna. Meşê go viz derket û firî çû.

Mendo serê xwe berjor heyna di dû mêşê nihêrî û li herda ku mêş ji ber çavên wî wendabû, jipeke eskeriyê vi ber çavên wî ket. Dû ra dengê firena jipê kete guhê wî.

Mîna ku ji jêr da ar berdana wî, ew ji ser çardaxê pekîya herdê û bi rû xênî da bezîya û pê ra qirîya got:

- Meyrê hatin, bireve!

- Birevin xwe bigêhînin mala Husînê Qutê.

Kewanîya mala digote wana.

Meyrê û Mendo bi dest hevdu girtin û berve mala Husînê Qutê

bezîyan.

Sê Cendirme û serê wan ji Jîpê peya bûn û bi lezûbez dan dû Meyrê û Mendo.

Şivanê malê bezîya hundirê gomê û berx ji kozê berdan. Berx bi kalekal bezîyan derwa. Mî û berx li hev dangbûn û li pêşîya Cendirman bûne bend. Hetanî ku Cendirme di nav mî û berxan ra derbasbûn, Meyrê û Mendo gihêştibûn mala Husînê Qutê û deri li ser xwe keym girtin.

Xebera hatina Cenderma bi lez li nav gund, li zevî û li xermana belavbû. Her du xortên ku li ser kawan hing dikirin, xewer gihandibûn zevî û xermana.

Di demeke qut da, civata gund, jin û mêr, xort û zar giştik hatibûn ber mala Husînê Qutê. Korek jin ber dêrî girtibûn, nedihîştin ku cendirme bikevin hundir.

Muxtarê gund li hêla sercendirme dawestîbû. Ew mêrekî dirêj û bi kelfet bû. Pozê wî mîna nikulê kertala bû. Cixara bi destpêcayî mîna her dem di navbera lêvan da bû. Wexta ku dengdikir cixara wî mîna ku bi lêva jêrî da nuskî bû, bêrjer û berjor badibû.

Sercenderme bi dengêkî qewe û bi Tirkî digot:

- Muxtar, qanûn û nîzam heye, jinrevandin bi ceza ye. Vi jinan ra bibê ma belavbin û ber dêrî bitalkin.

Muxtêr bi Tirkî digot:

- Jinno, bi gurra cendirma bikin, rê bidin wana, ji ber dêrî herin. Cenderme dewlet e û nabe ku meri destê xwe li ber wan heyne. Dû ra, bi Kurmançî destpêdikir:

- Li ber xwe bidin. Cendirma bermedin hundir. Ji wê ra ceza tunê.

Ro ji nîvro dagerî bû. Ne germ, ne dangî ne jî zevî û xerman dihatin bîra kesî.

Sê cihêmêr gihêştin hev û çûne maleke cîran. Li wê derê kincê jinan li xwe kirin û hatin teve koma jinan bûn. Di navbera jinan ra derbasbûn, bi dizkî ketine hundirê malê.

Meyrê û Mendo her yek ji gundekî din bûn. Wana li dohleke hev du dîyîbûn û dilê xwe ketibûn hev du. Lê bavê meyrê bi eynat bû û nedixast wê bide Mendo. Ji ber vê, Meyrê û Mendo şora xwe kiribûn yek, bi hevra revîyan û hatibûn gundê Pêxas. Salek bûbû Ku, bavê Meyrê bi Cendirma va ketibûn dû wan.

Li oda sêr, Meyrê pişt dabû sêr, Mendo jî li ber wê sekinîbûn.

- Ku ez bikevime hebsê tu ya çir bikî? Mendo digote Meyrê.

- Eza derîya te çavkim, ku hetanî mirinîyê we jî.

Wana dest di suyê hev du ra birin, hev du hembêz kirin. Wegna gavkê bêdeng man, guh didana ser kute kuta dilê hev du.

Wexta ku derîyê oda sêr vebû, ew pê veciniqîn û heşare xwe bûn.

- Metirsin em in. Em ketine tonê jina. Qaxîyê mekşînin, em we nadin dest, mêrekî digota wan.

Yekî din jî kincê jinan dirêjî Mendo fikir û digot:

- Tu ji van kincan li xwe ke.

Mêra dîwarê xênî yê paşî ji axza hundir da, di qirara tandirê ra xelandin, qulkirin.

Devdeve êvarê Mendo û Meyrê bi her sê mêran va di vê qulê ra derketin derva û çûne pêrê wî alî gund, di malekê da xwe veşartin.

Civat li pêş mala Husînê Qutê belavbû. Cendirme dereng pê hesiyan ku Meyrê û Mendo carek din ji dest wan filitibûn.

Sercendirme bi vê pir bi hers ket û emir da ku cendirme Hesênê Pitê

û Husînê Qute bigrin. Wana her du girtin, kirin jîpê û dana rîya qezê, dû xwe tozûduman cihîştin.

Nîvê şevê bû. Mezinê gund li oda Muxtêr gihêştibûn hev, qehwe vedixwarin û cixara dikşandin. Muxtêr digot:

- Du cehîl dilgirtine û revîyana hatine ba me, bûne mêvanê me, ketine bexta me û nabe ku em wana bidin dest. Em eşîr in û erfûedetên me wê qebûl nakin.

- Bi a min, dera ku em berî siwê erebekê qoşkin Mendo û Meyrê pê bibin gundekî din û gavekê li wê veşarin, Rispişkî digot.

Du kesa ew wezîfe girtin ser xwe û rabûn ji odê derketin.

Muxtêr qehwe vir dikir û dû ra digot:

- Şa lê Hesên û Husîn xwe keym bigrin, ji tirsra ra sist nebin û dengnekin..

- Welle ji wana tişteki dernexin. Her du jî dengnakin, çimkî bi Tirkî nizanin, yarencîyê gund digot.

Berbangê Hesên û Husîn ketine oda Muxtêr, silav li civata kirin û rûniştin.

- De dengkin, we çir kir? Muxtêr jê dipirsî.

- Li neqewa tirî em peya kirin, bi pîn û kuta li ber me sekinîn em xişûxal kirin. Lê bi şa nekirin ku tişteki ji me derxin, Hesên digot.

Pêy Hesên, Husîn şor heyna, digot:

- Min hejmirî, Cendirma bîst kut û pîn li min xistin. Min jî bîst cara got „Nirç“ (Na).

Civat bi hev ra hîq-hîq kenîya.

Stranên aliye mê

Berhevkar: Curukî

SULTANÊ

Herre le le Sultanê
Berfa belek serî çîyanê
Bû melhema ser kûlanê
Ew bawuca nav zevîyanê

Wîne wîne hayran wîne
Nav bexcan da xwes hat bîne
Xwe ber min ra dibe tîne
Lo wera min birevîne

Curukî

Li hev ketin ewr gurmijîn
Baran û berf axê rijîn
Mayik kehel çel ê bijîn
Li gulîçkan meyva rijîn

Rê li aş a nare aş a
Tu bû hunara dest nexwaşa
Evîndar no hûn bermedin
Gerdan gewrîn gulî reşa

Lawik çûye gola xwêyo
Virva here, alva neyo
Lo nezano, te hilnagrim
Lo xizano, te hilnagrim

Çîya toro, bilind direj
Akşar runiş axze bêrroj
Kewran xwe têy dum hev bû rêz
Evr gurmijîn êyam barij

Sîna şuşe hatine gotinê

ŞENGÊ

Here le le şengê rindê
Pirr bedewê, poz bilindê
Canî sipî alcen digê
Ez helîmê notle Findê
Bejnê direj qenc dimeşe
Çavê belek porî reşe
Gevrüyê da muj xay dikê
Ziravin lêv, ziman xwaşe
Destî min girt, xwaş guvîşand
Dilî delal, kes neêşand
Ew alîya çîyay bilind
Çav dikenin, bin dirêşand

Curukî

Ez bûm berfa ser çîya
Ro bilind bû gîşt helîya
Rindê destî min bigirê
Bende dile min qetîya

Çîya bilind bê dar nabin
Nawalê kur, bê av nabin
Keçê destî min bigire
Tu dizane, bê te nabin

Ez derketim serî gira
Min bang dikir bav û bira
Rindê çavê te newînîn
Piştî min xistîn, bi kevira

Remziye Eli Kino

18 NİSAN GENEL VE

YEREL SEÇİMLERİNE KISA BİR BAKIŞ

Muzaffer Özgür

Türkiye’de 18 Nisan 1999 tarihinde genel ve yerel seçimler birlikte yapıldı. Parti enflasyonunun olduğu ve seçmenin sandıkta birden fazla oy pusulası kullanması, ülke genelinde sandıklarda büyük kargaşaya neden oldu. Kısaca bakacak olursak, seçimin en önemli sonuçlarından biri Atatürk’ün partisi olan CHP’nin sınıfta kalarak ülke bazarına takılması göze çarpar. Ayrıca resmi olarak TBBM.’de temsil edilmeyen milliyetçi, şöven ve ırkçı parti olan MHP’nin kendi adıyla meclise girişi görülür. Bu seçim sonucunun bir çok yönüyle irdelenmesi bizim yazımızın konusu olmayacaktır.

1999 seçimleri Türkiye genelinde milliyetçi söylemlerin kazandığı bir seçim oldu. MHP ve DSP’nin birbirine uzak olmayan söylemleri sonuçta her iki partiyi hükümette bir araya getirdi. Kürt gözüyle bakacak olursak, derslerin çıkarılması gerektiğini bir kez daha görürüz. Seçimler öncesi birlikte seçimlere girilmesi için bir blokun oluşturulamaması kamuoyunda hayal kırıklığı yaratmıştı. Sonuçta, Kürt söylemleri iki parti olan HADEP ve DBP seçimlere ayrı ayrı girdiler.

HADEP ülkede önemli bir oy alarak politik arenada varlığını ve kitleleştiğini bir kez daha egemen güçlere gösterdi. Bazı illerdeki oyları diğer tüm partilerin oylarından daha

fazla çıktı. Binbir türlü baskıya maruz kalan partilerimiz seçim sonuçlarında beklenen oyu alamadılar. Kendi bölgesinde birinci parti olan HADEP, Türkiye genelinde % 4,74 oy aldı ve Türkiye barajını geçemedi, bu nedenle de TBBM.’ne milletvekili gönderemedi. Yerel seçimlerde ise Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere toplam 37 belediye başkanlığı kazandı.

DBP ise seçimlerde istenilen sonucu alamadı. Türkiye geneli oyu % 0,08 oldu. Bunun yanında yerel seçimlerde de bir kasabada belediye başkanlığı kazandı.

Yerel yönetimler, topluma hizmette, toplumla birlikte hareket etmede, yerelden yönetme açısından önemli mevkilerdir. 1980 öncesi Kürtlerin kendilerini yerel anlamda yönetmeleri konusunda tecrübeleri vardır. Özellikle Diyarbakır’da Bağımsız aday MEHDI ZANA ve daha sonra Ağrı’da URFAN ALPARSLAN’ın yerel yönetim politikaları unutulmadı.

Bölgemize bakacak olursak, Orta Anadolu’da MHP oy patlaması yapmıştır. Bu, bölgede ırkçılığın hiçte küçümsenmemesi gerektiğini seçimler bir kez daha gösterdi. Bölgemizde Kürtlerin yoğunlukta olduğu üç ilin seçim sonuçlarına bakacak olursak Kürt söylemleri Partilerin durumu şöyledir.

İlin Adı	HADEP	DBP
KONYA	2,45	0,15
ANKARA 1	1,72	0,11
ANKARA 2	1,41	0,11
KIRŞEHİR	2,49	0,12

Kendi yöremizin genel seçim sonuçlarını değerlendirmek için kısa açıklarsak. Devletin baskı politikaları, sindirmeleri ve kendi handikapları sonucunda bölgede sağlıklı bir örgütlenme oluşturamayan HADEP, son yerel seçimlerde Kulu ve kasabalarında belediye başkanlığı için aday göstermeyi başaramamıştır. Cihanbeyli ilçesi Yeniceoba ve Gölyazı kasabalarında HADEP belediye başkanlığı için aday göstermişti. Adaylar

ve propaganda ekipleri sürekli baskı altına alınmış ve devletin kolluk kuvvetleri tarafından çalışmaları engellenmiştir. Bazı adaylar devlet baskısı nedeniyle adaylıktan çekilmişlerdir. Kulu-Karacadağ kasabasında diğer bir Kürt söylemli parti olan DBP (Demokrasi ve Barış Partisi) belediye başkan adayı göstermiş ve Türkiye’de elde ettiği tek belediye başkanlığını burada kazanmıştır.

KÜRT YERLEŞİM BİRİMLERİ GENEL SEÇİM SONUÇLARI

İLİ: KONYA İLÇESİ: KULU

YERLEŞİM BİRİMİ	ANAP	DSP	FP	CHP	DYP	HADEP	MHP
ACIKUYU	9	6	72	60	3	144	-
ALTILAR	11	7	76	20	47	207	3
ARŞINCI	35	2	68	11	19	35	12
BEŞKARDEŞ	26	120	119	116	44	115	11
BOZAN	33	34	265	15	55	72	14
BURUNAĞIL	4	6	39	23	6	59	1
CANIMANA	17	218	128	68	34	14	72
CELEP-CHP	124	22	34	189	51	138	2
ÇÖPLER	17	16	33	62	9	16	2
DİPDEDE	11	64	89	34	73	37	3
GÜZELYAYLA	2	4	29	6	1	47	-
HİSAR	-	1	59	3	2	2	1
KARACADAĞ-DBP	33	20	151	204	159	669	30
KARACADERE	3	14	161	10	10	8	8
KIRKPINAR-ANAP	317	8	378	10	13	136	5
ŞEREFLİ	9	14	49	20	4	68	9
TAVLIÖREN	18	7	27	8	10	36	5
TAVŞANÇALI-FP	26	26	1497	457	35	785	50
TUZYAKA-DYP	4	10	593	10	531	34	9
YAZIÇAYIR	60	17	190	54	64	154	10
YEŞİLYURT	11	2	166	19	12	250	5
ZİNCİRLİKUYU-CHP	289	19	125	268	20	401	6
TOPLAM	1059	647	4348	1569	1172	3426	260
KULU MERK.-MHP							

Yerleşim birimi yanına yazılmış olan parti adı orada kazandığı belediye başkanlığını göstermektedir. Tablomuzda yer almayan tek Türk kasabası olan Kozanlı'da ise FP. Belediye başkanlığını kazanmıştır. İlçe merkez belediyesi ve kasaba

belediyelerine bakıldığında her partiden Belediye başkanlığı kazanılırken, son iki genel seçim sonuçları itibarıyla önemli bir oy potansiyeline sahip HADEP'in (Halkın Demokrasi Partisi) belediye başkanlığı yoktur.

KARACADAĞ'DA DEMOKRASİ VE BARIŞ KAZANDI

18 Nisanda yapılan genel ve yerel seçimlerde Konyanın Kulu kazasına bağlı Karacadağ Kasabasında demokrasi ve barış kazandı. Kasaba halkı genel seçimlerde tercihini HADEP'ten ve Belediye seçimlerinde ise tercihini DBP (Demokrasi ve Barış Partisi)den yana kullandı. Belediye seçimlerinde üç aday yarıştı:

DBP'nin adayı yüzde 42.18 (618) oy alarak belediye başkanlığına seçildi.

Diğer adaylar;

CHP'den Yusuf Yurttaş

% 34.68 (508)

DYP adayı Halit Bilici ise

% 23.14 (339) oy aldılar.

Seçimlerdeki geçerli oy sayısı 1465. 1989 yılında belediye olan Karacadağ, iki dönem CHP li Hızır Özkan yönetmişti.

Karacadağ Kasabası yörede yurtseverliği ile tanınır ve Türkiye genelinde eğitim düzeyi en yüksek olan bir yerleşim birimidir. Nufusun tamamı Kürttür. Kasabanın ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ticaret sektörü günlük ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir.

Eski adını bağlı olduğu Xalikan aşiretinden alan Karacadağ Kasabasının yerleşim tarihi kesinlikle bilinmese de 1870 olarak kabul edilir. Kasabanın çevresinde bulunan mağaralara, kalıntılara ve eski mezarlığa bakıldığında buranın çok eski bir yerleşim alanı olduğu anlaşılır.

Belediye başkanlığını kazanan DBP adayı Mustafa Taşçı 1962 doğumlu ve orta halli bir ailenin on çocuğundan biridir. Ağrı

Yöre giysileri ile Karacadağlı, Elot

Eğitim Enstitüsünden mezun olduktan sonra öğretmenlik yapmış fakat politik çalışmalarından dolayı sürgün edilmek istenirken öğretmenlikten istifa etmek zorunda bırakılmıştır. HEP, DEP, DDP ve DBP'nin örgütlemelerinde görev almış.

Yeni yönetim hemen çalışmalara başlamış. İki çeşmenin inşaatı tamamlanmış, 5 dönümlük arazi ağaçlandırılmış, kasaba meydanında park yapılmış ve spor tesislerinin yapımına devam edilmektedir.

ORTA ANADOLU KÜRTLERİ LİTERATÜRÜNE BİR KATKI

Rohat Alakom

Yüzyıllar boyunca Orta Anadolu'da yaşamakta olan Kürt kolonisi üzerine kaleme alınan bu incelemenin bazı ayrıntılarına geçmeden önce, Anadolu ve Orta Anadolu'dan neyi kastettiğimiz konusunda bazı açıklamalarda bulunmayı yararlı görüyorum. Sözcük olarak Natoliya, Yunancada "güneşin doğduğu ülke" anlamına gelmektedir, zamanla eski kaynaklarda *Levant* veya *Orient* denilen *Doğu* yerine kullanılmıştır.¹ Anadolu yarımadasını Asya kıtasının bütününden ayrı göstermek için eskiden beri tarihi kaynaklarda Anadolu'ya hep *Küçük Asya* denilmiştir. Batılı kaynaklarda böyle adlandırılmış, örneğin milattan sonra 400 yılından itibaren bu bölgeye Latince *Küçük Asya* anlamında *Asia Minor* denilmiştir.² Arab gezginleri bu toprakları *Bilad al-Rum* (Rum ülkesi) olarak adlandırmışlardır. Batıya doğru bir yarımada olarak uzanan Anadolu'nun Batı, Kuzey ve Güney sınırlarının denizlerle sınırlan-

dığı ve belirlendiği zaten açık olarak haritalarda görülmektedir. Konumuz açısından Anadolu'nun veya Küçük Asya'nın Doğu sınırının nereden geçtiği? sorusunun yanıtı, hem Batıya yönelik Kürt göçünün sınırlarını bilmek açısından, hem de Orta Anadolu'nun sınırlarının kaba olarak bilinmesi açısından önem kazanıyor. Bilim adamları genellikle Kuzeyde Trabzon yöresi ve Güneyde bulunan İskenderun körfezi arasında uzanan bir çizgiyle Anadolu'nun Asya kıtasından ayrıldığı görüşündedirler. Bu görüşe göre Karadeniz ve Akdeniz arasında kalan toprak parçasına Anadolu denilebilir. Bu bilgilere dayanarak, coğrafik olarak Anadolu'nun Türkiye anlamına geleceğini söyleyebiliriz. Tarihte Anadolu'nun kapsadığı alan, günümüzde Türkiye'sine nazaran daha küçüktü diyebiliriz. Ama bugün Anadolu denilince genellikle hep Türkiye anlaşılmaktadır.

¹ F. Taeschner, *Anadolu*, The Encyclopaedia of Islam, new edition, s.461.

² John Frödin, *Mindre Asien*, Nordisk Familjebok, Stockholm, 1913, s.574-578.

Bu tarihi bilgilere dayanarak diyebiliriz ki Anadolu Türkiye'dir ama Türkiye, Anadolu demek değildir. Türkiye, Anadolu dışında başka toprakları da kapsamaktadır, örneğin Kürdistan'ın bazı parçalarını kapsadığı gibi. Böyle olunca günümüzde kullanılan *Doğu Anadolu Bölgesi* ve *Güney Doğu Anadolu Bölgesi* topraklarının Anadolu'nun birer parçasını oluşturup oluşturmadığı tartışma konusu olmaktadır. Bilindiği gibi günümüzde Türkiye'nin Asya topraklarının tümü bugün *Anadolu* olarak kabul edilmektedir.

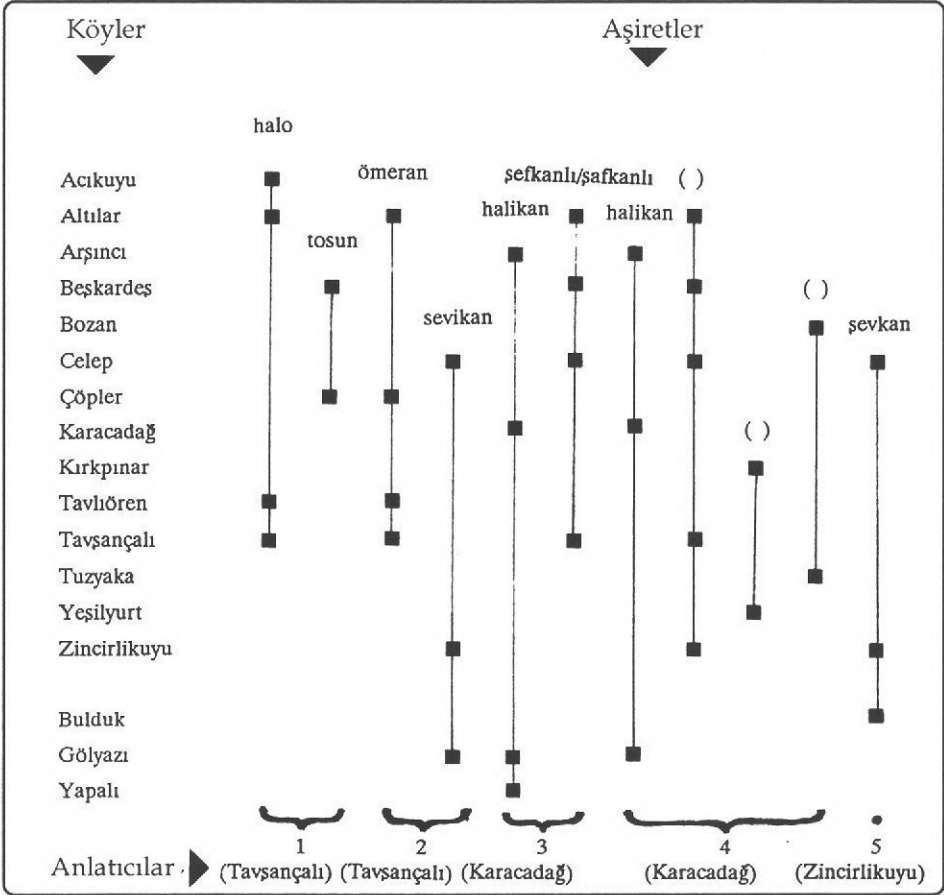
Kürdistan'dan batıya göç eden Kürtlerin Anadolu'nun değişik kesimlerine yerleştiğini görüyoruz. Bunlardan bir kesimi Orta Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Zaman zaman değişik kaynaklarda kullanılan *İç Anadolu Kürtleri* ifadesi yerine *Orta Anadolu Kürtleri* ifadesinin kullanılması daha doğrudur. Türkiye haritalarında olduğu gibi tüm Anadolu'yu değişik coğrafik bölgelere ayırmak yerine, bu toprakları üç dilim halinde inceleyebiliriz;

- a) Batı Anadolu,
- b) Orta Anadolu,
- c) Doğu Anadolu

Anadolu'nun Kuzey yöresinin uç noktalarından Kastamonu ve Sinop'tan başlayarak, Güneye, Akdeniz Bölgesi'ne doğru gittikçe bir üçgen biçiminde genişleyen Orta Anadolu'nun değişik yörelerinde tarihte irili ufaklı adacıklar halinde birçok Kürdün yaşadığını görüyoruz. Bu geniş alanın Güneydeki bir ucu Burdur-Isparta, bir diğer ucu Adana-Kahramanmaraş'a kadar uzanmaktadır. Böylece Kürtlerin tarihsel bilgilere göre Kuzeyde Kastamonu-Sinop köşesi, Güneyde Burdur-

Isparta ve Adana-Kahramanmaraş köşelerinden oluşan ve Türkiye'nin Orta kesimlerinde yer alan bir üçgen üzerinde dağıldıklarını görüyoruz. Karadeniz, Ege ve Akdeniz Bölgelerinin bazı noktalarına kadar uzanan bu alan üzerindeki Kürtler, iç göçler ve aksi göçler sonucunda sürekli hareket halinde olmuşlardır. Zamanla değişik istikametlere göç ederek karşılıklı kültürel bir etkileşim içine girmiş, bazen de birbirlerinden uzaklaşarak, aralarındaki kültürel bağları koparmışlardır. Bu son durum Orta Anadolu'daki Kürt adacıklarının sayısını çoğaltmıştır. Ama genel bir değerlendirmede bulunduğumuzda Kürtlerin çoğunlukla Tuz Gölü'nün dört tarafında yer alan Ankara, Konya, Kırşehir gibi illerin sınırları içinde yoğun olarak yaşadıklarını söyleyebiliriz. Eskiden Kürtlerin develer yardımıyla yörede tuz ticareti yaptıkları bilinen bir gerçektir. Orta Anadolu'nun merkezinde bulunan bu "*Tuz Gölü Kürtleri*"nin, Orta Anadolu Kürtlerinin asıl halkasını oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Hem kültürel etkileşim bakımından, hem de coğrafik yakınlık bakımından Orta Anadolu Kürtlerini "*İç Anadolu Kürtleri*" biçiminde adlandırmanın yanlış çağrışımlara yol açtığı kesindir. İç Anadolu Kürtlerinin dışında kalan, ama kendileriyle komşu olan diğer Kürtlere bilimsel anlamda "*mesafeli davranılması*" doğru olamaz. Teorik ve kategorik olarak İç Anadolu Bölgesi dışında kalan diğer Kürtleri, örneğin Kastamonu ve Sinop'taki Kürtleri nereye sıkıştıracağız? Bu nedenle *Orta Anadolu Kürtleri* ifadesi bilimsel açıdan daha anlamlıdır diye düşünüyorum. Bu incelememizin asıl konusunu daha ziyade Trabzon-

Değişik köylerden beş anlatıcının söylediklerine göre; Kulu yöresindeki Kürt aşiretlerinin bazı köylerdeki dağılımını gösteren bir çizelge (İngrid Lundberg & İngvar Svanberg, *Kulu Utvandrabygd i Turkiet*, 1992)

İskendurun hattının Batısında kalan ve tarihi kaynaklarda genellikle *Küçük Asya* denilen Anadolu topraklarının iç kesimlerinde yaşayan Kürtlerin tarihi geçmişi oluşturmaktadır. Batıda Ege ve Marmara Bölgesi'nin iç kesimlerinde küçük adacıklardan oluşan birçok Kürt yerleşim biriminin tarihte var olduğu görülmüştür, İzmir, Bolu, İstanbul yöresinde yaşamış olan Kürt kolonileri gibi.³

Bu inceleme, Batıya yönelik Kürt göçünün tarihi gelişimi konusunda ilerde yapılacak çalışmalara açısından sadece bir katkı olarak düşünülebilir. Çünkü şimdiye kadar Kürdistan'ın değişik yörelerinden Batıya yönelik Kürt göçünün tarihsel ve başka boyutları yeterince incelenmiş değildir. Ama yüzyıllar boyunca Anadolu'nun değişik yörelerinde Kürt kolonileri hep var olmuştur. Geçen yıl yayımlanan *Eski İstanbul*

³ Cengiz Orhonlu, aşiretlerin iskânı konusunda hazırladığı bir çalışmada bazı kaynaklara dayanarak, örneğin 17. yüzyılda bir Kürt aşiretinin İzmir ve yöresine yerleştiğini belirtir: "1659 yılından beri Küçük Mihmadlı Kürdü oymağından bir kısmı, buldukları yerden ayrılıp İzmir kazalarına gelerek, Kuşadası ve civarında evler inşa ederek yerleşmişlerdi. 1713'de bunlardan dört tanesi Saruhan'a bağlı bulunan Ilıca kazasındaki Karacalı Derbend'de, 36 hanesi Kuşadası'nda, dört tanesi de İzmir'de oturmakta idiler" (Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, s.71).

Kürtleri adlı çalışmamız, Batıya yönelik göç olgusu üzerine yapılan çalışmalar ve incelemeler konusunda sadece bir örnek oluşturmaktadır.⁴ Ege, Akdeniz ve Marmara bölgelerine göç etmiş Kürtlerin, özellikle Adana, Ankara ve İzmir gibi önemli kentlere yönelik Kürt göçünün tarihi öyküsü ilginç sonuçlar ortaya çıkaracaktır.⁵

ORTA ANADOLU KÜRTLERİ KONUSUNDAKİ İNCELEMELER

19. ve 20. yüzyıllarda Orta Anadolu'nun değişik yörelerini dolaşarak bazı incelemelerde bulunan yabancı bilim adamları, bu yörelerde yaşayan göçer, yarı-göçer ve yerleşik Kürtlerle tanışma olanağına kavuşmuş ve daha sonra kaleme aldıkları çalışmalarda, kısaca Orta Anadolu Kürtlerine değinmişlerdir. Bu bilim adamları arasında İngiliz, Alman, Fransız, Rus, İsveç ve Danimarkalı değişik ülkelerden birkaç araştırmacının adlarına rastlamaktayız. Nuh Ateş, 1992 yılında yayımladığı çalışmasında bu gezgin ve araştırmacılarından bazılarını değinmişti. Biz, burada bazı tekrarlamalara girmeden, daha ziyade Nuh Ateş'in değinmediği veya az değindiği bazı gezginler ve araştırmacılar üzerinde duracağız. Orta Anadolu Kürtleri konusunda bizi aydınlatan bazı araştırmacılar ve çalışmaları 1842 yılından başlayarak günümüze kadar aşağıda kronolojik olarak sıralanmakta ve onlar hakkında özet olarak bazı bio-bibliyografik bilgiler sunulmaktadır; W.F. Ainsworth , W.J.

Hamilton, P. v. Tschihatschef, Georges Perrot, Vital Cuniet, W.M. Ramsay, Friedrich Sarre, P.H. Massy, Mark Sykes, Hermann Wenzel, Wolf-Dieter Hütteroth, F. Loewe, W. Ruben, Wolfram Eberhard, Jan Hjarnø, Ingrid Lundberg.

Batılı kaynaklarda Orta Anadolu Kürtleri konusuna dikkatlerimizi 1842 yılında kaleme aldıkları incelemeleriyle ilk kez çekenler, İngiliz kökenli W.F. Ainsworth ve W.J. Hamilton'dur. Böylece Orta Anadolu Kürtleri konusundaki araştırmaların tarihi yaklaşık olarak 150 yıllık bir geçmişe sahiptir diyebiliriz. Orta Anadolu Kürtleri konusunda bize ilk bilgileri ulaştıran araştırmacılarından birisi, İngiliz kökenli W.F. Ainsworth'dur (1807-1896). Doktor olan Ainsworth, önceleri İngiltere ve İrlanda'da kolera salgını üzerine çalışmalar yapmış ve bu konuda kaleme aldığı bir kitapçığı büyük bir yankı uyandırmıştır. Ainsworth, 1835 yılında Fırat yöresine ve 1838 yılında Kürdistan'a yapılan inceleme gezilerine katılır. Doğuya yaptığı bu incelemeler sonucunda üç araştırma kaleme almıştır.⁶ 1837 yılında Fırat gezisinden dönen araştırmacı, daha sonra Kürdistan'da bir inceleme gezisine çıkmıştır. Orta Anadolu Kürtleriyle karşılaşması bu ikinci gezi sırasında olmuştur. İstanbul'dan yola çıkarak Karadeniz üzerinden Ankara'ya gelen Ainsworth, bu yörede yaşayan Haymana ve Kulu Kürtleri ile karşılaşır ve 1842 yılında yazdığı bir kitabında kısaca onları bize tanıtır.⁷ Bu kez yine 1842 yılında W.J. Hamilton

⁴ Rohat Alakom. *Eski İstanbul Kürtleri*, İstanbul, 1998.

⁵ 1927 yılında Türkiye'de yapılan genel nüfus sayımı sonucunda Anadolu'nun her ilinde irili-ufaklı bir Kürt kolonisinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bkz. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. *Umumi Nüfus Tahriri*, Ankara, 1929.

⁶ William Francis Ainsworth, *Researches in Assyria, Babylonia and Chaldea*, London, 1838. William Francis Ainsworth, *A Personal Narrative of the Euphrates Expedition*, London, 1888.

⁷ William Francis Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia and Armenia*, vol. I, London, 1842. s. 137, 188 - 189.

1867 yılında yazdığı *Haymana Kürtleri* adlı incelemesiyle tanınan fransız araştırmacısı Georges Perrot.

adında başka bir İngiliz araştırmacısının seyahatnamesi yayımlanır. Hamilton, gezi notlarında kısaca Orta Anadolu Kürtlerini okuyucuya tanıtır.⁸

P. von Tschihatchef (1808-1890) adlı Rus doğa bilimcisi ve coğrafyacısı, eğitimini bitirdikten sonra 1845-

1848 yılları arasında İstanbul'da Rus ateşesi olarak çalışır.⁹ Daha sonra zamanının çoğunu Anadolu'nun değişik yörelerini incelemeye verir. İstanbul ve Anadolu'nun değişik yörelerinde coğrafik incelemelerde bulunur ve birkaç önemli inceleme kaleme alır.¹⁰

⁸ W. J. Hamilton, *Resarches in Asia Minor, Pontus and Armenia*, vol.2, 1842.

⁹ A.M. Celal Şengör, *Prens Pierre de Tchihatchef*, Toplumsal Tarih 14/1995.

¹⁰ P. von Tschihatchef, *Reisen in kleinasien und Armenien 1847-1863*, 1867.P. Tchihatcheff, *Asie Mineure*, Paris, 1853.

Bilim adamlarının ilgisini ciddi olarak Orta Anadolu Kürtleri konusuna çeken ilk araştırmacı, Fransız arkeolog Georges Perrot'tur (1832-1914) diyebiliriz. Araştırmacının 1865 yılında kaleme aldığı *Haymana Kürtleri* (Les Kurdes de L'Haimaneh) de adlı incelemesi, şimdiye kadar yöre Kürtleri üzerine kaleme alınan ilk uzun incelemelerden birisi olarak bilinmektedir. Bu nedenle Georges Perrot'u "*Orta Anadolu Kürtleri İncelemeleri'nin Babası*" olarak tanımlayabiliriz.¹¹ G. Perrot, 1877 yılından itibaren Sorbonne Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlar. Değişik birkaç dil bilen Georges Perrot'un Fransızca kaleme alınmış birçok incelemesi bulunmaktadır.¹² 1914 yılında öldüğünde *Reveu Archeologique* adlı derginin redaksiyonunda bulunmaktaydı. Georges Perrot, 1861—1872 yılları arasında birkaç kez Anadolu'ya gitmiş, ülkenin değişik yörelerinde incelemelerde bulunmuştur. 1867 yılında yayımlanan *Küçük Asya'dan Bir Geziden Anılar* (*Souvenirs d'un voyage en Asie Mineure*) adlı kitabında zaman zaman Kürtlere göndermede bulunur ve daha Ankara'ya varmadan önce Bolu yöresinde karşılaştığı Kürtlere değinir. Perrot, özellikle Üsküp yöresinde, yarı göçebe bir yaşam sürdüren

Kürtlerin yaşam kavgasını ele alır. Bolu yöresindeki Kürtleri bize ilk kez tanıtanlardan birisi olan Perrot, burada karşılaştığı Kürtlere misafir olur ve gelenekleri konusunda bazı açıklamalarda bulunur.¹³ Ankara'ya geldiğinde burada M. Şişmanyan adlı bir Ermeninin evinde kalır.

Bir başka Fransız araştırmacısı olan Vital Cuinet 1890-1894 yılları arasında birkaç ciltten oluşan *Asya Türkiyesi* adlı dev bir araştırma kaleme aldı. Bu çalışmasının birinci cildinde bu arada Orta Anadolu Kürtlerine değinir ve Ankara yöresinde dokuz Kürt aşireti hakkında kısa bazı açıklamalarda bulunur: Rişwan, Şexbizini, Badilli, Terikıyani, Mikaili, Yambekli, Koyibanli, Seyfanli, Atinanli. Vital Cuniet bu yöredeki Kürtlerin yerleşik olduklarını, geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağladıklarını söyler.¹⁴

Oxford Üniversitesi'nde arkeoloji dalında çalışan W.M. Ramsay (1851—1939), özellikle Orta Anadolu'daki antik kültürlerin ve yöre coğrafyasının tarihi konusunda kapsamlı araştırma ve projelere öncülük etti.¹⁵ Orta Anadolu'da çalışmalarını yürüttüğü sırada Haymana Kürtleriyle tanışır ve onlara misafir olur. 1883 yılının Ağustos ayında Prof. Sterrett ile birlikte, Batı Haymana'da tanınmış bir Kürt beyini

¹¹ Georges Perrot, *Les Kurdes de L'Haimaneh*, Revue des Deux Mondes, 35:2, Paris, 1865. Perrot'un bu tarihi incelemesi ilk kez bölümler halinde Stockholm'de çıkan Birnebün dergisinde yayınlandı. (Kurdên Haymanayê, hejmar 6/1998, çev. Fawaz Husên)

¹² Georges Perrot'un yaşam öyküsü konusunda bkz. Salomon Reinach, *Georges Perrot*. Revue Archéologique, 1914, II, s.121-127.

¹³ Georges Perrot, *Souvenir d'un voyage en Asie Mineure*, Paris, 1867. Bolu ve yöresinde Kürtlerin yaşadığını ilk kez belirten Perrot'un bu açıklamaları dışında, Şerefname'de yer alan bazı bilgiler de dikkatlerimizi çekmektedir. Daha 16. yüzyılda Bolu ve yöresinde Kürtler arasında bazı çatışmaların ve gerginliklerin yaşandığı görülüyor. Bkz. Şerefhanê Bedîşî, *Şerefname - Tarîxa Kurdistanê ya kevn*, wergera kurmancî: Ziya Avcî, Apec, Stockholm, 1998, s.266, 268, 269.

¹⁴ Mahmud Levendî, *Kurdên şexbizini*, Birnebün 3/1997. Vital Cuinet, *La Turquie d'Asie*, Paris, vol. 1891-1894. cild I, s. 252 - 253.

¹⁵ W. M. Ramsay, *Impressions of Turkey*, London, 1897, s.48, 114-117.

Kuşça mezarlığı 1984
(Foto: Danimarkalı
araştırmacı Jan Hjarnø)

ziyaret eder. Üç yıl sonra 1886 yılında Brown ile birlikte bu kez Doğu Haymana'dan geçerler. Anılarında Kürtler ile ilişkilerine değinen Ramsay, 1884 yılında Kayseri yöresinden Hacı adında başka bir Kürt ile tanıştığını söyler. Diğer bazı Avrupalılar gibi Ramsay da Kürtler üzerine anlatılan öykülerden etkilenerek anlatımlarında zaman zaman Kürtlerin çevreleriyle olan uyumsuzluğuna değinir. Ramsay, arkadaşı Hogarth ve yardımcısı ile birlikte 1890 yılında Kürtlerin ülkelerini ziyaret ettiğinde, bir Kürt beyinin söylediği bazı sözleri ilginç bulur; "Bizim bütün adamlarımız hırsızdırlar. Fakat eğer birşeyiniz kaybolursa, bana gel, tekrar sana geri veririm".¹⁶

Araştırmacı Friedrich Sarre, 1896 yılında yazdığı bir incelemesinde, Cihanbeyli yöresinde bazı Kürtler ile karşılaştığını belirtir. Dondurma köyü yöresindeki Kürtlerin dokudukları güzel örtü ve halıları kendilerine gösterdiklerini ama yüklerinin ağır olması nedeniyle bunları satın alama-

dıklarını söyler. Günümüzde Gölyazı olarak bilinen Dondurma köyünde 19. yüzyılda genellikle develerin yardımıyla tuz ticareti yapılıyordu, bu işi erkekler yürütüyor ve kadınlar genellikle halı dokuyorlardı. Friedrich Sarre, daha önceleri 1830-1840'larda yörede bulunan Hamilton ve Ainsworth adlı İngiliz gezginlerinin Türkmenlerle çatışma halinde bulunan Kürtlerden çekindiklerini ve bu yüzden Doğuya geçmek için Güney yolunu salık vermediklerine işaret etmektedir. Bu sözlerle Kürtler hakkındaki çekingenliğini dile getiren Sarre, bir ara yollarını kaybettiklerini ve genç bir Kürt delikanlısının bu kez yanlarına gelerek, kendilerine rehberlik yaptığını söyler.¹⁷

Yabancılar ve gezginler, Kürtler hakkında bu yıllarda geliştirilen önyargıların doğru olmadığını, bizzat Kürtler arasına katılarak ve onların konukseverliğini yaşadktan sonra görebilmişlerdir. Yabancı bir gezgin Tournefort daha 1700'lerde yazdığı bir kitabında: "Kürt eşkiyası gece uyumakta, Türkmen eşkiyası gece

¹⁶ W. M. Ramsay, *Impressions of Turkey*, London, 1897, s.48.

¹⁷ Friedrich Sarre, *Reise in Kleinasien*, Berlin, 1896.

*dahi faaliyet halinde bulunduklarından etrafa büyük dehşet saçmakta idiler*¹⁸ biçiminde bir açıklamada bulunur ve böylece Kürt eşkiyasının amatörliğüne! ve tembelliğine! değinir.

Çağımızın başında Kürdistan'ın değişik yörelerini dolaşan İngiliz araştırmacısı Mark Sykes, 1908 yılında kaleme aldığı bir incelemesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Kürt Aşiretlerini sınıflandırarak, bu aşiretler hakkında demografik ve etnografik birçok bilgi sunmaktadır. Mark Sykes, bu incelemesinde Kürt aşiretlerini A, B, C, D, E, F biçiminde altı temel seksiyona ayırmaktadır. Özellikle E ve F seksiyonlarında Orta Anadolu'da yaşayan Kürt aşiretlerini okuyucuya tanıtmaktadır. E seksiyonunda Toroslar ve Binboğalar, F seksiyonunda Ankara ve Yozgat civarındaki bazı Kürt aşiretlerini ele almaktadır.¹⁹ Kürt tarihçisi M. E. Zeki, *Kürdistan Tarihi* adlı çalışmasının sonunda Kürt aşiretlerini sınıflandırırken, Mark Sykes'in Kürt aşiretlerine ilişkin bu şematik sınıflandırılmasından yararlandığı görülmektedir. Diğer yandan Mark Sykes, Kürtlerin ilk kez Orta Anadolu'ya Yavuz Sultan Selim döneminde

yapılan zorunlu göçler sonucunda geldiğini öne sürmektedir.²⁰

Orta Anadolu Kürtleri konusunda bazı çalışmaları olan araştırmacılardan birisi de Alman kökenli Hermann Wenzel'dir. 1932 ve 1937 yıllarında yayımladığı araştırmalarında burada yaşayan Kürtlere değinir ve Ankara geçişinin asıl yetiştiricilerinin Kürtler olduğunu söyler.²¹ Alman kültür-coğrafyacılarından Wolf-Dieter Hütteroth, Kürtler konusunda yaklaşık olarak kırk yıldır değişik çalışmalar yapmaktadır. İlk kez 1959 yılında Toroslarda yaşayan Kürtler arasında göçebelik konusunda kapsamlı bir inceleme hazırlar.²² Daha sonra yazdığı bir çalışmada bu yörelerdeki Kürt yerleşim alanları konusunda bilgi sunmaktadır.²³ 1968 yılında Orta Anadolu'nun Güney yöresindeki yerleşimin son dört yüz yıllık tarihini inceleyen araştırmacı, bu çalışmasında Orta Anadolu Kürtlerine de değinir.²⁴ İngilizce kaleme aldığı başka bir incelemesinde yine Orta Anadolu'daki Kürtlere kısaca yer verir.²⁵ Şu anda Almanya'da Erlangen Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü'nde çalışan Wolf-Dieter Hütteroth, son olarak 1996 yılında Paris'de düzenlenen *Kürtler ve Şehir* adlı uluslararası konferansa

¹⁸ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1987, s.42

¹⁹ Mark Sykes, *The Kurdish Tribes of the Ottoman Empire*, Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, vol.XXXVIII, 1908.

²⁰ Aynı makale.

²¹ Hermann Wenzel, *Sultan-Dagh und Akschehir-Ova*, Kiel, 1932. Hermann Wenzel, *Forschungen in Inneranatolien II: Die Steppe als Lebensraum*. Schriften des Geographische Institut Kiel, VII: 3, Kiel, 1937.

²² W. D. Hütteroth, *Bergnomaden und Yaylabauern im mittleren kurdischen Taurus*. Marbg. Geogr. Schr., H. 11, Marburg, 1959.

²³ W. D. Hütteroth, *Beobachtungen zur Sozialstruktur kurdischer Stämme im östlichen Taurus*. Zeitschr. f. Ethnologie 86, 23-42. (B. Denker, *Güneydoğu Toroslarda Göçebelik, Dr. Wolf-Dieter Hütteroth'a göre*. Türk Coğrafya Dergisi 20, 1960, s.136-143).

²⁴ W. D. Hütteroth, *Landliche Siedlungen im südlichen Inneranatolien i den letzten vierhundert Jahren*, Göttinger Geografische Abhandlungen. Heft: 46, 1968.

²⁵ W. D. Hütteroth, *The influence of social structure on Land division and settlement in inner Anatolia*, Turkey Geographic and Social Perspectives, ed. Peter Benedict, Erol Tümertekin, Fatma Mansur, Leiden, E.J. Brill, 1974.

Kuşça,1970 (Foto: Jan Hjarnø)

Diyarbakır tarihi konusunda bir bildiri sunmuştur.

1927 yılında Orta Anadolu'yu dolaşan İngiliz araştırmacısı L. Loewe, eşiyile birlikte, Cihanbeyli yöresinde Kürdoğlu adlı köye uğramıştır.²⁶ Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden W. Ruben, Kürtler tarafından 1891 yılında kurulan Kadıoğlu köyünü ziyaret etmiş ve yazdığı bir incelemede kısaca bu köyü tanıtmaktadır.²⁷

Wolfram Eberhard, 1953 yılında yazdığı bir incelemede Maraş ve

Adana yöresindeki bazı iskân sorunlarına değinmekte ve bu yöredeki Kürtler konusunda ilginç açıklamalarda bulunmaktadır. Wolfram Eberhard, incelemesinde Kozanoğullarının etnik bakımdan Kürt olduğunu ve Yavuz Sultan Selim döneminde buraya sürgün edildiklerini aktarır.²⁸ P.H. Massy, Toros yöresindeki Kürtlerin üzerinde yaşadıkları coğrafyayı incelemiş ve burada yaşayan Kürtler hakkında kısa açıklamalarda bulunmaktadır.²⁹

²⁶ F. Loewe, *Beobachtungen während einer durchquerung Zentralanatoliens om Jahre 1927*, Geografiska Annaler, band XVII, Stockholm, 1935.

²⁷ W. Ruben, *Anadolu'nun Yerleşme Tarihi ile ilgili görüşler*, AÜ Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi V. 4, 1947.

²⁸ Wolfram Eberhard, *Nomads and Farmers in Southeastern Turkey*, Problems of Settlements, Oriens VI, 1953, s.32-49.

²⁹ P.H. Massy, *Exploration in Asiatic Turkey 1896 to 1903*, The Geographical Journal, vol.XXVI, London, 1905.

1960'lı yıllardan itibaren Orta Anadolu yöresinden özellikle Danimarka, İsveç gibi İskandinavya ülkelerine göç eden Kürtlerin durumu bu ülke araştırmacılarının dikkatlerini çekmiş ve bu konuda bazı araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmacıların birisi, Danimarkalı araştırmacı, Jan Hjarnø'dur. Özellikle Konya'ya bağlı Cihanbeyli ilçesi sınırları içinde bulunan Kuşça köyü konusunda 1969 yılından itibaren çalışmalar yürüten araştırmacı, tam otuz yıldır bu yöre insanları konusunda değişik araştırmalar yapmaktadır. Jan Hjarnø, sadece bu köy konusunda etnolojik çalışmalar yapmakla kalmamış, bu köyden insanların Danimarka'ya yaptıkları göçleri ve Danimarka'daki yaşamlarını da incelemiştir. Eskiden Heciler denilen bu köyün yarısından fazlası Danimarka'ya göç etmiştir. Yaklaşık olarak 500 aile Danimarka'da yaşamaktadır. İlk kez 1970 yılında Kuşça'ya giden araştırmacı, burada üç haftalığına incelemelerde bulunur ve 1971 yılında yayımladığı kitap, Danimarka Milli Müzesi tarafından çıkartılır.³⁰ Jan Hjarnø 1988 yılında kaleme aldığı başka bir incelemede, bu kez Danimarka ve İsveç'te bulunan Kürtler konusunda bazı karşılaştırmalarda bulunur. Bu incelemede Danimarka'da bulunan Cihanbeyli Kürtleri ve İsveç'te yaşayan Kulu Kürtleri konusu ele alınmaktadır. Danimarka'da İshoj Belediyesi ve İsveç'te Botkyrka Belediyesi'ni örnek çalışma alanı olarak seçen araştırmacı, değişik açılardan

bu iki farklı yöredeki Kürt göçmenlerinin yaşamını incelemektedir.³¹ Jan Hjarnø'nun 1991 yılında kaleme aldığı *Kürt Göçmenleri* (Kurdiske Invandrere) adlı kapsamlı çalışmasında, Cihanbeyli yöresinden gelen Kuşça Kürtlerinin göç serüvenini bir bütün olarak ele alınmaktadır.³²

Cihanbeyli yöresindeki bu Kürtlerin büyük bir kesimi Danimarka'ya yerleşmiştir. Kulu yöresinden Kürtler ise; İsveç'i tercih etmişlerdir. İsveç'e yapılan bu zincirleme Kürt göçü, şu anda çalışmalarını İsveç Yabancılar Enstitüsü ve Müzesi Vakfı'nda yürüten Ingrid Lundberg'in ilgisini çekmiş ve çalışmalarında Kulu Kürtlerine değinmektedir. Ingrid Lundberg, *Stockholm'deki Kululular* adlı kitabında bu arada İsveç'te yaşayan Kulu Kürtleri konusunu ele almaktadır.³³ Birkaç kez Kulu ve yöresine giderek bazı saha çalışmaları yapmış araştırmacı, daha sonraları Ingvar Svanberg ile birlikte hazırladığı kitabında Kulu yöresinde bulunan bazı Kürt köyleri konusunda ilginç karşılaştırmalar ve tespitlerde bulunmaktadır.³⁴ Özellikle bu Kürt köyleri ve yerleşim birimlerinin ne zaman kuruldukları, hangi aşiretlerin buralarda buldukları ve bu köylerin nüfusu konusunda tarihsel, etnografik ve demografik bazı veriler sunulmaktadır.

KÜRTLERİN ORTA ANADOLU'DAKİ AYAK İZLERİ

Son yıllarda yapılan bazı araştırma ve incelemeler sonucunda, Orta Anadolu Kürtleri konusunda yeni yeni

30 Jan Hjarnø, *Fremmed Arbejdere*, Nationalmuseet, København, 1971.

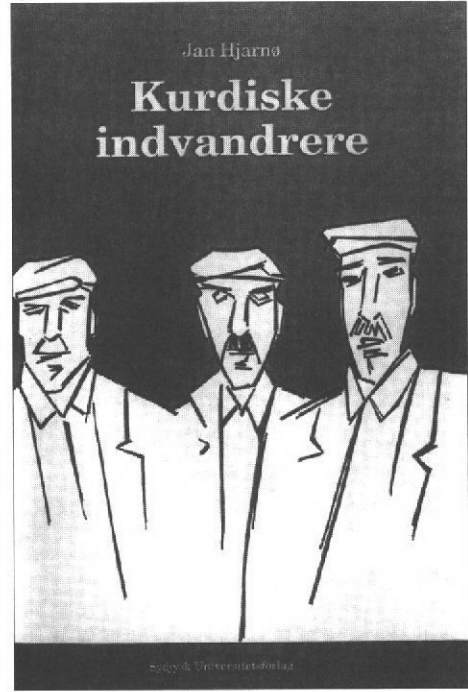
31 Jan Hjarnø, *Indvandrere fra Tyrkiet i Stockholm og København*, Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg, 1988.

32 Jan Hjarnø, *Kurdiske Invandrere*, Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg, 1991.

33 Ingrid Lundberg, *Kulubor i Stockholm*, Stiftelsen Sveriges Invandrarinstitut och Museum i Botkyrka, Stockholm, 1991.

34 Ingrid Lundberg & Ingvar Svanberg, *Kulu-Utvandrarbygd i Turkiet*, Uppsala, 1992.

tarihi bilgilere kavuşuyoruz. Orta Anadolu Kürtlerinin tarihinin yazımı konusunda asıl bilgilerin özellikle iskân, sürgün ve göçler konusunda yapılacak daha geniş ve ciddi çalışmalar sonucunda ortaya çıkacağını söyleyebiliriz. Orta Anadolu Kürtleri konusunda öne sürülen tez ve görüşler genellikle sürgün konusu efrasında yoğunlaşmakta ve belli bir yığılma gösteriyor. Sadece Orta Anadolu Kürtleri açısından değil, sürgün olgusu diğer parçalarda yaşayan Kürtlerin tarihinin bilinmesi açısından da önem taşımaktadır.³⁵ Kürtlerin sürgün, iskân ve göç tarihinde zaman zaman tahminlerimizi aşan çok eski ve ilginç bazı bilgilere rastlamaktayız. Kürtlerin değişik nedenlerle birçok yere sürgün edilmeleri uzun bir geçmişe dayanır. İstanbul'un fethi sonrasında yüzlerce Kürdün İstanbul'a sürgün edildikleri konusuna *Eski İstanbul Kürtleri* adlı kitabımızda kısaca değinmiştik.³⁶ Bu sürgünler sonucunda Danişmendlü, Depeviran ve Işıklı adlı bazı Kürt köylerinin bundan yaklaşık olarak 500 yıl önce İstanbul'da kurulduğu kimin aklına gelirdi? Bu köylerden ilki olan Danişmendlü hakkında kaynaklarda şu açıklama yer almaktadır: "*Kürtlerdir, öte yakada A'yân gölünden sürgünler imiş, zirâ'tat etmeyüp ticâret edüp ellerinde mezâriden nesne yoğmuş*".³⁷ Daha eskilere gittiğimizde ilginç öykülerle karşılaşmaktayız. Timur'un saldırıları sonucunda Kürtlerin İstanbul'u aşarak

Danimarka'da yaşayan Cihanbeyli ilçesine bağlı Kuşça köyü kürtleri üzerine Jan Hjarnø tarafından yazılan *Kürt Göçmenleri* adlı kitabın kapağı.

Rumeli'nin değişik yerlerine dağıldığına ne demeli? İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi eski öğretim üyelerinden Prof. Ömer Lütfi Barkan'ın bundan yıllar önce kaleme aldığı *Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler* adlı nefis incelemeler dizisinin bir yerinde dipnotu olarak eski bir kaynaktan yapıldığı anlaşılan ilginç bir alıntı dikkatlerimizi çekmektedir ve böylece savaşlar yüzünden Kürtlerin Rumeli'ye kadar göç ettiklerini görüyoruz: "*Ve hem Timür Han bu vilayete giryecek şöyle heybey bıraktı*

³⁵ John R. Perry, *Deportations in the İslamic Period*, Encyclopaedia İranica, vol.7, 1996. Ömer Lütfi Barkan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler, I-III*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, cild 11,14, 15, 1949-1954.

³⁶ Rohat Alakom, *Eski İstanbul Kürtleri*, İstanbul, 1998.

³⁷ Ömer Lütfi Barkan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak İşçiliğinin Organizasyonu Şekilleri*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 1/1939, s.29-70. Stefan Yerasimos, *15. Yüzyılın Sonunda Haslar Kazası: Eyüp'te Sosyal Yaşam*, editör: Tülay Artan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998. Rohat Alakom, *Eski İstanbul Kürtleri*, Avesta, 1998, s.20-22,1987, s.147.

kim önüne kimse karar edemezdi. Cümle uğrayacağı yerlerin halkı kaçub denizi geçüb Rümeli'ne döküldüler. Ta hatta Arap'dan, Kürt'den, Türkmân'dan ve Anadolu'dan çokluk adem kaçub Rumeli'ye geçtiler. Ol zamana kadar irişmiş ademiler şöyle rivayet ettiler, kim: Rümeli'nde nice halk gördük kim dirlerdi kim bizüm aslımız Arab'dır ve kimi Türkmân'dır, kimi Kürd'dür, kimi Anadolu, kimi ider bizüm aslımız Çağatay idi, der kaçub Rumeli'ne gelmişlerdir ve hem vaki ekser Rümeli'nin şenlik olmasına bular olmuşlardır" ...³⁸

Başka kaynaklarda "Absafi Kürtleri" ve "Karagulu Kürtleri"nin Rümeli'ye sürgüne gönderildiği belirtilmektedir: "Rum-ili'ne sürülüb perakende olmuşlardır".³⁹ Kürd sözcüğüyle başlayan bazı mekan adlarının Macaristan ve Çekoslovakya gibi memleketlerde bulunması, Kürtlerin iskân, sürgün veya göç olayları sonucunda Doğu Avrupa'da bulunan değişik ülkelere kadar gittiklerini ve dağıldıklarını gösteriyor.⁴⁰

İstanbul'un fethiyle birlikte değişik yöreden İstanbul'a zorunlu göçler yapılmış ve İstanbul'un müslüman nüfusunun çoğalmasına çalışılmıştır. Orta Anadolu yöresinden, örneğin Aksaray ve yöresinden yığınlar halinde halk İstanbul'a sürgün edilmiştir. Bu yöre insanların İstanbul'a yerleştiği mıntika daha sonra Aksaray

olarak tarihe geçmiştir. Orta Anadolu'da boşalan bu yerlere başka bölgelerden insanlar gelip yerleşmiştir. Özellikle 15. yüzyılda yani İstanbul'un fethinden sonra Orta Anadolu'da bulunan Aksaray yöresinde bazı Kürt köylerinin kurulduğu görülmüştür.⁴¹

Kürtlerin kesin olarak ne zaman Orta Anadolu'yu geldikleri ve buraya yerleştikleri sorusuna kesin bir yanıt vermenin güçlükleri ortadadır. Bu konudaki araştırma ve incelemelerin çok yeni olduğunu belirtmek gerekir. Ama elimizdeki kaynakları incelediğimizde İstanbul fethedilmeden daha önce, Kürtlerin en azından 13. ve 14. yüzyıllarda Orta Anadolu'yu tanıdıklarını, değişik güçler yanında savaştıklarını ve yöreden geçerek başka bölgelere gittiklerini görüyoruz. Bazı tarihi kaynaklar, Kürtlerin Türkmenlerle birlikte hareket ederek 13. yüzyılda Orta Anadolu'nun içlerine kadar gittiğini belirtirler.⁴²

Daha önceleri Malatya yöresinde hakim olan bazı Kürtlerin, Orta Anadolu'dan geçerek 14. yüzyılda Anadolu'nun başka bir ucunda Eskişehir ve Afyon arasında bulunan Kütahya yöresinde *Germiyanoğulları* adındaki beyliğin kuruluş çalışmalarına katkıda bulunduğunu görüyoruz.⁴³ Araştırmacılara göre Germiyanoğulları'nın bir kesimi Kürtlerden oluşmaktadır. Claude Cahen'in Türk-Kürt karışımı olarak tanımladığı Germiyanoğullarının, Konya ve yöresinde hakim olan

³⁸ Ömer Lütfi Barkan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler, I-III*, İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, cild 11,14, 15, 1949-1954. (cild 15, s.231).

³⁹ Mehmet Eröz, *Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu*, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1987, s.147

⁴⁰ Kırzioğlu M. Fahrettin, *Kürtlerin Türklüğü*, Ankara, 1968, s.31.

⁴¹ Memê Hilkeçikî, *Aksaray Kürtlerinin Serüveni*, Bîrnebûn 7/1999.

⁴² Kırzioğlu M. Fahrettin, *Kürtlerin Türklüğü*, Ankara, 1968, s.31.

⁴³ I. Melikoff, *Germiyân-Oğulları*. The Encyclopedia of Islam, new edition, vol II, Leiden-London, 1960. I. H. Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul, 1932. I. H. Uzunçarşılı, *Germiyân Oğulları*, İslam Ansiklopedisi (Türkçe baskısı). Cl. Cahen, *L'origine des Germyan*, Journal Asiatique, 1951.

dönemde Kürtlerin önceleri hiç bir zaman görülmemiş oldukları Ermeni yörelerine de sızdıkları anlaşılmaktadır”⁴⁶

Bazı tarihçiler Orta Anadolu'ya asıl Kürt göçlerinin ilk kez Yavuz Sultan Selim döneminde olduğunu belirtirler. Yavuz Sultan Selim'in saltanatı sırasında (1512-1520), Kürdistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na bağlandığı yıllarda, Kürtler kitleler halinde Batıya sürgün edilmişlerdir. Aksi göçler de olmuştur. Daha önceleri Orta Anadolu'da yaşayan bazı aşiretlerin, örneğin Cibranlı aşiretinin Batıdan, Doğuya sürgün edildiği öne sürülmektedir.⁴⁷ Eğer bu görüş doğruysa, o zaman yukarıda belirtildiği gibi Kürtlerin Yavuz Sultan Selim döneminden daha önceleri Orta Anadolu'da geldikleri ortaya çıkmaktadır. Orta Anadolu'ya ilk Kürt sürgünlerinin Yavuz Sultan Selim döneminde olduğunu ileri sürenlerden birisi, çağımızın başında Kürt aşiretleri üzerine sistemli bazı çalışmalar yapmış olan Mark Sykes'tir. Araştırmacı Mark Sykes'in en azından Ankara ve Yozgat yöresindeki Kürt aşiretlerinin Orta Anadolu'ya yerleşim tarihi konusundaki görüşü böyledir.⁴⁸

1958 yılında *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı* konulu bir doktora tezi hazırlayan Cengiz Orhonlu, 17. yüzyıl sonlarından itibaren, yani 1691 yılında çıkartılan yasal düzenlemelerle ülkede geniş kapsamlı iskân hareketlerinin yaşandığını gösteriyor. 1691 yılından itibaren is-

kân edilen aşiretler arasında, örneğin Ankara ve Çankırı yöresinde kışlayan Kürt aşiretlerinden söz edilmektedir.⁴⁹ Bu durum da gösteriyor ki Kürtler daha 1691 yılından itibaren veya daha önceleri Orta Anadolu'yu kendilerine uygun bir mekan olarak seçmişlerdir. Başka bir ifadeyle, Orta Anadolu yöresinin Kürtler tarafından keşfi bu yıllarda da sürmüştür. Sonunda Kürtler burayı kendileri ve hayvanları için uygun bir yerleşim alanı olarak seçmişlerdir.

Alman coğrafyacı Hütteroth, bir incelemesinde Kürtlerin Orta Anadolu'ya yerleştiklerini kanıtlayan en eski belgenin 1767 tarihli olduğunu söyler. Hütteroth'un sözünü ettiği belge daha önceleri Ahmed Refik'in yayımlamış olduğu bir belgedir ve Karaman Eyaleti'nde "*Karaca Kürtleri*" adlı bir aşiretin yaşadığını gösteriyor.⁵⁰ Ama diğer kaynakları incelediğimizde, örneğin başka bir kaynak *Karaca Kürtleri* ile birlikte *Kürt Mihmatlı* adlı bir Kürt aşiretinin, Orta Anadolu'da bulunan Nevşehir şehrinin kuruluş çalışmalarına daha erken bir dönemde yani 1727 yılında katıldığını gösteriyor.⁵¹ Böylece olunca Kürtlerin Orta Anadolu'ya yerleşmesi, Ahmed Refik ve onu kaynak gösteren Hütteroth'un öne sürdüğü gibi 1767 tarihinde değil, daha eski bir tarihte başlamıştır diyebiliriz. Mevcud kaynaklara dayanarak 17.yüzyılın sonlarına doğru yani 1690'lı yıllardan itibaren Kürtlerin Orta Anadolu'ya yönelik göçü devam etmiştir. Orta Anado-

46 A.g.e., s.308.

47 M. Şerif Fırat, *Doğu İleri ve Varto Tarihi*, Ankara, 1983, s.65.

48 Mark Sykes, *The Kurdish Tribes of the Ottoman Empire*, Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, vol.XXXVIII, 1908.

49 Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, s.59.

50 A.g.e., s.111.

51 A.g.e., s.111.

lu'nun Kürtler tarafından ilk keşfi yukarıda söylediğimiz gibi daha eskilere dayanır. Buraları daha önceleri değişik nedenlerle ziyaret eden Kürtler olmuştur. Diğer yandan yörede göçer ve yarı göçer olarak yaşayan Kürtlerin bölgeye tam olarak yerleşmesi bir anda olmamıştır. Kürtler ancak çok çetin uğraşlar ve mücadeleler sonucunda bölgenin yerlileri ve sahipleri arasına katılmışlardır. Kısacası, Orta Anadolu Kürtlerinin bu yaşam kavgası yüzyılları almış ve günümüze kadar devam etmiştir diyebiliriz.

Fransız araştırmacısı G. Perrot tarafından Orta Anadolu Kürtlerinin tarihine ilişkin olarak 1860'larda yapılan ilk ve en eski bir sözlü tarih çalışması, Orta Anadolu Kürtleri tarihinin çok eskilere gittiğini gösteriyor. Perrot, yöredeki yaşlı insanlara ne zaman buraya gelip yerleştikleri sorusunu, bu yaşlı insanlar yüz-ikiyüz yıldan beri burada yaşadıklarını ve baba ve atalarının buralarda doğduklarını söylemişlerdir.⁵² G. Perrot, bu yanıtı 70-80 yaşlarında olan yaşlı insanların ağzından 1860'lı yıllarda işittine göre, yöredeki insanların buralara en azından 1700'lerde hatta daha önceleri geldiği ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan Perrot'un Haymana'daki yaşlı bazı insanlara yönelttiği bu sorusu ve yazılı olarak günümüze kadar gelen yanıtı, Orta Anadolu Kürtleri tarihinin çok gerilere gittiğinin anlaşılması bakımından büyük bir önem kazanmaktadır. İsveçli iki araştırmacı Ingrid Lundberg ve Ingvar Svanberg, Kulu yöresinden İsveç'e gelen Türkler ve Kürtler konusunda ortaklaşa hazırladıkları bir araştırmada, Orta Anadolu

Türkiye'deki eski halk giysilerini görüntüleyen albümden bir fotoğraf, sol baştaki Sarıkaya yöresinden bir Kürt kadını (Hamdy Bey & Marie de Launay, *Les Costumes Populaires de la Turquie en 1873*).

Kürtlerinin buraya gelişlerine ilişkin olarak Perrot'un bu notlarını önemli bulmuşlardır: "18. yüzyılın sonlarına doğru Kürt aşiretlerinin Haymana yöresindeki dağlarda ortaya çıktıkları görülmektedir. Reşvan, Cihanbeyli ve Şehbizini aşiret federasyonlarına mensup Kürtler, Osmanlı yetkililerinin saldırıları karşısında Batıya göç etmek zorunda kalmışlar, diğer yandan yayılarak sürülerine otlayacak yer aramışlardır. Kürt aşiretlerinin gelişine ilişkin olarak kesin bir tarih saptamak güçtür ama Konya yöresinde Kürtlerin adı daha 1767 yılında anılıyor. Fransız coğrafyacısı Perrot 1850'lerde Haymana Kürtleriyle mülakat yaptığında, yöre insanları orada birkaç kuşak halinde bulduklarını belirtirler. 19. yüzyıl boyunca başka Kürt aşiretlerinin Doğudan gelişine devam etmiştir. Yetkililerin bu göçmen aşiretler üzerindeki denetimi çok azdı, Osmanlı yönetimine ilk kez entegre edilmeleri ancak 1880 yıl-

⁵² Birnebün 7/1999.

larında sağlanmış ve Sultana haraç vermeye başlamışlardır".⁵³ Böylece mevcut kaynakların yaklaşık olarak birbirini doğruladığı ve tamamladığı görülmektedir. Orta Anadolu'ya sürgün edilen, zorunlu iskâna tabii tutulan veya değişik nedenler yüzünden göç ederek buraları keşf eden Kürtler, 17.yüzyıldan itibaren yayla ve kışlalarda sürdürdükleri yarı-göçmen yaşamı terk ederek, buranın yerlileri arasına katılmışlardır, 18. yüzyılda iç göçler devam etmiştir ve 19. yüzyılın başlarından itibaren bugünkü birçok Kürt köyünün kurulduğu ve ilerde göreceğimiz gibi Kürtlerin tam yerleşik bir yaşama geçtikleri görülmüştür.

Türk Boyları'nın Anadolu'ya açıldıkları yıllarda Kürt-Türkmen işbirliği ve yakınlaşmasının arttığı görülmüştür. Hareket halinde olan Kürt ve Türkmenlerden oluşan yürükler, iskân hareketleri nedeniyle zaman zaman Güneyi bırakarak daha Küzeyle doğru göç ederek Orta Anadolu'nun içlerine kadar gelmişlerdir. Maraş, Gaziantep ve Adana yöresinde sayıları giderek artan Kürtler, buralarda bir güç haline gelmişlerdir. Denetimin sağlanması için askeri ve polisiye çözüm yollarına baş vurulmuştur. 1865 yılında kurulan Fırka-i Islahiye'nin temel amaçlarından birisi göçmen Kürt ve Türkmen boylarının iskânı konusudur. Güneydeki bu politikaların bir sonucu olarak, buradaki Kürtlerden bir kesimi artan tehditler yüzünden bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Kozanoğullarına karşı düzenlenen hareket-

ler bilindiği gibi meşhurdur. Tehlikenin kendilerine yöneldiğini sezen Kürtler, dağa çıkmışlardır. Kürtlerin bu dağ hayranlığı yöredeki dağların adına bile yansımıştır. Bilindiği gibi burada *Kürt Dağı* adıyla anılan dağlar bulunmaktadır.⁵⁴ Kürtlerin bir kesimi Torosları aşarak, Orta Anadolu'nun değişik yörelerine göç etmişlerdir.

ORTA ANADOLUYA GÖÇ VEREN YÖRELER

Orta Anadolu'ya gelen Kürtlerin nereden geldikleri sorusu, bunların ne zaman geldikleri sorusu gibi son derece önemlidir. Ama bu alandaki bilgilerin son derece sınırlı olduğunu görüyoruz. Bu konu ayrı bir çalışmayı gerektiriyor. Anadolu'nun dışında yaşayan başka yörelerden Kürtlerin, Orta Anadolu'ya göç ettikleri görülmüştür, İran'dan göç eden Lek Kürtleri gibi. Özellikle Adana ve yöresinde yaşayan, daha sonraları başka yörelere göç eden Lek Kürtlerinin asıl yurtları Kermanşah'dır. İran'da *Lekistan* denilen bir yöre de yaşamaktadırlar.⁵⁵ Lek Kürtlerinin 1512 yılında Yavuz Sultan Selim ve güçlerine yardım ettikleri ve daha sonra Kozan yöresine yerleştikleri öne sürülmektedir. Araştırmacı Wolfram Eberhard bir incelemesinde Kozanoğullarının aslında Kürt olduğu ve zamanla Türkmenleştiklerini belirtmektedir.⁵⁶ Daha sonraki yıllarda Kozanoğullarının daha güçlü olabilmek için bu kez cesaretleriyle tanınan Lek Kürtlerinin kızlarıyla evlenmeyi tercih ettikleri görülmüştür.⁵⁷ Diğer

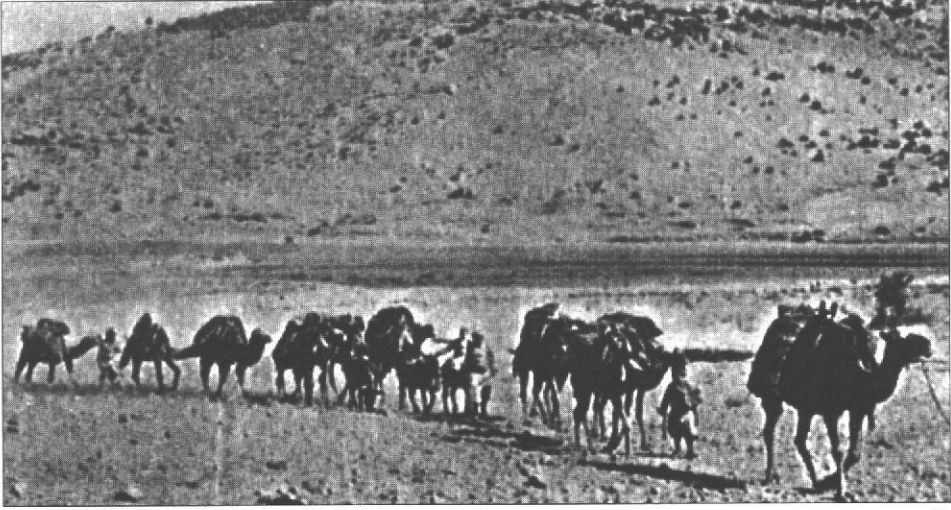
⁵³ Ingrid Lundberg & Ingvar Svanberg, *Kulu-Utvandrarbygd i Turkiet*, Uppsala, s.26.

⁵⁴ Bekir Sami Beyazıt, *1865-66 Kürt Dağı, Cebel-i Berket Kozanoğulları İsyanı ve Güneydeki Aşiretlerin İskânı*, Antakya, 1989. Abdullah Münir Kozanoğlu, *Kozanoğulları*, 1983. Celile Celil, *Kozanoğulları Kürtleri Tarihi*, *Deng Dergisi*, sayı: 34/1996.

⁵⁵ Cemi Yurşever, *Ermeni Terör Merkezi ve Kilikya Kilisesi*, Adana, 1983.

⁵⁶ Wolfram Eberhard, *Nomads and Farmers in Southeastern Turkey. Problems of Settlements*, *OriensVI*, 1953. s.32-49.

⁵⁷ A.g.e., s.45.

Kürt göçerlerini görüntüleyen eski bir fotoğraf (Dr. İng. Karl Klinghardt, Angora-Konstantinopol, 1924)

yandan Kürt tarihçilerinden Celilê Celil'in ortaya çıkardığı iki belgede, Kozanoğullarından bazı kişilerin, örneğin bir Kürt olarak Kozanoğlu Süleyman Bey'in 1888 yılında İstanbul'daki Rus Büyük Elçiliğiyle ilişkiye geçtiği görülmektedir.⁵⁸ Lek Kürtleri daha sonraları Anadolu'nun başka yörelerine dağılmışlardır. Urfa'da "Lekler Mahallesi" adında bir mahallenin olduğu söylenmektedir.⁵⁹

Değişik kaynaklarda Kars, Ağrı, Muş, Van, Erzurum, Adıyaman ve Urfa yöresinden Kürtlerin farklı zamanlarda Orta Anadolu'ya göç ettikleri belirtilmektedir. Genellikle Kars ve yöresinde Kürt aristokrasisini temsil eden *Torunlar* denilen bir tabaka ve aşiretten bazı unsurların Orta Anadolu'da günümüze kadar varlık göstermiş olması, Kürdistan'dan buraya yönelik göçlerin tipik

bir işaretidir. Kaynaklarda zaman zaman Mala Kosan (Köseler Konağı) diye adlandırılan bu aşiretten insanların ne zaman buraya geldikleri bilinmiyor.⁶⁰ Örneğin Polatlı yöresinde *Köseler* ve Yunak yöresinde *Torunlar* adlı yerlerin bulunduğu saptanmıştır. Bu ilginç Kürt tabakası konusundaki bilgilerimiz son derece sınırlıdır: "Beyliğin irsi olarak intikal ettiği boylarda, bey ailesinin yanı sıra bir torun grubunun mevcudiyeti görülüyor. Bunlar konar-göçer teşekküllerin idarecileri ile beraber bir aristokrasi teşkil ediyorlardı".⁶¹ Fatma Yeşilöz ve Elife Kart'ın birlikte hazırladıkları bir lisans tezinde, Cihanbeyli'ye bağlı Gölyazı kasabasında asilzade olarak tanınan *Torunoğulları* adında bir aşiretin olduğu belirtilmektedir. Bazı aşiret adlarından açılmışken ilgimizi çeken *Espkeşan* yöresinden de söz etmek

⁵⁸ Celilê Celil, *Ji Dîroka Kurdên Kozan*. Azadî, 25/31.11.1995.

⁵⁹ Mehmet Eröz, *Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu*, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul, s.143.

⁶⁰ Orta Anadolu'ya yerleşen Torunlar konusunda bkz. W. D. Hütteroth, *Landliche Siedlungen im südlichen Inneranatolien*, Göttinger Geografische Abhandlungen. Heft: 46, 1968, s.58. Cihanbeyli yöresinde Torunlar olarak adlandırılan bazı yerleşim birimleri bulunmaktadır. (Sırrı Üşer - M. Mesud Koman, *Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerinde Bir Deneme*, Konya Halkevi Tarih, Müze Komitesi Yayınları: Seri 1, sayı: 3, 1945.) Fatma Yeşilöz & Elife Kart, *Gölyazı'nın Monografisi*, Konya, 1993. (S.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji II), s.43.

⁶¹ Cengiz Orhonlu, s.15.

gerekir. Hütteroth'a göre Cihanbeyli ilçesinin güneyinde Kırkışla ve Dondurma köyleri arasında yer alan bu yerin adı Kürtçede *Espkeşan* veya *Hespkeşan* olarak bilinmektedir. Bu sözcük *esp* (at) ve *keşan* (çekmek) sözcüklerinden oluşmaktadır: "XIX. yüz yılda önce *Esbkeşan* adıyla anılan kasaba, daha sonra *Akşehir Kazası*'na bağlanarak *İnevi* adıyla bir nahiye durumuna getirildi. 30 Mayıs 1926'da da Cihanbeyli adıyla ilçe merkezi oldu. Bu adın yörede yaşayan *Canbekli Aşireti*'nden kaynaklandığı sanılmaktadır.⁶² Kürtçe bir sözcük olan *Espkeşan* sözcüğü ayrıca Orta Anadolu Kürtleri arasında bir aşiretin adı olarak biliniyor. Karaman ve yöresinde *Atçeken* adlı bir topluluğun yaşadığı öne sürülür. At kültürünün Kürtler arasında çok eski olmasının

böyle bir adın ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Bazı kaynaklar XVIII. yüzyılda Muş yöresinden gelen Kürtlerin Konya'nın Kulu ilçesine yerleştiklerini ve Kürdistan'dan gelen Doykanlı aşiretine bağlı bazı göçmenlerin de XVII. yüzyılın başlarında Konya'nın Yunak ilçesine göç ettiklerini belirtirler.⁶³ Kürdistan'dan Orta Anadolu'ya göç eden Kürtler aşiret ilişkilerini burada da sürdürmüşlerdir. Bu aşiretlerin yaşadıkları yerleşim alanlarına dayanarak ve bazı karşılaştırmalar sonucunda bu Kürtlerin nereden geldikleri konusunda belli ipuçlarına sahip olabiliriz. Örneğin Konya yöresindeki köyler üzerine 1945 yılında kaleme alınan bir kaynakta bu Kürt aşiretlerinin sadece Cihanbeyli yöresinde olanları şöyle sıralanmıştır:

- Halekânli Aşireti* (Cihanbeyli kazasının Xelika Doldurma ve Yapalı köylerinde)
- Cüdkânli Aşireti* (Cihanbeyli kazasının Haremi Cütkanlı ve Yapalı Cütkanlı köylerinde)
- Ömeranlı Aşireti* (Kulu kazasının Ömeranlı, Çöpler, Beşkardış köylerinde)
- Sefkanlı Aşireti* (Kulu kazasının Celep, Kürt Oğlu, Cihanbeyli kazasının Bulduk köylerinde)
- Kütük Uşağı Aşireti* (Cihanbeyli kazasının Kütükuşağı köyünde)
- Nasır Aşireti* (Cihanbeyli kazasının Yeniceoba nahiyesinde ve Kuşca köyünde)
- Meyhanlı Aşireti* (Kulu kazasının Yazı Çayırı köyünde)
- Cihanbeyli Aşireti* (Cihanbeyli kazasının Sülüklü nahiyesinde, Beşışıklı, Sarıkaya, Boyalı, Zaferiye, Hatırlı, İçkişla, Hacimusalar, Kelhasan, Hacıömer Uşağı, Sinanlı köylerinde)
- Ekecik Aşireti* (Haymana kazasının Çimen, Kandil, Cihanbeyli kazasının Büyükbeşkavak, Küçükbeşkavak köylerinde).⁶⁴

⁶² Yurt Ansiklopedisi, s.5147. Orta Anadolu'da *Atçeken* adlı bir topluluğun yaşadığını belirten kaynaklar da vardır. (Bkz. Cengiz Orhonlu, s.22).

⁶³ Yurt Ansiklopedisi, s.5149.

⁶⁴ S. Sırrı Üşer - M. Mesud Koman, *Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerinde Bir Deneme*, Konya Halkevi Tarih, Müze Komitesi Yayınları: Seri 1, sayı: 3, 1945. Orta Anadolu'daki Kürt aşiretlerinin dağılımı konusunda ayrıca bkz.

-Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1979.

-Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, İstanbul, 1987.

-Yusuf Halaçoğlu, *17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.

-Ahmet Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1989.

-İsmail Kayabalı & Cemender Arslanoğlu, *Beş Nehir Boyunun Türklüğü II*, Ankara, 1991.

Kürtlerin uzun yollar katlederek Kürdistan'dan çok uzak olan Orta Anadolu'ya yerleşmesinin bazı nedenleri olmalıdır. Bu nedenlerin başında hiç kuşkusuz sürgün olayları, Kürdistan'da süren savaşlar, aşiret çatışmaları, yoksulluk, kıtlık, işsizlik, evlilik-akrabalık ilişkileri ve kişisel tercihler gibi birçok neden gelmektedir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) yıllarında yüzbinlerce Kürt, Kürdistan'dan Anadolu'nun Batı yörelerine sürgün edilmişlerdir. Huzursuzluk ve gerginliklerin olduğu yöreleri Orta Anadolu'ya en çok göç veren yörelerin başında gelmiştir. Özellikle Rus saldırılarının yoğun olduğu Ağrı, Kars, Erzurum ve Muş gibi yörelerden göçlerin fazla olduğunu tahmin edebiliriz. Bu yıllarda çok geniş kapsamlı sürgün olayları yaşanmıştır. Bu sür-

günler sonucunda sadece yirmi binin üzerinde Kürt, Konya yöresine gelmiştir. Yollarda ve gittikleri yörelerde büyük zorluklar çeken bu Kürtlere yardım elini uzatmak için İstanbul'da yaşayan Kürt milliyetçileri ve yurtseverlerinin harekete geçtiğini görüyoruz. Bu yıllarda örneğin Van'dan 7.824, Bitlis yöresinden 15.000 kişi olmak üzere toplam 22.834 kişi Konya yöresine ve yüzbinin üzerinde kişi Ankara ve diğer yörelere sürgüne gönderilmiştir. Orta Anadolu'ya göç veren yöreler konusundaki ilk sistemli bilgileri oluşturması açısından, bu bilgilerin önemi büyüktür.⁶⁵ Bu yıllarda Erzurum, Van ve Bitlis yöresinden gelen Kürtlerin bir kesimi; İzmit, Samsun, Balıkesir gibi daha değişik yörelere iskân edilmişlerdir:

ERZURUM	VAN	BİTLİS	Sürgün Yeri
1.250	2500	3.532	Adana
79.173	5490	25.232	Ankara
9.009	0	0	Kastamonu
0	7824	15.000	Konya
1.000	0	0	İzmit
11.607	0	0	Kayseri
5.000	4811	5.000	Maraş
1.235	1500	1.500	Niğde
3.100	0	0	Balıkesir
36.672	0	0	Samsun

Bu sürgün Kürtlerden bir kesimi büyük bir olasılıkla gittikleri mekanlara yerleşmiş, bir daha Kürdistan'daki eski yerlerine geri dönmemişlerdir. Kürtler, özellikle yörede baş gösteren savaşlar nedeniyle

büyük güçlükler yaşamışlardır. Bir ateş çemberi içinde kalan Kürtler sonunda savaşan güçlerden birisinin yanında yer alarak, diğer tarafa karşı savaşmak zorunda kalmışlardır. Bazen de savaş yüzünden yerlerini ter-

⁶⁵ 1918-1919 yılları arasında İstanbul'da yayımlanan *Jin* dergisinde özellikle Orta Anadolu'ya sürgün edilen birkaç yazı ve şiir yayımlanmıştır: Abdurrahim Rahmi, *Kürd Muhacirleri Ne Halde?*, *Jin*: 8, *Kürd Muhacirlerinden Ne Kalmış*, *Jin*: 11, *Bir Mektup*, *Jin*: 15. Memduh Selimbegi, *Hewar-İmdat*, *Jin*: 19 (*Jin*, Arap harflerinden Latin harflerine çeviren: M. Emin Bozarslan, Uppsala, 1985).

kederek, görelî olarak daha sakin yörelere, Batıya doğru kaçmışlar ve büyük bir kesimi seçimlerini Orta Anadolu'da yapmışlardır.

Cumhuriyet döneminde başgösteren Kürt İsyanları sonucunda birçok Kürt sürgün edilmişlerdir. 1925 yılında meydana gelen Şeyh Said İsyanı sırasında geniş kapsamlı sürgün olayları yaşanmış, bir milyon civarında insan Batıya sürgün edilmiştir ve bunlardan bir kesimi ta Trakya'da bulunan Tekirdağ'a kadar sürülmüşlerdir.⁶⁶ Şeyh Said İsyanı'ndan sonra sürgün edilen Kürtlerden bazıları Konya yöresindeki Omeranlı köyüne sürgün olarak gelmişlerdir.⁶⁷ Böylece 20. yüzyıl başlarında Orta Anadolu'ya yönelik sürgün ve Kürt göçleri devam etmiştir. Diğer yandan Kürtlerin Batıya doğru göç etmesinin önemli nedenlerinden birisi de; Doğudan gelen Rus saldırılarının bu yıllarda artmış olmasıdır. Yüzbinlerce Kürt insanı Anadolu'nun İç ve Batı kısımlarına doğru göç etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan bir kesimi Konya yöresine yerleşir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Orta Anadolu'ya yapılan bu Kürt göçleri konusunda bu yıllarda İstanbul'da çıkan Kürt gazete ve dergileri sayesinde net bilgilere sahip oluyoruz. Bu Kürtlerin nereden, ne zaman geldikleri, ne kadar oldukları ve hangi yöreye yerleştikleri konusunda sınırlı da olsa bilgi sahibi olmaktadır. Ama bazı karşılaştırmalar yaptığımızda öyle anlaşılıyor ki Orta Anadolu'ya yönelik Kürt göçleri her zaman olmuştur.

Sadece Doğu'dan değil, Güneydeki bazı yörelerden Orta Anadolu'ya yönelik göçler de olmuştur. Bu yerleşim birimlerinden birisi Dondurma'dır. Yeni adıyla Gölyazı olarak bilinen bu köyün tarihçesi konusunda Fatma Yeşilöz ve Elife Kart şu bilgileri aktarırlar: "*Gölyazı Köyü'nün geçmişi çok eskilere dayanmaktadır, bunu da köy merkezinde bulunan yığma höyüklerden anlıyoruz. Gölyazı halkı buraya Adıyaman ve Urfa'dan, özellikle Adıyaman'dan gelmiştir. Gelip yerleşmelerindeki başlıca etken, sosyal hayat ve ekonomik refahın olmamasıdır. 19. yüzyılın başlarında büyük bir kuraklığın başgöstermesi, Çukurova'ya göç etmelerine sebep olmuştur. 10 yıl kadar Çukurova'da kaldıktan sonra geri Dondurma'ya dönmüşlerdir. Kasabanın o zamanki ismi Dondurma. Bu bölgede daha önce Rumlar yaşadığı için Dondurma ismini de onlar vermiştir*".⁶⁸ Araştırmacı Hütteroth'un 1858 yılında kurulduğunu söylediği bu köyün tarihi geçmişi konusunda Fatma Yeşilöz ve Elife Kart 1855-56 tarihlerini vermektedirler. Genellikle eskilerde geçimlerini tuz ticaretinden sağlayan bu köyde kadınların dokudukları halılar, yöreden geçen gezginlerin dikkatlerini çekmiştir.

ORTA ANADOLU KÜRT COĞRAFYASINDA BAZI TARİHSEL GEZİNTİLER

Kürtlerin Orta Anadolu'da özellikle, Konya, Ankara ve Kırşehir yörelerinde yoğun olarak yaşadıkları konusuna daha önce değinmiştik.

⁶⁶ Şeyh Said'in bazı yakınları Tekirdağ'ın Şarköy ilçesi Kirazlı köyüne sürülmüşlerdir (Uğur Mumcu, *Kürt-İslam Ayaklanması*, Tekin Yayınevi, 1991, s.203).

⁶⁷ Jan Hjärne, *Indvandrere fra Tyrkiet i Stockholm og København*, Sydjsk Universitetsforlag, Esbjerg, s.29.

⁶⁸ Fatma Yeşilöz & Elife Kart, *Gölyazı'nın Monografisi*, Konya, 1993. (S.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji II).

Kürtlerin çok eski yıllarda Orta Anadolu'nun başka değişik yörelerinde yaşadıklarını en azından bu yıllarda düzenlenen haritalarda *Kürd* sözcüğüyle başlayan bazı yerleşim birimlerinin varlığından anlıyoruz. Yöreyi dolaşan bazı gezginlerin düzenledikleri haritalarda işaretlenen bu yörelerin adları Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte daha sonraları değiştirilmiştir. Bu eski haritalarda Konya'nın Kulu ilçesine bağlı Zincirlikuyu köyünün adı, örneğin *Kürdoğlu*⁶⁹, Ankara'ya bağlı Akşehir yöresindeki başka bir köyün adı *Kürdköyü* olarak geçmektedir.

Dahiliye Vekaleti'nin 1933 yılında yayımladığı *Köylerimiz* adlı kitapta Kürt sözcüğünün içinde geçtiği yüzlerce köy adı bulunmaktadır. Bu köylerin büyük bir kesimi Kürdistan'ın dışında Anadolu'nun diğer bölgelerinde, çoğunlukla Batı'da bulunmaktadır, bu nedenle Kürt köyleri olduğu vurgusuna gereksinim duyulmuştur. Dört grup halinde sınıflandırdığımız bu köy adlarına dayanarak eskiden Orta Anadolu'nun değişik yörelerinde Kürtlerin nasıl bir dağılım sergilediklerini rahatça görebiliriz. Bu adlara dayanarak buralarda Kürtlerin yaşadığını veya buralara ilk kez gelenlerin Kürtler olduğunu kestirebiliriz:

I Kürt sözcüğünün tekil biçiminden oluşan köy adları

II Kürt sözcüğüyle birlikte bir isim tamlaması oluşturan adlar

III Kürt sözcüğünün çoğul biçimini alan köyler

IV Kürt sözcüğü vasıtasıyla türetilen başka köy adları.

Bu köy adları diğer yandan, Kürtlerin Anadolu'ya nasıl göç ettikleri veya dağıtıldıkları konusunda dolaylı olarak bize önemli ipuçları sunmaktadırlar. Aşağıda bu köylerden bir kesimi sıralanmakta ve parantez içinde bu köylerden bazılarının hangi kazalara bağlı olduğu gösterilmiştir, karşılarda parantez olmayan köyler o ilin merkezine bağlıdır:

I

Kürt: Kastamonu (Daday)
Kürt: Kastamonu (İnebolu)
Kürt: Kütahya (Uşak)
Kürt: Afyon (Dinar)
Kürt: Ankara (Kızılıçhamam)
Kürt: Bursa (Orhaneli)
Kürt: Konya (Akşehir)
Kürt: Kütahya
Kürt: Denizli (Acıpayam)
Kürt: Çankırı

II

Kürt Aptalar: Malatya (Akçadağ)
Kürt Bahçe: Gaziantep (İslahiye)
Kürt Bakırı: Yozgat (Sorgun)
Kürt Dere: Konya (Karaman)
Kürt Deresi: Aydın (Çine)
Kürt Kazancı: Kocaeli (Adapazarı)
Kürt Kılavuz: Sivas (Zara)
Kürt Köy: Kocaeli (Karamürsel)
Kürt Köyü: Yozgat (Sorgun)
Kürt Mahmutlar: Seyhan (Bahçe)
Kürt Musa: İçel (Tarsus)
Kürt Osman: Gaziantep
Kürt Önürtü: Tokat (Zile)
Kürt Pınarı: Tokat
Kürt Şeyh: Sivas (Zara)
Kürt Taciri: Ankara (Polatlı)

⁶⁹ Kürd sözcüğüyle başlayan köy isimleri için bkz. *Köylerimiz*, 1933. Konya yöresinde bulunan Zincirlikuyu köyü eski haritalarda *Kürdköyü* olarak gösterilmiştir. Alman araştırmacı Wolf-Dieter Hütteroth'a göre bu köye *Kürdbeğli* adı da verilmiştir. (W. D. Hütteroth, *Landliche Siedlungen im südlichen Inneranatolien i den letzten vierhundert Jahren*, s.57).

III

Kürtler: Amasya (Merzifon)
Kürtler: Afyon
Kürtler: Amasya
Kürtler: Manisa (Gördes)
Kürtler: Eskişehir (Sivrihisar)
Kürtler: İçel (Silifke)
Kürtler: Tokat
Kürtler: Samsun (Bafra)
Kürtler: Çorum (Mecidözü)
Kürtler: Maraş (Andırın)
Kürtler: Amasya

IV

Kürtler Tekkesi: Tokat (Erbaa)
Kürtlü: Samsun (Havza)
Kürtlü: Yozgat (Akdağmadeni)⁷⁰

Ciddi taramalar sonucunda Kürdistan dışında yaşamış olan Kürtlerin bu yerleşim birimlerini saptamak da olanaklıdır. Yazılı ve sözlü çalışmalar sonucunda yapılacak böyle bir çalışmanın ilginç sonuçlar sergileyeceği kesindir. Bilim adamları ve araştırmacılar daha ziyade yöre insanların sözlü anlatımlarına dayanarak, Orta Anadolu'daki Kürt köylerinin ne zaman kuruldukları konusunda çalışmalarında bazı kesin tarihler sunmaktadırlar. Bu köylerin büyük bir kesiminin 19. yüzyılda kuruldukları görülmektedir. Kaynaklarda geçen bu tarihler, Kürtlerin Orta Anadolu'ya 19. yüzyılda ayak bastıklarını gösteremez, belki de *yeniden yerleşim* olgusunun birer işareti olarak kabul edebiliriz. Göçer ve yarı-göçer Kürt aşiretlerinin sürekli yörede iç göçler sonucunda hareket halinde oldukları tezine dayanarak Kürtlerin daha önceleri yöreyi tanıdıklarını ve belli dönemlerde buralara gelerek geçimlerini sağladıklarını söyleye-

biliriz. Zamanla yeni yerleşim birimlerini keşfederek, kendilerine en uygun olan bazı yerlere kendilerine köy haline getirmişlerdir. Sadece Konya ve yöresinde bulunan bazı Kürt köyleri ve daha sonraları kasaba haline getirilen bazı yerleşim birimlerinin kuruluş tarihleri bazı araştırmacılar tarafından şöyle gösterilmiştir:

Zincirlikuyu: 1800 (Lundberg & Svanberg)
Dipdere: 1830 (Lundberg & Svanberg)
Kuşça: 1837 (Hütteroth)
Canıma: 1843 (Lundberg & Svanberg)
Burunsuzşerefli: 1844 (Hütteroth)
Tavşançalı: 1845 (Lundberg & Svanberg)
Karagedik: 1846/47 (Hütteroth)
Bulduk: 1853/55 (Hütteroth)
Dondurma: 1858 (Hütteroth)
Tavlıören: 1870 (Lundberg & Svanberg)
Karacadağ: 1870 (Lundberg & Svanberg)
Kırkpınar: 1885 (Lundberg & Svanberg)
Tuzkaya: 1890 (Lundberg & Svanberg)
Kadioğlu: 1891 (Ruben)
Çöpler: 1900 (Lundberg & Svanberg)
Burunagıl: 1919 (Lundberg & Svanberg)
Acıkuyu: 1920 (Lundberg & Svanberg)
Hisar: 1923 (Lundberg & Svanberg)

Yukarıdaki yerleşim birimlerinin çoğunluğu görüldüğü gibi 19. yüzyılda kurulmuşlardır. Her köyün tarihi bir serüveni bulunmaktadır.

Eğer Orta Anadolu'da tarihi bir gezintiye çıkacak olursak, günümüzde olmasa dahi, en azından tarihsel olarak Kürtlerin Orta Anadolu'da çok geniş bir alana yayıldıkları görülüyor. Kürtlerin nereden ve ne zaman Orta Anadolu'ya geldikleri sorusunun yanıtı, yukarıda değindiğimiz gibi Kürdolojinin cevaplandırması gereken önemli soruların başında gelmektedir. Yukarıda Orta Anadolu yöresinde bulunan Konya, Ankara ve Kırşehir gibi bazı merkezlerdeki

⁷⁰ Dahiliye Vekaleti, *Köylerimiz*, İstanbul, 1933.

Kürtler konusuna kısaca da olsa değinmiştik. Aşağıda ise; alfabetik sıraya göre dizilen diğer önemli yerleşim merkezlerindeki Kürtler hakkın-da bazı ek bilgiler sunulmaktadır. Amacımız bu sıralama vasıtasıyla Batıya yönelik Kürt göçünün sadece sözsel kaba bir haritasını çizmektir. Bu nedenle Kürt göçünün bu merkez-lere yönelik ayrıntılarına inilmemiştir.

ADANA: Adana Kürtlerinin tarihi şimdiye kadar bildiğim kadarıyla incelenmiş değildir. Bu önemli kentte hatırı sayılır bir Kürt kolonisi bulunmaktadır. Daha 18. yüzyıl başlarında Adana'da Kürtlerin var olduğunu görüyoruz: "*Hacılar Kürtlerinden Müdderis Kürd Üveys, Rakka'ya, aşiretinin bulunduğu mahalle nakle memur olmuş idi. Adana valisinin arzı ile 1709'da Adana'da ikametine müsaade edildi*".⁷¹ Yaklaşık olarak aynı dönemde 1711 yılında Prut yöresinde meydana gelen Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlıların saflarında yer almak üzere Adana Beylerbeyi Kürt Bayramoğlu Mehmed Paşa komutasında askeri birliklerin İstanbul üzerinden savaş bölgesine hareket ettiğini ve savaşta üstün başarılar gösterdiğine tanık olmaktayız.⁷² Irak Kürtlerinden olan Babanzade Mustafa Zihni Paşa 1909 yılında Adana'da valilik yapmıştır.⁷³ Fransız araştırmacısı V. Cuinet'e göre 19. yüzyılda Adana'da yaşayan Kürtler ve Türkmenlerin sayısı 39.000 civa-

rındadır.⁷⁴ 1955 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Adana'da Kürtçe konuşan vatandaşların sayısı 6.250'dir. Adana'da yaşayan başlıca Kürt aşiretleri şunlardır: *Badıllı Aşireti, Balabanlar Aşireti, Bozan Alamlası Aşireti, Cumlu Aşireti, Delikan Aşireti, Düşerli Aşireti, Lekvanik Aşireti, Rudik Aşireti...*⁷⁵ Adana'nın Kozan ilçesinde zorla iskân edilen Kürtlerin çilesi, bu arada Dadaloğlu'nun öfkesinin kabarmasına yol açmıştır:

*"Yozgat tarafından da çıktı bir Paşa
Avşar'ınan Kürdü yakdı ateşe
Çadırcı emeğin gitmesin boşa
Beri gel hasmın gör Mecit Paşa"*⁷⁶

Araştırmacı V. Langlois kaleme aldığı bir incelemede 1852 yılında Osmaniye yöresinde Lek Kürtlerinin 150 çadıra sahip olduğunu belirtir.⁷⁷

AMASYA: Cengiz Orhonlu bir araştırmasında "*Ekrad-ı Lek kazası*"ndan söz etmektedir: "*18. asır başlarında Bozok, Amasya ve Çorum sancaklarında sakin ve müstakil bir kaza olan Ekrad-ı Lek kazası...*"⁷⁸ Rışvan aşiretinin Amasya, Sivas ve Konya yöresindeki köylere yerleştirilmesi sıkı denetim altına alınır ve olanaklar elverdiği sürece bu aşiretin dağınk bir şekilde yerleştirilmesine büyük bir önem verilir.⁷⁹

ÇORUM: Daha önceleri Kastamonu sınırları içinde yer alan,

⁷¹ Cengiz Orhonlu, s.39.

⁷² Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, cild: 1, 1951, s.263.

⁷³ İbrahim Alaettin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s.57.

⁷⁴ Yurt Ansiklopedisi, cild 1, s.41.

⁷⁵ A.g.e., s.140.

⁷⁶ Mehmet Eröz, *Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu*, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul, s.86.

⁷⁷ Wolfram Eberhard, *Nomads and Farmers in Southeastern Turkey. Problems of Settlements*, Oriens VI, 1953, s.45.

⁷⁸ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğ'nda Aşiretlerin İskânı*, s.20.

⁷⁹ A.g.e., s.115.

1900'lerde Çorum'a dahil edilen İskilip'te birçok Kürdün yaşadığını öne süren Kürt tarihçilerinden Mehmed Emin Zeki Bey, Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin babası Muhammed Muhiddin el-İskilibi'nin buralı olmasını bir kanıt olarak gösterir. Mehmed Emin Zeki Bey, Irak Kürdistanı'nda bulunan İmadiye yöresindeki Kürtlerin eski yıllarda buraya göç ederek, İskilip'i bir Kürt merkezi haline getirdiklerini sözlerine ekler.⁸⁰ Çorum'da yaşayan Türkmen ve Kürtlerin toplamı 1831 yılında yapılan bir nüfus sayımında 6.581 kişi olarak tespit edilmiştir.⁸¹ Eskilerde Çorum'da Kürtler arasında çıkan anlaşmazlıkları çözmek için, burada *Ekradlık Kadılığı* (Kürdler Kadılığı) adı altında ilginç idari bir birimin kurulduğu kaynaklarda bilgi olarak yer almaktadır.⁸² Çorum'un Bayat ilçesine bağlı Kuruçay köyü, bir Kürt köyü olarak bilinmektedir.

KASTAMONU: İç Anadolu'dan göç eden bazı Kürtler zamanla Anadolu'nun Kuzeydeki en uç noktalarından birisi olan Kastamonu'nun bazı köylerine yerleşmişlerdir. Mustafa Ekmekçi bir yazısında Kastamonu yöresindeki Kürtler konusunda ilginç bazı açıklamalarda bulunur. Kastamonu'nun Araç ilçesinde bulunan Çay Mahallesi'nin Eriklidere Sokağı denilen yörede yaşayan bazı Kürtlerin varlığından bizi ilk kez haberdar eden Mustafa Ekmekçi'nin yazısı, önemli bir kaynak niteliğini taşıyor. Çok kötü koşullarda yaşayan bu çaresiz Kürtlerin nereden buraya

geldiği, yörede etnik bir bilmece olarak kabul edilir. Kendi anlatımlarına göre bu Kürtler Haymana yöresinden buraya göç etmişlerdir. Sayıları bin kadar civarında olan bu insanlar hala dillerini unutmüş değillerdir: "...Ankara'ya dönmeden burayı görmeliydim. Kürt kökenliyidiler. Diyarbakır'dakiler gibi konuşuyorlarmış; ancak nereden, ne zaman geldikleri bilinmiyormuş. Dersim başkaldırısı sonucu mu geldiler, bilen yokmuş. Onlara sorarsanız "Haymana'dan geldik" diyorlarmış. Sayıları bin kadar varmış".⁸³ Kastamonu'nun Araç ilçesinin Çay Mahallesi'nde yaşayan bu Kürtlerin bugün var olup-olmadıklarını bilemiyoruz. Umarım meraklı bir *Birnebûn* okuyucusu aramızdan çıkar da bir gün Kastamonu'ya gider, bu Kürtler hakkında görsel malzemelerle birlikte bizi ayrıntılı olarak bilgilendirmiş olur. Kastamonu'dan söz açılmışken, bu yöreye tek tek sürgün edilen bazı Kürt yursevenleri ve milliyetçilerinin öyküsüne değinmekte yarar var. Çocuklarından bazıları Kürdistan Teali Cemiyeti'nin üyeleri olan Mustafa Zihni Paşa, 19. yüzyılda bir kitap yazdığı için Kastamonu'ya sürgüne gönderilir. Liceli Ahmed Ramiz 1911 yılında, Ekrem Cemil Paşa, Müküslü Hamza 1925 yılında ve Said Nursi 1936 yılında Kastamonu'ya sürgüne gönderilirler. Bunlardan Said Nursi tam yedi yıl burada gözetim altında tutulur.

SİNOP: Kastamonu gibi Türkiye'nin Kuzeyindeki en uç noktalardan bir diğeri olan Sinop bilindiği gibi

⁸⁰ Mehmed Emin Zeki Bey, *Kürd ve Kürdistan Ünlüleri*, Apec Yayınları, Stockholm, 1998, s.345.

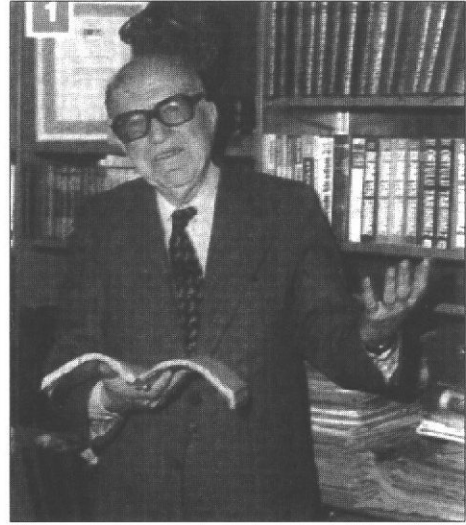
⁸¹ Yurt Ansiklopedisi, s.2037.

⁸² Eröz, s.190. (Mehmet Eröz ayrıca şu kaynağın adını vermektedir: H. Turhan Dağlıoğlu, *Çorum'da Aşiret Meseleleri*, Çorumlu 19/1940).

⁸³ Mustafa Ekmekçi, *Araç İlçesinde*, Cumhuriyet 2/10.1989.

hapishane ve zindanlarıyla meşhurdur. Sinop'a sürgün edilen Kürtlerin zamanla Boyabat ve Durağan yöresinde bazı Kürt köyleri oluşturdukları görülüyor. Kaynaklar bu Kürtlerden bazılarının Haymana yöresinden buraya geldiğini belirtirler.⁸⁴ Ayrıca çağımızın başında 1914 yılında Mele Selim öncülüğünde meydana gelen Bitlis Ayaklanması'ndan sonra 150 civarında Kürt değişik merkezlere sürgün edilmiş ve bunlardan bazıları Sinop ve Ankara yöresine gönderilmişlerdir.⁸⁵ Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Tulumbacıları* adlı çalışmasında adları bir ölüm olayına karışan üç Kürt hamalın öyküsüne değinir. Bu Kürtler önce idam cezasına çarptırılır, daha sonra 25 yıllık pranga bendliği cezalarını çekmek için Sinop'a gönderilmişlerdir.⁸⁶

YOZGAT: Kürtler çok eskilerden beri Yozgat'ta yaşamaktadırlar. Çağımızın başında bazı Kürtlerin hükümet güçlerine karşı ayaklandığı görülmüştür. Hükümet güçlerine karşı buradaki 300 civarında Kürdün, İsmail Paşa öncülüğünde ayaklandığına tanık olan İsveçli bir gazeteci, bir savaş muhabiri olarak çatışmaları yerinde izlemiştir. Kaynaklarda kendisinden pek ele alınmayan bu Kürt ayaklanması, Orta Anadolu'da baş gösteren nadir ayaklanmalardan birisi olma özelliği nedeniyle önem taşımaktadır. Ayaklanma Kürtlerin yenilgisiyle son bulur.⁸⁷ Bu yıllarda *Kürt Göçmenlerine Mahsus* olarak çıkarılan bir talimatnamenin 12. maddesi Ankara ve Yozgat yöresine sürgün

1912 yılında Konya'da dünyaya gelen Bedirhanilerden tarihçi Cemal Kutay (Nokta, sayı: 37, 1992)

edilen Kürtlere ilişkindir: "...12. Yozgat ve Ankara'ya Kürt reisleriyle, mol-la ve nüfuz sahibi kişiler ilkin diğer kişilerle birlikte sevkolunacak ve orada bunlar diğer kişilerle ilişkide bulunmayacak şekilde ayrılacak ve hükümet gözetimi altında bulundurulacaktır".⁸⁸

ORTA ANADOLU KÜRTLERİNİN KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİYLE TANIŞMASI (1918-1920)

İstanbul kent olarak çağımızın başında gelişen modern Kürt milliyetçiliğinin önemli bir merkezi idi. Burada kurulan Kürt dernekleri ve buraya eğitim amacıyla gelen Kürt aydınları özellikle çıkardıkları gazete ve dergiler vasıtasıyla İstanbul ve Kürdistan'daki Kürt kitlesine ulusal bilinç kazandırıyorlardı. Bu yıllarda sayıları otuz bine ulaşan Kürtler arasında Orta

⁸⁴ Tolga Ersoy, *Sinop'un Hanı-Sinop Hapishanesinin Tarihi ve Edebiyattaki Yeri*,

Sorun Yayınları, İstanbul, 1997, s.87.

⁸⁵ *Bir Tarihi Olay*, Jın, no 17, 1918-1919.

⁸⁶ Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Tulumbacıları*, Ana Yayınevi, 1981, s.247.

⁸⁷ Alexis Kuylenstierna, *Åventyr bland araber och turkar*, Stockholm, 1912, s.79-82.

⁸⁸ Malmisanj, *Yüzyılımızın Başlarında Kürt Milliyetçiliği ve Abdullah Cevdet*, Stockholm, 1986, s.67-68.

Anadolu'dan gelen Kürtler pek azdı. Özellikle ticaret amacıyla İstanbul'a gelen Orta Anadolu Kürtleri buradaki hareketlerden sınırlı da olsa etkilenmişlerdir. Diğer yandan değişik nedenlerle Orta Anadolu'nun bazı merkezlerine görevli giden Kürt aydınları, beraberlerinde bu yörelere ulusal bilinç taşımışlardır. Bu karşılıklı ilişkilerin zamanla İstanbul Kürtleri ve Orta Anadolu Kürtleri arasında siyasi bazı ilişkilere zemin hazırladığını söyleyebiliriz.

Orta Anadolu Kürtlerinin, çağımızın başında İstanbul'da gelişen modern Kürt milliyetçiliğiyle olan ilişkisi konusunda çok az araştırma yapılmıştır. 1918 yılında İstanbul'da kurulan Kürdistan Teali Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında Ankara'nın Bala kazasının eşrafından Hacı Osman Bey ve faal üyeleri arasında Kırşehir'in Mecidiye kazasından Osman Şefki Efendi'nin adına rastlamaktayız.⁸⁹ Diğer yandan Kürt milliyetçiliğinin gelişmesine büyük katkılarda bulunan Bedirhanilerden Emin Ali Bedirhan, 1906'larda Ankara ve Konya yöresinde adliye müfettişliği yapmıştır. Daha sonra *Rıdvan Paşa Olayı*'na adı karıştırıldığı için Isparta'ya sürülür. Süreya, Celadet ve Kamuran Bedirhan'ın babası olan bu Kürt şahsiyeti, bilindiği gibi 1918 yılında Kürdistan Teali Cemiyeti'nin ikinci başkanlığına getirilmiştir. Emin Ali Bedirhan'ın kardeşi Hüseyin Kenan Paşa, Balkan Savaşları sırasında Kırşehir mutasarrıflığına atanır. Bedirhanilerden olan bir başka Bedirhani, Konya'da avukatlık yapmış olan Tahir Muhlis'dir. 1912 yılında Kon-

ya'da dünyaya gelen ve Türkiye'nin tanınmış tarihçilerinden birisi olan Cemal Kutay, Bedirhanilerden Tahir Muhlis'in oğludur.⁹⁰ İstanbul'da kurulan Kürdistan Teali Cemiyeti'nin değişik yörelere ve bu arada Konya yöresine sürgün edilen göçmen Kürtler konusuna büyük bir önem verdiği noktasına daha önceleri değinmiştik. Dolayısıyla Kürdistan Teali Cemiyeti'nin Orta Anadolu Kürtleriyle yukarıda belirtilenlerden daha geniş ilişkiler ağı geliştirdiğini tahmin edebiliriz. Ateşli bir Kürt milliyetçisi olan Nuri Dersimi, bir ara Konya'ya uğradığında buraya sürgün edilen bazı Kürt şahsiyetleriyle görüşür: "*Konya'ya yettiğimizde, burada sürgün bulunan Dersim Çarsancak beylerinden Yummi ve kardeşi Paşa, İzol aşireti reislerinden Harputlu Hacı Kaya ile temasa girdim. Bağdad otelinde kendilerini vali Cemal ile görüşürdüm ve memleketlerine dönmeleri için Ankara'da teşebbüste bulunacağına dair tekrar vad aldım*".⁹¹ 1919 yılında Milli Mücadele döneminde Konya'nın Bozkır ilçesinde baş gösteren muhalif bir ayaklanmaya öncülük edenler arasında, örneğin Kürtoğlu Musa'nın adına rastlamaktayız.⁹²

Bu yıllarda İstanbul'da etkin olan Kürt medyası bu göçmenlerin acıklı durumuna dikkatleri çekebilmek için değişik yazılar yayımlar. 1918-1919 yıllarında İstanbul'da çıkan *Jîn* dergisinin 11.sayısında Abdurrahim Rahmi'nin yazdığı *Bir Öksüzün İniltilisi* adlı şiirin bir mısrası Kürtlerin bu çilesini sarsıcı bir biçimde şöyle dile getirir: "...Göçmenim ben işte

⁸⁹ Oğuz Aytepe, *Yeni Belgeler Işığında Kürdistan Teali Cemiyeti*, Tarih ve Toplum 175/1998.

⁹⁰ *Hem Türk Hem Kürt Olmak*, Nokta 32/1992.

⁹¹ Nuri Dersimi, *Kürdistan Tarihinde Dersim*, Halep, 1952, s.195.

⁹² Yurt Ansiklopedisi, s.5240.

düştüm kapılara". Yine *Jîn* dergisinin 11. sayısında Anadolu'nun değişik yörelerine sürgün edilen Kürtlerin sayısı verilmektedir. Derginin 15. sayısında Adana'dan gönderilen bir okuyucu mektubuna yer verilmiştir. Durumlarının çok kötü olduğunu belirten bu okuyucu, diğer yandan Konya yöresinde sürgün edilen bir tanıdığından aldığı mektuba dayanarak, oradaki Kürtlerin durumuna dikkat çekmek istemiştir. Derginin 19. sayısında Memduh Selimbegi imzasıyla yayımlanan *Hewari-İmdad* başlıklı yazıda Orta Anadolu'nun değişik yörelerine sürgün edilen Kürtlerin acıklı feryadlarına yer verilmiştir. İstanbul'a sürüler halinde hayvan götüren Kürt tüccarları, zamanla buradaki Kürt milliyetçileriyle ilişkiye geçtiğini ve onlardan etkilendiğini söyleyebiliriz.

İSTANBUL'UN ET GEREKSİNİMİ VE KÜRTLER

Eski İstanbul Kürtleri üzerine çalıştığım sırada ilgimi çeken önemli konulardan birisi, Orta Anadolu'dan İstanbul'a koyun sürüleri getiren Kürtler konusuydu. Ticaret amacıyla İstanbul'a gelen bu Kürtlerin yol boyunca, bir dizi zorluk ve tehlike ile boğuşmak zorunda kaldıkları görülmüştür. Bu konuda kaynaklarda değişik bilgiler yer almaktadır. Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında kaldırılmasından sonra kabul edilen *İhtisab Nizamnamesi*'nin 51. maddesinde bu konuda önemli bir noktaya işaret edilmektedir: "...51-Mevsimlerinde zaman zaman İstanbul'a kasablık hayvan sürüleri geti-

ren Cihanbeyli ve Alişanlı aşireti Kürdlerinden gayri bekâr uşağı Kürd tâifesi hiç bir sebeble İstanbul'a giremez".⁹³ Sözü edilen bu aşiretler özellikle Orta Anadolu'da yaşamaktadırlar. Bu tür bilgiler, yöre halkının ekonomik yaşamı konusunda bize önemli ipuçları sunmaktadır. İhtisab Nizamnamesi'nin bu maddesindeki açıklamalar birkaç açıdan büyük bir önem arz etmektedirler. Birincisi, İstanbul'a yönelik Kürt göçünün bir cephesi böylece aydınlanmış olmakta ve bu göçün ne kadar gerilere gittiği, hangi Kürt aşiretinden insanların ne amaçla İstanbul'u ziyaret ettikleri konusunda bilgi sahibi olmaktayız. Nizamnamenin 47. maddesinde göre Kürdistan'dan gelen bekârların İstanbul'a girişi sıkı denetim altına alınır: "*Arnavud ve Kürdün ayak takımının İstanbul'da yerleşip çoğalması hiç bir vakit caiz değildir. Halen mevcut olanlara ilişilmeyecek, yeniden gelenler önlenecektir*". Kürdistan'dan İstanbul'a koyun getirmek çok uzun zaman alıyordu, Konya ve yöresinden İstanbul'a 40 günde getirilen koyunlar, örneğin Van'dan İstanbul'a gelinceye kadar 17-18 ay sürüyordu.⁹⁴ Böylece hem Konya ve çevresinden, hem de Kürdistan'ın değişik yörelerinden İstanbul'a ticari amaçla her yıl 1,5 milyonu civarında küçük baş hayvan satılıyordu. Araştırmacı Yücel Özkaya'ya göre 18. yüzyılda Konya ve Karaman gibi yöreler dışında, Diyarbakır, Maraş ve Erzurum gibi yörelerden birçok küçük baş hayvan satış amacıyla İstanbul'a gönderiliyordu.⁹⁵

⁹³ Reşad Ekrem Koçu, *Bekâr, Bekâr Uşağı, Bekâr Uşağı Nizamı*, İstanbul Ansiklopedisi, s.2389.

⁹⁴ Bazil Nikitin, *Kürtler*, Özgürlük Yolu Yayınları, s.113

⁹⁵ Yücel Özkaya, *XVIII-Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s.341.

Daha 17. yüzyılda Kürtlerin İstanbul'a koyun götürdüklerine dair değişik kaynaklarda bazı ipuçlarına rastlamaktayız. Eremya Çelebi Kömürcüyan'ın *İstanbul Tarihi-XVII. Asırda İstanbul* adlı kitabının bir yerinde ilginç bir not bulunmaktadır. Araştırmacı İstanbul'da gördüklerini teker teker anlattığı bir sırada: "Rumeli'den ve Kürd bölgelerinden getirilen koyunlar ile mezbahalarını göremedik" demektedir.⁹⁶ Böyle bir ifadeyi kullanan araştırmacı her ne kadar aktüel zamanda İstanbul'a getirilen koyunları görmemişse de, bu ifadelerden en azından Kürtlerin buraya başka zamanlarda koyun getirdiğinden haberdar olduğunu çıkartmaktayız.

Konya ve çevresindeki Kürtlerin İstanbul'un et gereksinimi karşılamak için buraya sürüler halinde hayvan götürdüklerini dile getiren sözlü anlatımlar da bulunmaktadır. Bu anlatımlardan bir tanesine göre, yörede Heciyê Mala Mihê Reşê diye bilinen bir kişi, hayvan sürüleriyle birlikte İstanbul'a varmadan önce Düzce yöresinde vurularak öldürülmüştür. Yolu muhtemelen eşkiyalar tarafından kesilen Heciyê Mala Mihê Reşê ile birlikte çobanı da öldürülür. Başka bir sözlü anlatımda Musa Elê'nin 1936-1937'de İstanbul'a sürüler götürdüğü bir sırada, Afyon yöresinde öldüğü ve oraya gömüldüğü anlatır.⁹⁷ Böylece Konya ve yöresinden İstanbul'a yapılan et ticareti konusundaki yazılı ve sözlü anlatımların birbirini doğruladıkları ve destekledikleri görülmektedir.

1927 NÜFUS SAYIMINA GÖRE "MERKEZİ ANADOLU" DA KÜRTÇE KONUŞAN NÜFUSUN DAĞILIMI

28 Ekim 1927 tarihinde, Türkiye çapında yapılan Genel Nüfus Sayımı'nın (Umumi Nüfus Tahriri) sonuçları pek güvenilir olmasa da, tarihi bir önemi bulunmaktadır. Bu nüfus sayımı sonuçlarına göre, o yıllarda *Merkezi Anadolu* olarak tanımlanan Orta Anadolu yöresinde binlerce Kürdün yaşadığı görülmektedir. Nüfusun erkek ve kadın olarak gösterilmesi, yüzde olarak ve daha sonra toplam rakamların verilmesi, bazı yorum ve sonuçlara ulaşabilmek için araştırmacılara önemli bir malzeme sunmaktadır. Bu nüfus sayımı, Kürtler açısından son derece kritik bir dönemde yapılmıştır. Şeyh Said Ayaklanması'nın hemen arkasında ve yeni tutuşmaya başlayan Ağrı Ayaklanması'nın hazırlık safhasında yapılan bu nüfus sayımında, devlet memurlarından oluşan sayım görevlileri, ülkenin değişik yörelerinde yaşayan Kürtlere anadillerinin ne olduğu sorusunu yöneltmişlerdir. Devlet tarafından görevlendirilen memurların pro-resmi tutumları ve Kürtlerin bu dönemde devletle barışık olmaması sonucunda temkinli hareket etmeleri nedeniyle böyle nazik bir soruya tam ve doğru bir yanıtın verilemediğini söyleyebiliriz. Nüfus sayımı sırasında kendilerinin bir bakıma "sorguya çekildiğini" hissedilen Kürtler, tarihlerinde ilk kez böyle kapsamlı bir uygulama ile karşılaşmışlardır. Bu durum onları Kürt-

⁹⁶ Eremya Çelebi Kömürcüyan, *İstanbul Tarihi-XVII. Asırda İstanbul*, çev. Hrarid D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi

⁹⁷ Konya'dan İstanbul'a götürülen bu koyun sürülerinin serüvenleri konusunda bana sözlü olarak bazı anlatımlarda bulunan Sefoyê Asê ve Yusuf Yeşilöz'e teşekkür ederim.

lükleri konusunda yeniden düşünmeye sevk etmiş olmalıdır.

Bu bakımdan Türkiye'nin yeni tarihinde yapılan bu nüfusu sayımının demografik açıdan olmasa da, tarihi açıdan belli bir önemi bulunmaktadır. 28 Ekim 1927 tarihinde yapılan bu nüfus sayımına göre Orta Anadolu'da anadili Kürtçe olan erkek ve kadın vatandaşların toplamı değişik illere göre şöyledir:

	Erkek	Kadın	Toplam
Ankara:	3.808	4.333	8.141
Afyonkarahisar,	88	51	139
Aksaray:	3.808	4.333	8.141
Amasya:	1.592	1.664	3.256
Çankırı:	81	1	81
Çorum:	5.624	6.687	12.311
Eskişehir:	291	383	674
Kayseri:	2.396	2.384	4.780
Kırşehir:	3.705	4.455	8.160
Konya:	10.722	10.674	21.396
Niğde:	120	111	231
Sivas:	20.548	21.723	42.271
Tokat:	3.024	3.056	6.080
Yozgat:	2.624	2.396	5.020

1927 yılında yapılan nüfus sayımında 120.681 Kürtçe bilen vatandaşın Merkezi Anadolu'da yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu sayımda sadece illerde Kürtçe konuşan vatandaşların sayısı değil, aynı biçimde bu illere bağlı ilçelerdeki Kürtçe konuşan vatandaşların sayısı da saptanmıştır. Bu ayrıntılardan yola çıkarak, Kürtlerin değişik küçük yerleşim birimlerindeki konumu hakkında dolaylı olarak kaba bilgilere sahip olmaktadır.⁹⁸ Kürtlerin toplam sayısının verildiği yukarıdaki dört ilin ilçelerinde Kürtçe konuşan erkek ve kadın

vatandaşların sayısı 1927 yılında yapılan nüfus sayımında şöyledir:

	Erkek	Kadın
KONYA (Merkez+Köyler):	2 098	1822
Akşehir:	71	40
Beyşehir:	9	9
Cihanbeyli:	8058	8500
Çumra:	69	40
Ereğli:	59	41
Ilgın:	11	17
Karaman:	91	6
Saideli:	209	122
Seydişehir:	1	?
Sultaniye:	47	21
ANKARA (merkez+köyler):	409	77
Bala:	2251	2662
Haymana:	7112	7693
Kalecik:	306	307
Keskin:	16	32
Polatlı:	203	357
KIRŞEHİR (merkez+köyler):	835	191
Avanos:	40	?
Mecidiye:	2827	3544
Mucur:	3	?
ÇORUM (merkez+köyler):	1140	1379
Hüseyinabat:	260	315
İskilip:	851	1080
Mecitözü:	3054	3675
Osmancık:	19	19
Sungurlu:	300	219

Bu cetvelde görüldüğü gibi, 1927 yılında yapılan genel nüfus sayımında Çorum'un merkezinde ve değişik ilçelerinde büyük bir Kürt kitlesi yaşamaktadır.

Ege Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Servet Mutlu'nun *Türkiye'deki Etnik Kürtler - Demografik Bir İnceleme* adlı çalışmasında Orta Anadolu Kürtlerinin yoğun olarak bulunukları İç Anadolu

⁹⁸ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Umumi Nüfus Tahriri*, Ankara, 1929. Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 506, İstanbul, 1952, s.60.

Bölgesi'ndeki on merkezde 1990 sayımına göre ne kadar Kürdün yaşadığını şöyle gösterilmiştir:

Ankara	243.600
Çankırı	3.500
Çorum	23.700
Eskişehir	19.900
Kayseri	43.300
Konya	104.000
Kırşehir	17.000
Nevşehir	6.100
Niğde	14.500
Yozgat	13.100

Ankara, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat illerinden oluşan İç Anadolu'daki Kürt nüfusunun toplamı aynı incelemede 579.380 kişi olarak gösterilmiştir.⁹⁹ Yukarıda değindiğimiz gibi Orta Anadolu Kürtlerinin yaşadığı merkezleri İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan illerle sınırlandıramayız. İç Anadolu Bölgesi ile sınırları olan Karadeniz ve Akdeniz Bölgeleri'nde bulunan bazı merkezlerdeki Kürt nüfusu yukarıda sözünü ettiğimiz Servet Mutlu'nun incelemesinde şöyle gösterilmiştir:

Adana:	194.300
Amasya:	2.700
Burdur:	500
Kahramanmaraş:	132.000
Kastamonu:	1.100
Sinop:	2.100
Tokat:	12.200

Kürt kaynakları Orta Anadolu'daki Kürt nüfusuna ilişkin olarak değişik rakamlar sunmaktadırlar. Nuh Ateş, Orta Anadolu Kürtleri üzerine

hazırladığı çalışmasında sadece Konya, Ankara ve Kırşehir yöresindeki toplam Kürt nüfusunun 300.000 civarında olduğunu yazmaktadır.¹⁰⁰ Yazar, son yığınsal göçler sonucunda bu üç kentteki Kürt nüfusunun daha da arttığı görüşündedir. Orta Anadolu'daki tüm merkezlerde yaşayan Kürtlerin sayısının iki milyonu bulabileceğini yazmaktadır.¹⁰¹

ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA ORTA ANADOLU KÜRT MOTİFLERİ

Edebiyat ve tarihin birer disiplin olarak sınırlarının yakınlaştığı ve çakıştığı alanlar benim için ilgi çekici bir konu olmuştur. Başka bir anlatımla edebiyatı hep tarihsel bir plana çekmek istemişimdir. Böylece edebiyat-tarihsel diyebileceğimiz bir yaklaşım benim için hep önem kazanmıştır. Orta Anadolu Kürtleri konusu daha *Çağdaş Türk Edebiyatında Kürtler* adlı çalışmamı hazırlarken dikkatlerimi çekmişti. Kemal Tahir'in romanlarındaki Kürtlere ilişkin bazı değerlendirmeleri beni çok etkilemişti. Özellikle Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) yüzünden oraya-buraya çil yavrusu gibi dağılan Kürtlere yaptırdığı göndermeler çok sarsıcıydı. Ta Burdur'a kadar gelmişlerdi: "*Bozgunun ikinci sağınağı Burdur'da daha umulmaz bir şekilde çöktü. Yarılan cephelerden birisinin arkasındaki halk - Kürtler- evlerini, barklarını, topraklarını yüzüstü bırakarak sırtlarına sardıkları pis yorganları ve yorganlardan daha pis çocuklarıyla bir gün çıkageldiler*".¹⁰² Birinci Dünya Savaşı yıllarında savaş

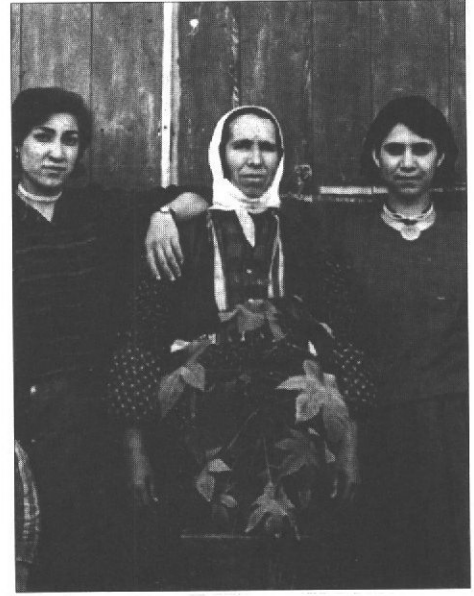
⁹⁹ Servet Mutlu, *Ethnic Kurds in Turkey: A Demographic Study*, International Journal of Middle East Studies, vol.28, November 1996, no:4.

¹⁰⁰ Nuh Ateş, *İç Anadolu Kürtleri*, Köln, 1992, s.47.

¹⁰¹ A.g.e., s.47.

¹⁰² Kemal Tahir, *Bir Mülkiyet Kalesi*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1982, s.165.

nedeniyle Kürtlerin Burdur yöresine kadar göç ettikleri görülmüştür. Aç olan Kürtlerin durumunu bilen askerler, ekmek karşılığında genç kadın ve kızların namusuna göz dikmişlerdir. Büyük bir yoksulluk çeken bu Kürtlerin başına gelenler yetmiyormuş gibi, askerler bu kez onların ırzına geçmişlerdir: *"Bozgun-dan evvel, dedi, Burdur'a Kürt muhacirleri gelmişti. Bizim asker de onların ırzına geçti"*.¹⁰³ Bu durumun korkunçluğu konusunda Kemal Tahir'in bir romanında daha ayrıntılı bilgiler sunulur. Kemal Tahir en sonunda şu saptamada bulunur: *"Harp kışları, demek ki insanların yalnız vücutlarını değil, ruhlarını da donduruyordu"*.¹⁰⁴ Yazarın *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* ve *Büyük Mal* gibi romanlarında bu kez Çorum yöresindeki bazı Kürt tiplerine rastlıyoruz. *Bir Mülkiyet Kalesi* adlı romanda Orta Anadolu yöresinden Ankaralı başka bir Kürdün portresi çizilir: *"Haymana Kürtlerinden Kara Memo çobandı. İyi kaval çahıyordu. Mangasına yeni gelenler bile, birkaç saatte: "çi ye lo" diyerek onunla eğlenmeye alışıyorlardı. Bembeyaz dişlerini göstererek bir gülmesi, böyle Kürtçe: "Ne var, ne yok" diyenlere "Tıştek tune", yani birşey yok! diye cevap vermesi vardı ki insanın sev-giden yüreğini titretirdi"*.¹⁰⁵ Kemal Tahir'in Orta Anadolu Kürtleriyle bu tanışması, bir ara Çorum'da hapishane de tutuklu bulunduğu yıllara rastlar. Bekir Eliçin'in kaleme aldığı *Onlar Savaşırken* romanının önemli kahramanı muhtar Alaettin Efendi'nin gözü *Kürt Kızı*'ndadır. Nevşehir'in

Malbateke kurd ji gundê Omera, 1965

Avanos ilçesine bağlı bir köyün zenginlerinden Hacı Kemal Ağa'nın dul eşi güzelliğiyle yörede ün yapmıştır: *"...Hacı Kemal onu görenekli bir Kürt ailesinden almış, baş tacı etmişti. Güzeldi, becerikliydi, en üstün yemekleri yapardı. Düzen ve temizlik bakımından üstüne yoktu. Kendi yokluğunda bile konuk ağırlamasını bilen "Osmanlı" bir kadındı"*.¹⁰⁶ Olayların Orta Anadolu'da geçtiği bu romanında ayrıca Kürt Resul ve Kürt Hamo gibi başka Kürt tipleri de bulunmaktadır. Orta Anadolu Kürtlerinin sevecenliği, daha 1930'larda *Konya Temaşası*'na da yansır: *"Kürt Aliler denilen neşveperestlik ailesine mensup asıl ismi Ali olan fakat Ulvi mahlasile tanınan, okuması yazması olmadığı halde yaradılışça çok zeki ve ruhu çok uyanık olduğu için okur yazarlar kadar sözü sohbeti dinlenen, kulaktan kulağa gelmiş ve anane halinde almış hikayeleri çok güzel söyleyen"*

¹⁰³ A.g.e., s.297.

¹⁰⁴ A.g.e., s.166.

¹⁰⁵ A.g.e., s.404.

¹⁰⁶ Bekir Eliçin, *Onlar Savaşırken*, Okar Yayınları, İstanbul, 1978, s.215-228.

kıymettar bir şahsiyetten bahsediyorlar".¹⁰⁷ Orta Anadolu Kürtlerinin etnografyası ve folkloru bazı araştırmacıların dikkatini çekmiştir. 1873 yılında yayımlanan Osmanlı kostümleri konusundaki bir albümde yer alan fotoğraflar arasında, örneğin Yozgat, Kastamonu ve Sivas yöresinde yaşayan bazı Kürtlerin giysileri de tanıtılmıştır.¹⁰⁸

Dikkatlerimizi Orta Anadolu Kürtlerine çeken yazarlardan birisi de, geçen yıl vefat eden Cumhuriyet gazetesinin tanınmış yazarlarından Mehmed Kemal'dir. 1920 yılında Ankara'nın bir Kürt köyünde doğan yazar, bu konuda şunları söyler: "...İnsan ne zaman doğduğunu, ne zaman doğacağını bilemez. Ben, Ankara'dan Haymana'ya giderken iki dere arasında kalan bir Kürt köyü vardır, Dereköy, orada doğmuşum. Babam Kuvayi Milliye döneminde Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'dan yana çıktığı için kötülendiğinden bu Dereköy'e gelip sığınmıştır".¹⁰⁹ Mehmed Kemal, *Tütün* adlı şiirinde bu kez Dereköy köylülerinin çektikleri bazı kimlik sorunlarını dile getirir:

...

*Dereköy Bölükbaşı Bekir
İskandan kalma*

...

*Cihanbeyli aşiret artığı
Ne Türkten sayarlar, ne Kürtten
Türkmen de değildir.*

...

*Seçim sonrası arayana, soranı yok
Jandarmadan başkası göreni yok.*¹¹⁰

Mehmed Kemal daha sonraları Kürtler konusunu işleyen bir roman kaleme aldı. *Sürgün Alayı* adlı bu romanda Neco adlı bir çilekeşin başından geçenler anlatılır. Bu romanın bir kesitinde Kürtlerin kimlik sorunları tekrar gündeme gelir: "...Ben neden Türkçe konuşmam talimlerde? Konuşmam, bildiğim halde konuşmam. Ben, kendimi Türk saymıyorum ki... Ben saysam bile siz, beni Türk saymazsınız ki, eşitliğim yok ki sizin gibi".¹¹¹

SONUÇ

Bazı tarihsel, coğrafik, etnografik, dilsel ve edebi bilgi ve verilere dayanarak yüzyıllar önce Orta Anadolu'da birçok Kürt yerleşim biriminin olduğunu söyleyebiliriz. Bu Kürt kolonileri konusunda bazı bilgilerin yer aldığı bu inceleme, Orta Anadolu Kürtleri konusuna sınırlı olarak değinmektedir. Özellikle Konya, Ankara ve Adana gibi büyük kentlerdeki Kürtlerin tarihi geçmişinin karanlıkta kalan daha birçok yönü bulunmaktadır.

Yüzyıllar boyunca buralarda yaşamış etnik azınlıkların konumuna değinmeden bu kentlerin gerçek bir portresinin çizilemeyeceği kesindir. Bu bakımdan Orta Anadolu ve Batıdaki kentlerde yaşayan Kürtlerin buralara ne zaman, nereden geldikleri, sayıları, ne amaçla geldikleri ve sonunda ne oldukları gibi bir dizi sorunun yanıtlanması gerekir.

¹⁰⁷ Sadettin Nüzhet-Mehmet Ferit, *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı*, s.73,95, 97.

Aktaran: Selim Nüzhet, *Türk Temaşası*, İstanbul, 1930, s.36.

¹⁰⁸ Hamdy Bey, Marie de Launay, *Les Costumes Populaires de la Turquie en 1873*, Constantinople, 1873.

¹⁰⁹ *Mehmet Kemal - Yaşam Öyküsü*, Türkiye Yazıları 4/1977.

¹¹⁰ Mehmed Kemal, *Söz Gibi*, İstanbul, 1997.

¹¹¹ Mehmed Kemal, *Sürgün Alayı*, Abece Yayınları, s.267.

GAWESTİLERDE RADYO GÜNLERİ

Hüseyin Kışniş

O günü nedense herkes hâlâ hatırlıyor. Hani, gezginci adamın o günkü dönüş günü. Komşu „tirk“ köylerine ait bir kamyonla gelmiş, uzun bir aradan sonra. Gelişini en çok da gençler hatırlıyor. Çünkü geldiği kamyon bir „Leyland“ imiş, hani şu hasta bir deve gibi öksürenlerden. Araba tıklım-tıklım insan ve yük dolu, hemen hemen herkesin elinde şehir ekmeği var. Gezginci adam sanki bir süvari gibi oturmuş, öyle bir gururla bakıyor. Birde bir zafer gülüşü var yüzünde. Kucağında kocaman bir „Grundig“ radyo, öylece okşuyor. Yalandan da bir yağmur yağıyor.

Radyosunu bir bayrak gibi âhâlinin önünde taşıyor. Evin önü ana-baba günü, davul-zurna çalıyor. Kurban mı kesilmiş ne? Radyonun alni niye öyle kanlı? Buradaki tören, o düğünle karıştırılıyor. Oralarda, o kadar uzun bir sinsin direği, daha hiç görülmemişti. „Luxus“ fenerin altında yükselen sesler, hâlâ kulaklarda... O sesler bir haykırış mıydı?...Yoksa yalvarış mı?... Ne sesi? Sinsincinin sesi...“Bazda!“ diyor, sanki öfkeli öfkeli. Sol eli belinde, sağ ayağı biraz ileride ve hafifce kırılmış, sağ elinde bir kayış, kamçı yada ucu topuzlu kalın bir ip.. İşte, onu sallıyor bir eksrimci gibi sinsinci. Önce havada küçük küçük daireler çiziyor, sonra

yavaşça yere vuruyor. Bunu bir daha bir daha tekrarlıyor. Ve, ayak bileğine „şirrak!“ vuruşu kann kesiyor. Yok öyle kaçmak, yok öyle elindeki düşürmek. Sadece, ayağını şöyle hafifce bir kaldırılabirsin, yok öyle ovuşturmak. Sinsin direğinin etrafında dönüyor sinsinci, dönüşü müzikle daha da hızlanıyor. Ne müziği?... Yoksa sadece zurna mı çalıyor?...Yada bir bil-lur... Velhasıl sinsinci dönüyor vuruyor, dönüyor vuruyor. „Bazda!“ ..Kendisi de zıplıyor, bir flamenko danscısı gibi. Ayak bileğinin tam ortasına. „Haydi oradan!“...Yüzler gergin, ter içinde, dişler sıkılı. Hiç bir ses çıkmıyor ağızdan. „Zıpla!“... Sinsinciler el değiştiriyor. Kelebekler dans ediyorlar fenerin yüzünde. „Bazda!“...

Gezginci adamın odasında, her akşam köyün erkeklerine radyo dinletisi var. Gören de, oda konseri var sanır, öyle bir sessiz. Çaylar demleniyor ardı ardına. Yalnız ihtiyarlar mı kahve içiyor? Bildiğiniz gibi tek bir kanal dinleniyor: **Erivan**. Bazıları „bizim ora Kürtleri“ diyor. „Bizim taraf Kürtleri“ diyen de var. Yada „Şark Kürtleri“. Nedense, **Erivan radyosu** diyen hiç yok. „Nerden bil-sinler ki?...“ Tamam da, bu sihirli kutu nasıl geldi buralara? Kısa dalga, bilmem kaçınıcı MHz ve şu vakitte, bunu kim bildi? Radyonun düğmesi,

her akşam saat 20.00'de, bütün Gawestilerde aynı anda sağa doğru çevrildi, buna kim ne diyebilir peki?

Gawestinin keyfi yerinde. Vergi verip, devletin radyosunu almış. Türküler aynı türküler, „meseller“ bildik, yüzler bir-bir tanıdık. Yine de, radyom bir daha, bir daha çalsın. Varsın Altan Öğretmen diline yasak koysun. Çal radyom çal! Dosta düşmana çal. Öç alırcasına çal.

Radyo açık pencerenin yanında, sesine en son verilmiş. Şimdi o herkese ulaşıyor. Kuşlar uçmuyor, Kurtlar ininden çıkmıyor, koyun melemiyor, çoban kavalını çalmıyor. Ve, uzaktan bir ses geliyor. Bir haykırış, bir yalvarış sesi? Dengbejin sesi...Bir kurşun gibi radyolu evin duvarlarına çarpıyor, herkesi sarsıyor. Radyonun sesi daha daha açılıyor,

buna kahkahalar karışıyor. Dengbej ağlıyor, radyo gülüyor...

O gün evimize ateş düştü, -mala me şeviti lo, diye anlatır yaşlılar. Hangi gün? Dengbejin bir daha gelmediği, ama sesinin derinden geldiği gün... Ne olduysa oldu, o gündən sonra her pencerenin yanında bir radyo oldu, sesler yine sonuna kadar açıldı. Kimselerin anlamadığı dilden sesler. Ama, bu kez sanki bir ateş oldu sesler. Yukarıdan, aşağıdan, her yandan savaşa başladı sesler. Radyo Erivan'ı çapraz bir ateşe aldı sesler. Altan Öğretmen'in dili oldu sesler.

Kim buyurduysa buyurdu: Her boydan radyo, harman yerinde kocaman bir daire oldu. Başlarına birer kutu geçirildi, sesleri sonuna kadar açıldı. Haydi yarışa! Kim mi kazandı? Ah! Bir hatırlayabilsem...

*İsviçre de Bîrnebûn`u
aşağıdaki adresten temin edebilirsiniz.*

Li İsviçrê Bîrnebûn, li navnîşana jêrîn peyda dibe.

Hamit Özden

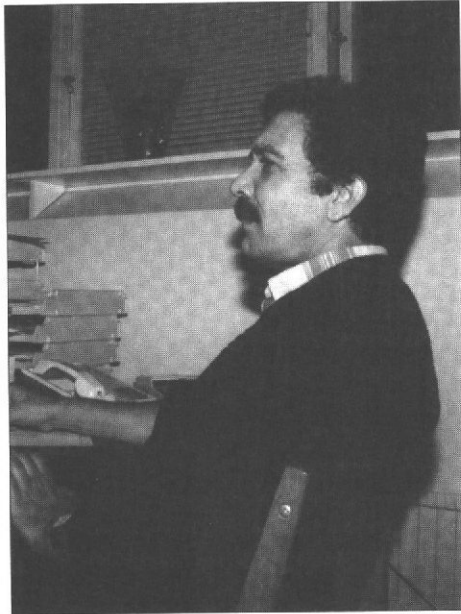
**Elisabethenstr. 41, 4051 Basel- Schweiz
Tel: 061-272 40 15 • Natel: 076-385 79 56**

**Ji bo kîşandina resim û video;
li Dawet, Hene, Nîşan û Sunetan de, hûn
dikarin ji telefona jorîn re telefon bikin.**

*Düğün, Nîşan, Kîna, Sînnet ve her türlü
şenliklerinizde, video ve fotograf çekimi için
yukarıdaki telefondan yardım isteyebilirsiniz.*

Mamoste Amed Tîgrîs

**"Kurdên Anadolê zêrên
veşartî ne û nebûne baqir*!"**

Amed Tîgrîs

Birêz Amed Tîgrîs, tu dikarî xwe ji bo xwendevanên Birnebûnê bidî nasîn?

-Ez ji Dîyarbekirê, ji qeza Licê me û li gor qeyda nifûsê di sala 1946 an de hatime dinê. Min dibistana sereta (ilkokulê) li Licê xwend û dibistana mamostetiyê jî di sala 1969 an de, li Erxenyê tamam kir. Min heta sala 1977 an li qeza xwe mamostetî kir. Ji sala 1980 î şûn ve derketim. Ewropa û li Swêdê bi cîh bûm. Min di sala 1984 an de, dest bi mamostetiya kurdî kir û niha jî ev karê min ê mamostetiya kurdî berdewam e. Ji derî karê mamostetiyê, heta niha di amadekirina pirtûk û materyalên dersên kurdî û berhevkirina berhemên folklorîk de xebat kiriye. Ji wan çend derketine û çend jî, li ber çapê ne. Min ji bo MED TV jî çend programên zarokan pêşkêş kir û hîn jî di vî warî de ez amadeya çend ên din jî dikim. Ez bi karê wergerê re jî mijûl im. Di vî warî de, ji weşanxana APEC re jî carnana alîkariyê dikim.

Mamoste, li Swêdê perwerdeya zimanê zikmakî (anadilde eğitim) demeke dirêj e ku heye, li Swêdê kengê perwerdeya zimanê zikmakî destpêkir?

-Wek tê zanîn di salên 1960 î de, ji gelek welatên cîhê cîhê karker û xebatkar hatin Swêdê. Zarokên wan di dibistanên swêdî de bûn problem û wan nikaribûn bi rehetî bixwînin. Mamoste û pedagogên swêdî di derheqê rewşa zarokên xerîb de rapor dan meqam û parlamantoya Swêdê ku hewcedarî bi zimanê zikmakî heye. Li gor rapor û tecrûbeyên wan mamoste û pedagogan, ew zarokên ku bi zimanê xwe nizanibin, hînî swêdî jî nabin. Her ku çû rewşa zarokên xerîb xerabtir bû. Di sala 1977 an de parlamentoya Swêdê ew pêşnîyaz û bîrûbaweriyên girt ber çav û ji bo zarokên xerîban qerara perwerdeya zimanê zikmakî girt. Ji sala 1977 an heta niha bi zimanê swêdî re zarokên bîyanî yanî xerîb jî di hefteyê de çend saet bi zimanê xwe

Gotina **baqir** li hinek cîyên din wek **baxir** tê gotin, jiber ku li ba kurdên Anadoluya Navîn baqir bi me jî baqir nivîsand, ji bo ku bêt fêhm kirin. *red.*

A. Tîgrîs û L. Baksî
bi şagirtên xwe re,
li Stockholmê,
1985

dixwînin. Herweha Kurd jî li Swêdê grûbeke bîyanî ne û ev ji bo Kurdan jî derbas dibe.

Tu dibêjî di pêvajoya xwendinê de, yanî di warê nasnameya netewî de rola perwerdeya ziman çi qas mezin e?

-Di vî warî de gotineke pêşiyên Kurdan heye: "Miletê bê ziman, ne millet e, îlet e." Ev gotin gelek rast e û di cîhê xwe de ye. Ziman bi tenê ne dengkirin û nivîsandin e, ew kilîta civat û hemû beşên kulturê ye jî. Herweha kilîta sîstema raman û fikre jî. Dema ev kilît wenda be an jî bişike sîstem hemû têk diçe. Wek nimûne, ew kesê ku bi kurdî nizanibe, baş hay ji kultura kurdî jî nîne. Sîstema fikrandina wî/wê cîhê ye. Bi tevî ne xwediyê nirxê netewî ye, bê nasname (kîmlîk) e. Dema mirov ji kesekî ewropî re dibêje "ez kurd im," ew di pirsê xwe ya pêşîn de dibêje, "çi ferq di navbera zimanê kurdî û tirkî de heye?"

Wek tê zanîn hemû perwerde bi program in. Herweha hemû zimanê zikmakî jî bi programekê tê meşandin. Di vê programê de, bi tenê nivîsandin û xwendin tune, bi xwendin û nivîsandinê re, tarîxa Kurdan, welat û cografiya Kurdistanê, kultur û edetên

kurdan, jiyana wan a civakî, cejn û rojên wan ên netewî yek bi yek, wek ders tînin dayîn. Ew zarokên ku diçin dersên zimanê zikmakî ji sinifa yekê heta sinifa nehan dibin xwedî kultur û nasnameyeke netewî. Ew xwe, gelê xwe, kultura gelê xwe û welatê xwe nas dikin.

Gelo ji bo me Kurdan, ev îmkanên ku li Swêdê hene, çi qas tînin bikaranîn?

-Ev pirsê gelek girîng (muhîm) e, spas ji bo ku te vî pirsê kir. Ev îmkanên ku ji bo me Kurdan li Swêdê hene, me heta niha ji sedî 50 jî bi kar anîye. Ev him jî aliyê pirtûk û materyalên dersê ve û him jî, ji aliyê beşdarbûna şagirtan a zimanê zikmakî ve weha ye. Kurd dikaribûn heta niha li Swêdê gelek pirtûk û materyalên dersê amade bikirana, lê kêr kirin.

Heger mirov bi giştî binêre, îro nivî zarokên Kurdan diçin dersên zimanê zikmakî û nivî jî naçin an jî hejmareke kêr di şûna zimanê kurdî de hîn jî diçin zimanê tirkî. Ev di van salên dawî de her çiqas kêr bibe jî, lê mixabin hîn jî heye û ji bo dê û bavên Kurd şermezariyeke mezin e.

Hinek mamosteyên kurd jî vî îmkana girîng baş bi kar nayînin berpirsiyarî û girîngiya pîşeyê (mes-

lekê) mamostetiye bi cîh nayînin. Yên ku bi rastî naxwazin û nikarin karê mamostetiye bikin, divê rojek zûtirîn dev û dest ji vî karê pîroz berdin.

Ev 15 sal in ku tu li Swêdê mamostetiya zimanê kurdî dikî, piraniya şagirtên (telebeyên) te ji bakurê Kurdistanê yanî ji beşa Tirkîyê û ji navçaya Anadoluyê tên. Piraniya şagirtên te û dê û bavên wan bi kurdî nexwendine, heta hinek ji wan asîmîle jî bûne. Gelo di vê rewşê de zehmetî û astengiyan te wek mamoste çî ne?

-Yek, ji ber ku piraniya dê û bavên bi kurdî nexwendine û nenivisandine, ew di warê kurdî de nikarin ji zarokên xwe re jî bibin alîkar.

Du, dê û bavên ku di mala xwe de, bi zarokên xwe re bi kurdî deng dikin, kurdiyan wan hêrêmî ye an jî devoka herêma wan e. Ne li gor zimanê nivîskî ye. Zarok jî dema tînan dersên zimanê zikmakî her yek bi devoka xwe deng dike. Carnan ji tekstên pirtûkan fêhm nakin.

Sê, hinek jî hene, ku di mala xwe de bi zarokên xwe re, bi nivîrkî û nivîrkî an jî nivîrkî û kurdî deng dikin. Zarokên wan malbatan dema tînan dersên kurdî jî bi wî nivîrkîya xwe deng dikin.

Çar, hinek zarok jî hene, ku bi kurdî nizanin, lê dê an jî bav wan dişeynin kurdî, ew zarokên weha jî, ji bo mamoste û zarokên din dibin problem. Pêwîst e, ku mamoste bi wan zarokên weha re programeke taybetî (xîsûsî) çêbike û li gor wê bimeşe. Lê hezar mixabin (maalesef) ji aliyê materyal û zeman ve jî, îmkânên weha li ber destê me mamosteyan tune ne. Dersa kurdî saetek e û ew saet jî, ji bo hemû grûbê ye, ne ji bo kesên weha yê taybetî ne.

Ji destpêkê ve heta niha şagirtên te yê ji Anadoluya Navîn ku bi kurdî Konyayê jî tên bi nav kirin hene, rewşa wan ya zimanê kurdî çawa ye?

-Belê, Kurdên Anadoluyê yê ku tînan dersa zimanê zikmakî rewşa wan gelek baş e. 10-15 sal berê yê ku dihatin kurdî hejmara wan gelek kêmtir bûn, niha her ku diçe hejmara wan zêde dibe. Lê hîn jî hinek dê û bavên wan zarokên xwe dişeynin zimanê tirkî. Ne tenê Kurdên ku ji Anadoluyê hatine, herweha yê ku ji Kurdistanê him jî, ji ber sedemên sîyasî hatine zarokên xwe dişeynin dersên zimanê tirkî.

Kurdên Anadoluya Navîn bi sed salan in, di nav Tirkan de ne û derûdora wan Tirk in. Gelo dema zarokên ji wê mintiqê û yek ji malbatên navçeya Kurdistanê bide berhev, tu wek mamoste kurdî çî ferq dibînî?

-Bi rastî ferqeke pir mezin heye!

Ew çî ye?

-Ne ku dilê kovara we Bîrnebûn û Kurdên Anadoluyê xweş bikim an jî rabigirim, lê rastî ev e, ku bi zanebûn an jî nezanebûn Kurdên Anadoluyê li ziman û edetên xwe zêdetir xwedî derketine û kurdiya xwe parastine û diparêzin. Wek prensîpê dê û bav di mala xwe de, bi zarokên xwe re bi kurdî deng dikin.

Hemû zarokên Kurdên Anadoluyê bi kurdî dizanin. Bi hev re bi kurdî diaxifin. Bervajiyê wê (zidê wê) piraniya ew malbatên ku ji mintiqeyên Kurdistanê hatine gelek ji wan di malên xwe de, bi zarokên xwe re bi tirkî an jî bi swêdî deng dikin. Mirov dibêje qey wan jî vê yekê ji xwe re kirine prensîb ku bi zimanekî bîyanî deng bikin.

Wek nimûne; di van salên dawî de, ji herêma Mêrdînê çend şagirtên min hene. Dema dest bi dibistanê kirin, ji derî kurdî, ne bi swêdî û ne jî bi tirkî dizanibûn. Piştî sê salan êdî ew di dersa kurdî de, bi min re jî bi swêdî dipeyîvin. Zarok di malê de jî bi hev re bi swêdî dipeyîvin. Dema ez ji wan re dibêjin bi kurdî bêje, dibêjin "ez bi kurdî nizanîm." Ferq ev e, ku Kurdên Anadoluyê 400 sal li berxwe dane, ziman û edetên xwe parastine, yên Kurdistanê di 4 salan de wenda dibin. Bala xwe bidin, li metropolên tirkan jî rewş dîsa weha ye. Dev ji metropolan berde, ji gundê Dîyarbekirê bar dike nav bajarê Dîyarbekirê, salek paşê bi kurdî nizanê. Ev felaket e! Felaketeke netewî (milî) ye. Helbet rûreşî ye jî. Ez her tim dibêjim Kurdên Anadoluyê ji her aliyê ve zêrên veşartî ne û nabin baxir.

-Ji bo ku li welêt zimanê kurdî yê nivîskî qedexe bû, min berê jî îşaret kir, her malbat bi devoka xwe deng dike. Zarok dema tên dersên kurdî mamoste vê ferqa devokî dibînin. Lê, ev ne bi tenê ji bo Kurdên Anadoluyê derbas dibe, herweha ji bo Kurdên Kurdistanê jî derbas dibe. Mesela şagirtên min ji herêmên Botan, û Cizîr, Serhed, Mêrdîn, Amed, Bahdînan, Qamişlo û Konyayê ne. Ez di sinifekê de ders didim. Her yek bi devoka xwe deng dike. Lê zimanê nivîsê yek e. Herweha wek yên din devoka Kurdên Konyayê jî derdikeve holê. Demek paşê zarok ji hev fêm dikin.

Di devoka Kurdên Konyayê de çend gotinên tirkî hene, lê ew ne problem in. Kurdiya wan pak û xweş e. Carnan di sîstema hejmartinê, di navbera 10 û 20 î de ferqeke biçûk derdikeve. Ji ber ku Kurdên Anadoluyê ji yazdeh re dibêjin dehûyek, ji

duwazdeh re dibêjin dehûdu, dehûsê, dehûçar ûhwd..

Ji bo zarokên Kurd yên li derveyê welat, çi li Swêdê û çi li welatên din yên Ewropa bin, ji bo ku ji nasnameya xwe bi dûr nekevin, edet û kultura xwe ji bîrnekin, divê dê û bav û tevgerên Kurdan ên li derveyê welêt çi bikin?

-Min li jor jî got, divê Kurdên din, Kurdên Anadoluyê ji xwe re wek nimûne bigirin û di malê de tim bi zarokên xwe re bi kurdî deng bikin. Ev pir muhîm e. Pêşiyên Kurdan çend hezar sal berê gotine "dibistana herî mezin malbat e û mamosteyên herî mezin jî dê û bav in." Zarok bi lîstîkê dest bi jîyanê û dengkirinê dike.

Li welatên Ewropa gelek îmkan hene, ku mirov dikare bi kar bîne. Wek zarokxane û dibistanên kurdî veke. Welatên ku îmkanên zimanê zikmakî lê hene zarokên xwe bişênin dersên zimanê zikmakî. Yên ku tune, hewl bidin ku îmkanan çêbikin. Zixtê li dewlet û belediyan bikin.

Di komele û demû dezgehên kurdan de civîn û şahiyên çêbikin û kursên kurdî vebikin Ji bo zarokan havîngehan bigirin û li wan deran bi perwerdeya kurdî re xebatên sportîk çêbikin. Lê zarokên xelkê ji wir nêvîne, nebin û piştî problema derne-xin! Kurd dikarin di demên tatîlê de, li çend welatan grûb çêbikin û ew grûb hev ziyaret bikin. Tiştên weha...

Ji bo ku te zemanê xwe û agahdariyên hêja da me, ez li ser navê redaksiyona Bîrnebûnê pir spas dikim û ji te re serkeftinê dixwazim!

-Ji bo ku we jî ev îmkana hevpeyvinê da min, ez jî, ji te û hemû xebatkarên Bîrnebûnê re spas dikim!

Kurdên Haymaneyê - 3

Georges Perrot

Wergêr: Fawaz Husên

Eşkere ye ku miletê kurd miletekî koçer e. Ta ku mirov bikaribe Kurdan bibîne, ne pewîst e ku mirov biçe li nav van çiyayên yekperçeyî li wan bigere û xwe berde nava wan derên neewle ku gelek rêwiyên ewropayî hatine tazî kirin an jî kuştin, ji nav wan, di 1829an de, mêrê hêja, **Edouard Schultz**, mêrê ku zaniyariya zimanên rojhilatê hêviyên mezin li ser piştê wî ava dikirin. Em ne bêtirî pênc an şeş rojên meşê ji Konstantinoplê dûr bûn gava min xwe li nêzikahiya Uskubê (Prusias ad Hypium'a kevin) di nava konwargehek Kurdan de dît. Di bin darên gûzan de, di nava gihayê bilind de ê ku bi simên pez û dewaran şikayîbû, konên wan ên reş î mûbizinî belav bûn. Ev Kurdên hanê bi xwe jî ji min re dibêjin ku ew ne çandinê, ne çinîne dikin û ne yekî ji wan jî dizanîbû xêzeke cot çê bikira. Ew tenê şivan bûn, ji ber firotina pez û dewarên xwe dijiyan. Wan nizanîbûn xanî çî ne û zivistanan wek havînan, ew dibin konan de diman: tenê, zivistanê, wan ax bi ser guhê kon de dadikirin ta ku surrên bayî derbasî hundir nebe.

Ev hemû malbatên kurd ên ku bi hezaran li derveyî Kurdistanê li navçeyên hawîrdor dijîn, ma gelo ew hemû koçer manin û ji bilî konan tu cîwarên wan ên din tunene? Gelo Kurd di jiyana xwe de wê wek van Tatarên ku li ser deştên Asiya Navîn digerin bin an jî wek van Qereçî û Cîngenyên ku piştî sedsalan, dawîya dawîn li bajarên herî mezin û herî bajarvanî ên Rojavaya me jiyana xanînişîne qebûl kirin? Na, bêguman na. Ax û mercên xwezaya Anatoliyê, Sûriyê û welatê Farisan ji bo çandinê ji erdên tev xwê, hişk û zuha û zivistanên dirêj ên deştên Tirkîstanê bi gelekî çêtir in. Dema Kurd li ser axa xwe dimînin, ew cotkar in. Behsa wan tê kirin ku ew di nav çiyayên xwe de pir şareze û xwedî tebat in. Ew li wê erda kevirî û li ser kaşên kûr nahêlin ax bikeve û genimên xwe diçînin û gihayê bi

qelşên çiyê de daliqayî diçînin. Kurd ne di rewşa Qereçîyan de ne jî. Ji ber zordariyê û baweriyên oldarî ên şaş, Qereçî ta di welatê xwe de mîna biyaniyan dijîn û tîd dîr xistin. Gava wan biryara xwe dan ji welatê xwe koç bikin, her kes ji wan ditirsiya û her kesî şerê wan kir û ew qewirand. Qereçîyan bêrawestan koçberiya xwe berdewam kirin, gihastin ta Skotlandê, ta Spaniyayê. Ew tenê rawestiyan gava erda hişk li ber lingan wan nema peyda bû. Gava vê reva bêhedan li ber deryayê rawestiya, tirsê û xuyê gerê xwe berdabû nava xwîna wan, ji nifşekî gihast nifşekî din. Kurmê ger û koçberiyê di nava piraniya van komên biçûk ên vî gelê seyr ta îro jî li hêna berdewam e. Tişteki weha hîç li bal Kurdan peyda nabe. Tenê gava daxwaza jiyaneke firehtir û xweştir wan ji çiyayên wan derdixîne, da ku cîwarekî nû ji xwe re hilibjêrin û li wê deverê rehên xwe ji nû ve berdin zikê axê, Kurd demek çî kurt çî dirêj digerin. Kurdên pêşîn ku min ew dîtî di rewşa hingava pêşîn ji jiyana koçberiyê de bûn. Di vê hingavê de, mirov digere, da ku ew nêzikahiya avên hênîk û çêrêyên herî baş hilibjêre ew deveran dide ber hev. Kurdan bi xwe ji min re gotin ku tenê ew berî duwanzdeh an panzdeh salan ji Kurdistanê hatibûn vê navçeya Anatoliyê.

Ji aliyê din yê *Uskubê*, di navbera vî bajarî û *Bolûyê* de, çend rojan paşê, ez pêrgî Kurdekî hatim hingava dudyan ji jiyana ber bi xanîniştîne avêtibû. Mêrekî serxwe, wî dest bi hezkirina jiyana xanîniştîne kiriye. Ew li vir hatiye dinyayê, ji vê erda bidar hez dike, ji bo çandinê wî perçeyek jê rast kiriye. Ew zevîyên xwe ên garis û darên xwe ên qelem kirî şanî me dide. Tişteki jê re nemabû wî ew gava ku zewaca mirov û erdê pîroz dike bavêta, ji binî ve terka jiyana koçberiyê bikira. Ji mêj ve wî ji bo stûn û beştên xaniyê xwe çend dar birrîbûn. Wî dê xaniyek ava bikira lêbelê

desthilatîyê biryar da ku pir nêzîkî wî mirovî, li aliyê din yê wê ava ku diherikî, gundekî *Tataran* ava bike. Vê yekê hişt ku ew mirov hêna xwe ragire. Ew ditirse ku zeviyên wî bîn wêran kirin, sêvên wî bîn rakirin. Belkî, eger cîranên wî gelekî zirz derkevin, ew dê stûnên konê xwe rake da wan li dereke dûrtir, nêzîkî daristanê, biçîkîne. Lê xema wî mexun! Mirovê ku erdê dajo û daran qelem dike nema mirovekî koçer e. Dûr nêzîk, ew dê daxwaza xwe ya kevin bi cîh bîne û xaniyekî ava bike.

Kurdên Haymanayê ji demeke dûr û dijê ve ev gava dawîn ji jiyana koçberiyê ber bi jiyana xanîniştinê avêtine. Wan ji xwe re xanî ava kirine, lê hêna herdem xwedî kon in. Li hemû Anadolê, pir kême ku mirov hemû serdemên salê li bin banê xaniyekî bibihurîne. Piraniya gundên deştê havînan diçin gundên xwe ên havînê, di nava çîyan de, li qonaxa deh an penzdeh saetan, ew diçin "yayla"yê.

Xaniyên gundên havînê ji textan in û herdem li devereke bi dar û ber têne ava kirin. Xanî ji tenên darên tev qaşilên xwe ne û tu mîx wan bi hev girênade. Ba di nava textikan re bi hêsanî dikare derbasî hundirê odeyan bibe.

Li derdora nivê meha şeşan, mirov hildikişin, diçin wan xaniyên ku li Swîsrê ji wan re têne gotin "Chalets". Ew zarokan û firaxên malê li ser piştê bergîr û qatiran dikin. Firaxên malê jî beroşek an du beroş, çend lihêf û çend berr in. Jinên wan, teşiyên wan di destên wan de, didin tengala wan bergîr û qatiran, hin ji wan tencereyên pir mezin li ser piştê wan in, lê her jin bi buxçîka xwe. Mêr, li ser piştê hespan, tenê bi çîbûk û silahên xwe ne, ew li dora kerî tên û diçin, wî li ber xwe dajon. Bi vî şeweyî, ew li derdora nivê meha nehan ji çîyan dadikevin. Tiştê ji dîtina karwanekî gava xwe li çemekî dixê seyrtir û xweştir tune. Dîmeneke weha li Yûnanistana rojava, li Akarnaniyê, li qiraxa çemê Aşeloyius'ê carekê li ber çavên min buhurî û ji wê rojê de ew ji bîra min demeçûye. Şivanên *Valakî* yên Yûnanistanê bi tevdirên xwe gelekî nêzîkî Kurdên Haymanayê ne, wan dê bi keriyên xwe re çem derbas bikirana, biçûna aliyê rojhilat, ber bi mîrgên havînê ên Agrafa'yê. Wan bêtirî hezar bizinî li kêleka avê civandibûn zik hev, li ber kelekeke ji tîrikên hişk çêkirî. Jin, zarok, keç, zarokên zaro jî li dora kerî diçûn û dihatin da ku neterqe, belav

nebe. Ew di rûyê bizinên ku nedihewiyan derdiketin û ew neçar dikirin vegezin çiyên xwe. Di navenda kerî de, şivanan bi qilôç an lingên bizinên ku diketin ber destan digirtin û ew davêtin hundirê kelekê. Gava kelek tije bizin dibû ji xwe nû serêşên mezin ên şivanan derdiketin. Bizinan bazdidan, dikirin vegezin qiraxa avê, lê şivanan nedihîştin. Gava kelek ji çiyê xwe dilive, ber bi avê diçe, di nava rêwiyên bêtoze de saweke pir mezin peyda dibe û piraniya bizinan xwe çenk dikin da vegezin ser axa hişk. Ligel hewldanên şivanan û jinên wan, hin ji wan bizinan biserdikevin, bi gavekê vedigerin. Bizinên girtî, bêtir bêdeng û aram dimînim lê hema kelek digihêje qiraxa din î avê, ew bêtebat hev dehf didin, li ser serên hev siwar dibin. Hêna şivanên wan xwe davêjin ku hemû kerî li ser erdê ye.

Her cara ku kelek ji aliyekî çem diçe aliyê din, ew radihêje nêzîkî sed bizinan. Hêna hemû bizinan li ser kelekê çem derbas nekirine, şivan bi keriyê hesp, mehîn, canîhesp ber bi avê tên. Ev dewarên hanê bi avê dizanin û nabin siwarên kelekê. Bi tîrikên dirêj, mirov wan ber bi çem dajo, lê li kêleka avê hesp radiwestin, naxwazin bêtir biçin: ev ava şêlû û xurt wan ditirsîne. Her kes wê gavê bi hev re kar dike: yên bi çoyan li wan didin, yên kevîran dadiweşînin wan û hemû bi dengê bilind diqirin da ku wan hespan sor bikin, xwe li avê xînin. Gava hespekî bêtir biceger dawîya dawîn dikeve avê, hemû kerî wê gavê dide dû. Piştî ku simên wan nema digihêje binê avê, ew bi şeweyekî şareze avjeniyê dikin. Di nava çem de, hesp digihêjin ser tilmek qûm û ew radiwestin. Av tê çoga wan, ew newêrin dûrtir herin, belkî av bi gelekî kûrtir, xurtir û sartir be. Gelek ji nav wan hespan li paş xwe dizîvirin, dil dikin vegezin çiyê ku ew jê hatine. Lê şivanên herdem li paş wan kevîran davêjin wan, bi dengên xwe, bi dest û lingên xwe wan ditirsînin. Li aliyê din î çemî, li hember hespan, jin bi dengê xwe, bi zimaneke şîrîn bang wan dikin û nav di wan de didin. Piştî çend kêlikên dudilîyê, hespê fal yê ku rê vekiribû dîsa dest bi avjeniya xwe dike. Her hesp û mehîn wek wî dike û vê carê kerî xwe digihîne qiraxê û derdikeve, fire-fira fimikên wan e û ew bi hêrs mûyê şil yê serê xwe dihejînin. Beyî ku jin

wan zemt bikin, ew hespê fal û hemû canehesp didin kêleka mehînan, berê xwe didin daristana nêzik, xwe bi pelên daran û bi gihayê bilind zuha dikin. Jin û zarok didin dû wan, wan digirin û vedigerînin nava wargehê.

Kurdên Haymanayê mîna pîraniya Kurdên din nakin, ew her sal û bi vî şeweyê berdewam naçin zozanan. Wan cihekî gelekî dûrî ciyan hilbijartine. Tiştêkî din, cihê wan nêzikî heşt ta neh sed metreyî li jêra sewiya ava deryayê ye, li wê deverê germa wilo pîr xurt ya havînan tucarî çê nabe û kerî dikarin di dirêjahiya hemû demsalan de biçêrin. Weha jî mirov dikare bibêje ku "yayla"yên wan tune, lê di hemû mehên havînan de, ew ji xaniyên xwe ên ji dîwarên pehn derdikevin, tenê çend gavan ji gund dûr, konên xwe li ser çîmenê vedigirin, pezên xwe diçêrînin. Ew şevên havînan ên di bin konan de xweştir dibin ji hundirê malên teng. Ew bi azadî bêhna xwe berdidin û çêtir xew dikin.

Nêzikî pêncê êvara 29ê meha nehan, sala 1861ê, ez gihastim Katranci-Înler, angosîkeftên Katranci, gundê herî mezin yê Kurdên Haymanayê ku min dîtibû. Gund li kêleka cobarê "Gökpinar, ku ji Sakariyayê tê xwarê. Çend malbat hêna li bin konên xwe î reş î mezin mane, yê din ji mêj ve vejeriyane xaniyên xwe ên zivistanê. Pîraniya van xaniyan piştî xwe didin tehtan û şikeftên ku navê xwe li gund kirine û gundî wan ji xwe re dikin ode an jî kewar û enbarên xwarinê. Li vê deverê, min bi çavên serê xwe dîmenek taybetî ji dîmenên taybetî ên Rojhilatê dît. Zinarên rût û bejî, kevirên şewitî, di zikê newalê de cobarek di nava zil û qamîşan de hêdî diherike, çêreyek ne şîr lê berê şîr bû û dê şîr bibe. Mirov tê derdixê ji vî rengê kesk yê ku li ser gihayê şewitî hêna maye, li vê çêreyê, eger mirov bikaribe navê çêreyekê ji çêreyên navçeya Normandie'yê lê bike, ji piya, mexel, nêzikî sed huştirî, deveyî, tevahiya karwanekê di dema bêhnberdanê de mirov dibîne. Di goşeyê vê dîmenê, li dawîya çêrê girek serê xwe ber bi jor berz dike, li wê derê, tenê darek çinarê heye û li hawîrdora darê, xaniyên banrast û li ser dikan, doşek û lihêf, baş ber bi jêr, konên reş hêna li ser stûnên xwe vekirî. Di nav konan de jin diçin û tîr, xwarinê çê dikin. Zarok xwe li ser axê digindirînin, pûlikên zîvînî temberiyên

wan giran dikin, canîhespên pîr biçûk dihîrin, bang dayikên xwe dikin.

Gava di nava konan de me berê xwe da gund, jinên matmayî bi çavên xwe dan dû me. Girêdana serê wan carekê, ji mêj ve, li bajarê Anqereyê, li ser serê pîrejînine kurd bala min kişandibû. Wek gulokek mezin bêguman bi pembû betankirî ew girêdana seriyan dişibe beroşeke nuxumandî, an jî komikê dîkan. Xavîkek sipî bi ser wî qelafetê serî de girêdayîye û bi ser milan de dadikeve. Hin ji nav wan jinan xweşik in, lê ew bigîştî hêna bêtir ji mîrên xwe hov û kovî dixuyin. Mêr, ji bilî dem û lêvên ku berê, di destpêkê de, bahs kiribû tiştê wan ji Tirkîyan cihê nake, tenê kincên wan bêtir dibiriqin û diyar e ew pîr û pîr ji qutikên sor bi tayên zêr neqîşandî hez dikin. Kolozên serên wan ne wek yê Tirkîyan li gora serî ne, lê ew kovikî ne. Ji dema ku Kurd li welatê jêr bi cih û war bûne, wan dev ji kolozên tirtire yê ku hêna birayên wan li Kurdistanê bingehîn didin serê xwe, berdane. Gerokek dibêje ku li wê derê, li Kurdistanê, mîr nêzikî sî şar û destmalî li dora serê xwe dipêçin û kolozên wan bê hawe li ser serên wan bilind dibin.

Li gora ku tê hişê gundiyan, ez Ewropiyê pêşîn im hatime vî gundî. Gava ez li ber mala mezinê gund peya dibim, gelê gund bi şeweyekî matmayî li dora min dicive. Ji mezinê gund re tê gotin, "bey"û diyar e ew tîr e, xwedî keriyên pez û dewarên pîr e. Lê li gel vê rewşa wî ya weha çêtir, xaniyê wî mîna hemû xaniyên din ên hemû gundên kurdan e. Ew odayeke dirêj û teng e. Di zikê odayê de, li ber derî, argûnek heye herdem agirekî biçûk tê de pêketî ye çûnkî qehwa mêvanan gerek zû çê bibe û gerek jî hergav bizotek komer hebe ta ku her yek bikaribe qelûna xwe pêxîne. Li herdu kêlekên odayê, kulav bi dirêjahiya dîwêr li ser erda kutayî di şûna dîwanan de raxistine. Mêvanên asayî li ser wî kulavî rûdinên, lê ji bo mêvanên taybetî û bijarte wek me, doşek û balgeh li ser kulavî tîne danîn. Di navbera herdu kulavan de tiştêkî din ji bilî wê axa kutayî tune. Gelek xwedanên malbatan ji gund tîne li kêlek û li hember min rûdinên. Li benda çêbûna şivê em diaxifin, lê mixabin, tirkîya wan şikestî ye, ew gotinan çewt bilêv dikin. Werger û "kavas"ê min ji Xarpûtê ye, beyî wî, ez ê li derdora Kurdistanê, li navçeya

jorîn ya çemê Firatê ez ê ji vê devokê tişteki fêm nekim. Di nav xwe de, ev gundi hemû tenê bi zimanê xwe, bi kurdî diaxifin, jin û zarokên wan ji bilî vî zimanî bi tu zimanên din nizanin. Mêrên ku diçin û tîn ji zimanê tirkî tenê fêrî gotinên ku alikariya wan dikin dibin da ku ew bi gundiyan cîranên xwe bidin û bistûnin û bikaribin biçin li Konstantînoplê û li bajarên mezin ên Anadolê pez û dewarên ku ew xwedî dikin bifiroşin.

Piştî nêzikî saetekê, bi rêkûpêka ku gelek caran li bal Tirkan tê behs kirin, bermalî xwarinê dikişînin ber me mêvanan. Pêşî bermaliyek çogên xwe datîne erdê da ku em mecbûr nebin rabin ser xwe û ew ji misîne xwe avê li destê me dike. Paşê ew guçê destmaleke dirêj û nerm li ser milê xwe ber bi me ve dirêj dike. Maseke groverî biçûk, nêzikî sîh santîmetrî ji erdê bilind li ber me tê danîn. Ez û "kavas"ê min û du-sê Kurdên din li dorê rûdinên. Çeştên xwarinê bi lez li dû hev tîn. Ji nav wan xwarinan avgoşta pelên tolîkê û pelên zeran ên bi birincê heşandî. Lê serekxwarina ku ez bi mêrxasî dikevim ser, nivê berxekî bi birincê û bi mewjên Korintê heşandî ye. Min ji Enqerê bi xwe re çetelek ji bo rê aniyê, gava bi tenê dixwim ez wî bikar tînim. Lê gava ez bi mazûbanên rûmeta min girtine û min dewetî xwarinê kirine dixum, ez jî rûmeta wan digirim û da ji min tê ez wek wan dikim. Wek wan, ez destê xwe dirêjî xwarinê dikim û bi tiliyên destê rastê dixwim. Gerek e ez ji wan re eşkere bikim ku ez bi tore me û bi urf û edetên dunyayê dizanim. Rojavayî gelekî zîrek in di bikaranîna tiliyên xwe, vê çetela xwezayî. Ez tucarî nikarim bigihêjim wê hêsaniya ku ew bi tiliyan dixwin. Piştî ku ew ji hemû çeştên xwarinê dixwin, tenê serê tiliyên wan hinekî gemar bûye. Ji bo vexwarina şorbê, xwarina xoşavê û birincê, ew kevçiyên dar bi kar tînin. Dawî, gava ku dibe dora qehwê, ez kêfa hemû wan Kurdên bi rêz rûniştî û piştî xwe dane dîwêr tînim. Ew qutiya tutîna herî xweş ku li Enqerê peyda dibe ji destekî dikeve destekî din. Ode zû tije dûman dibe. Bermalî di argûn de agir dadidin, lêbelê ew agir tenê kesên nêzikî xwe rohnî dike. Yê mayî di nav keldûman û tarîtiyê de winda dibe.

Li vê derê ez cara yekem dibînim gundî çî ji bo agirdadanê bikar tînin. Paşê, li hemû

başûrî û li rojhilata Anqerê, li hemû Kapadosa kevn, ez ê wê dezgeha germkirinê bibînim. Li Haymanayê, li herêma Yozgatê, êzing li tu derê peyda nabin. Zivistan jî pir dijwar e. Gava bayê qerisî ku ji Rûsiyayê li ser deştên mezin dike vîze-vîz bêyî ku darek di rûyê wî de derkeve wî rawestîne û berfa bilind rûyê erdê digire, ew têrê nake ku mirov xaniyên xwe di zikê erdê de bikolin û ji qulên malên xwe mîna lawirên ku zivistanan radizên dernekevin. Ma mirov wê xwarina xwe li ser çî agirî çê bike? Ji ber vê yekê, da ku hemû welat ji binî ve bêxwedî û bê insan nemîne, mirov mecbûr bûn çareyekê ji bo agirdadanê û germkirinê biafirînin. Wan çareserkerina vê aloziyê di rêx û bişkulên hişkîrî ên pez û dewaran de peyda kirin. Ew wê rêxê didin hev, ji wan tepikan çê dikin û bi miqatebûn wan ji bo payîz û zivistanan dihêlin.

Di axurên ga û çêlekan de, li ser kozer û mêrgan, li derên ku karwan radiwestin, jin û keç wê rêxê û wan bişkulên didin hev, davêjine çalên mezin, avê tev lê dikin û paşê ew wî "hevîrî" distirên. Ew destên xwe ta bin çengan radidin navê. Ew tepikan çê dikin û ji bo hişkîrî û zuhakirina wan ew wan tepikên rêxê li ser erdê radixînin, lê piraniya caran wan li dîwarên malan dixin. Gava payîz tê û berî baranan, jin û keç wan "gato"yên sivik ji dîwaran an ji erdê radikin û li qorziyêke malê kom dikin. Eger ew sergîn xweş hatibin çê kirin û hişk bin, agir zû bi wan dikeve û xweş dişewitîn. Agirekî şînikî ji wan bilind dibe û bêhnek hinekî wek ya miskê ji wan derdikeve. Bi kurtî, mirov zû hînî wê bêhnê dibe û li Haymanayê, ew ji bo min tişteki gelekî xwezayî û asayî bû ku xwarina min li ser wan sergînan dihat çêkirin û ku min qelûna xwe bi bizoteke wan sergînan pê dixist.

Li her deverê, li hemû wan gundên Kurdan ên ji bo vê gera xwe ez li wan rawestiyam, ez pêrgî eynî tiştan hatim. Çî li Kara Omerlu be, Eskî Çaliş, Tambûroxlû, Evlî Faklî (Ewliya Feqî) û li gelek gundên din mîna Katranci Înler be, ez her gav çav li eynî tîpên mirovan, eynî cilûbergan, wî zimanî, wan urf û adetên, rast hatim. Li her deverê, bêyî ku Kurd dev ji konên xwe berdî wan xanî ava kirine. Lê ne tenê bi avakirina xaniyan ew bi vê axa ku bûye ya wan girêdana xwe diyar dikin: li derdora wan hemû gundan, wan çend perçeyên erdan

rast kirine û ajotine. Lêbelê ev çandin û çinîn ji bo wan hêna tiştêkî duwemîn e, ew tenê ji bo xwarina xwe hinek ceh û genim diçînin. Ew ne bi saya pereyên ajotin û rakirina erdan dijîn, ew ne bi wan erdan dikarin kincên giranbuha, çek û silahên zêrîn û neqîşandî ku ew pir hez dikin bikirin an jî serokên wan li hespên xurt siwar bibin. Bi rastî hesp, pez û dewarên ku ew xwedî dikin dewlemendiya wan e. Ew dewarên xwe li Stanbolê, li Îzmîrê, li Trabzonê difiroşin. Keriyên ku ew li ber xwe ji Haymanayê ta Konstantinoplê bêrawestan dajon nêzikî çel rojî bi rê ve dimînin. Şivanên kurd ji bo firotina wan keriyên pez û dewaran gelekî li ser rêyan dijîn. Keriyên pez ji Kurdistanê bi xwe, ji derdorên Wanê, bêtirîf saleke sax bi rê de dimînin ta digihêjin Konstantinoplê.

Ji nav gundên Kurdan ên Haymanayê, gundê Katranci-Înler yek ji nav yên herî ava ye. Nêzikî şeş huşturî (deveyî) li vî gundî hene, xwediyên wan wan bi kirê didin karwanan. Her deveyek gihaştî hêjayê 8 hezar qirûşî ye, ango nêzikî hezar û şeş sed firingên fransî. Giranbuhayiya deveyan bi gelekî ji ya dewarên din ên kedîkirî bilintir e. Li Haymanayê, gayê cot bi hezar qirûşî ye û yê hêna fêr nebûye tenê bi şeş sedî ye. Eger yek li vê deverê xwediyê deveyekî be, ew wek ku li Rohhilatê xwediyê erebekê û hespên wê be. Di hemû Asiya Biçûk de, deve di warê bazîrganiyê de, şeweya guhestinê ya herî bingehîn e. Gava xwediyên deveyan wan dixin bin xizmeta bazîrgan û kiryanan, ew perên pir zêde dikin. Lê ligel vê yekê, ne yek jî ji van deveyan li Anadolê hatiye dinyayê. Ew hemû ji Sûriyê tên. Li gor gotina Kurdên Haymanayê, ev canwar nikarin li ser vê axa wan bizên an beran bînin. Lê belê li Yûnanistana navîn, li Salonayê, ango li Amfisa kevin, keriyek deve ji dema dagîrkirina Tirkan li wê navçeyê dijî û gelek neslên wan dane dû hev. Tê zanîn jî ku li Toskane'yê, li Îtaliyayê, li dora Bîze'yê, xwedîkirina deveyan ji mêj ve biserketiye. Çima Kurd van gotinan dibêjin em nizanin lê ew diçî Sûriyê, cihûwarê xwezayî ên huşturan. Anîna huşturan ji Sûriyê belkî jî ji Kurdan re çêtir û arzantir be.

Erê, me da dû Kurdên ku ku xwe dispêrin derên xêrîb, terka çiyayên xwe dikin. Me ew

di rewşên corbecor, di gavêzên cihêwaz û bihevgerêdayî yê jiyana wan a koçberiyê de me ew dîtî. Pêşî, me ew şivanê koçer ku xatir ji welatê xwe, ji axa kevn ya bapîran, ji çiyayên ser berz û azad, cîwarê nijadên xwe, dixwaze, me ew da xuyakirin. Me nişan da çawa ji roja ew ji welatê xwe derketiye ew li ser vê erda fireh digere, îro li ber kaniyekê konê xwe vedigire, sibehê li ber kaniyêke din. Tu cihî dilê wî danegirtiye, tu deştê çiqasî bi ber be jî, tu qiraxa avê çiqasî gihayê wê ter û henik be jî ew girênade, kurmê wê gera bi endîşe naşikandiye. Paşê em pêrgî wî koçerê ku ji gerê westiyaye hatin, koçerê ku bi pêşeroja xwe dirame, dilê xwe berdide rewşeke dîrûdirêj, dixwaze pêwendiyekê di navbera jiyana xwe ya ku ji destê wî diçe û tiştên ku dîminin peyda bike. Dûrtir, li navçeyêke din, me dît çawa ev daxwazî dawîya dawî bi cih bûye. Li Haymanayê, Kurdan ji xwe re mîna welatekî dudyan dîtine. Piştî derketina wan ji nav çiyayên wan, erê şûna van salên dirêj ên ger û sergermiyê di rabûn û rûniştina wan de dixuye, erê jiyana li ser erda rast ne wek ya çiyayên bilind û newalên kûr e, Kurd li vê derê hêna wek li Kurdistanê xwe ya kevnar bijîn. Erê, mîna ku tê gotin, Şam şekir e, welat xweştir e...

Li ser vê erda ku Kurdan dîr- nêzik kirine ya xwe, maye ku em wan di danûstandinên wan bi Tirkan re bixwînin. Tirk ji her alî li dora wan in, gundên wan tev li yên wan bûne û desthilatiya gelêrî di destê wan de ye. Li vê derê, Kurd nikarin xwe ji ber vê desthilatiyê wek berê li paş tixubên çiyayên berz û daristanên reş biparêzin. Maye ku em di vê rewşa Kurdan ya nû û nerûniştî de nişan bidin çawa ew herdem serbilind û jixwebawer dimînin, çawa bi tersî sistî û tembeliya Tirkan ew hêz û pirkariyêke bêhempa diyar dikin. Bersiva van tiştan jî xwîn e, ew xwîna ku di reh û damarên wan de digere. Bersiva van tiştan mezinahî û bilindiya nijadê wan e.

yayla: zozan

kavas: Gotîneke erebî ye ji "qewwas"ê tê, di zîmanê osmanlî de di maneya "ûravêj, kevanjen, parêzvan, pasdar, nobedar," de ye. Her weha li konsolosxaneyên dewra berê de ew kesên ku konsolosxane, konsul diparastin re jî digotin.

gato: (gotîneke fransî ye) kulor, çorek, pasta, kek

BİNBOĞALAR'DA KÜRT ŞARKILARI-2

(AYET-BEYT Ü KILAMÊN KURDÎ)

Hazırlayan: *Mehmet Bayrak*

AXBABA SEMAHI

(Kürtçe-Türkçe)

AX BABA

Nota: Zozan Ozmanian

Axbaba ye, Axbaba ye
Ox ox ox Axbaba ye
Çi bi eşq û bi sevda ye
Şalê reş li xwe verda ye
Kevrê lece tevda da ye
Çi qosqa ye, bi peya ye

Gönül sen pervane mi oldun?
Ha can, ha can, aşk ile aşk ile
Gönül sen pervane mi oldun?
Ne gezersin nar içinde
Fehmeyle kendini n'oldun
İşin gücün zar içinde

Demî demî şîrîn demî
Te wü terî dinya gamı
Kî mûmîn e, dibeje demî
Kî mûnkîr e, bikşîne gamı
Allah bir Muhammed Ali
Yetiş Hacı Bektaş-ı Veli

Ademe bahş olan candır
Ha can, ha can, aşk ile aşk ile
Akıl üstünde sultandır
Adem bir azim dükkandır
Her ne dersin var içinde
Ne ararsan var içinde
Ey pîr, ey pîr, ey pîr, ey pîr
Ey nur, ey nur, ey nur, ey nur

Adettir can canı sever
He can, he can
Adettir can canı sever
İkilikten geçenlere er
Özünü farkettiysen eğer
Makamın var nur içinde

Axbaba ye, Axbaba ye
Ox ox ox Axbaba ye
Çi bi eşq û bi sevda ye
Şalê reş li xwe verda ye
Kevrê lece tevda da ye
Çi qosqa ye, bi peya ye
Hacı Bektaş-ı Veli ye
Hem Veli ye, hem Ali ye
Hem Ali ye, hem ulu ye

Allah, Allah, Allah, Allah, Allah
Allah, Allah, ya Allah
Çarh eyleyin, çarh eyleyin
Yürüyün, yürüyün, aşk ile yürüyün
Yürüyün, yürüyün, şevk ile yürüyün
Yürüyün, yürüyün, Haq ile yürüyün
Hü hü, Allah Allah
Semahlar safa yete
Günahlar afa yete
Müminlerin demi arta
Mümkürlerin kökü bata
Haq için ola, seyir için olmaya
Hor bakanlar, hor ola

Kör bakanlar, kör ola
Hoş görenler, hoş ola
Boş görenler, boş ola
Yaşlatı uzun ola
Bünyeleri sağlam, kavi ola
Dallı budaklı olalar
Gerçeğe hü
Mümine ya Ali!...

Adem şerif Adem'dir zat
Keşfeyle hall-i müşkilat
Metain müşteriye sat
Daim elin kar içinde

Muzik: Gelerî
Gotin (Söz): Esirî
Çavkani:

Mehmet Mustafa Yüksel Dede

(Ayeta Maraş e)
Berhevkar: M. Bayrak

Ew Meydana Kerbela ye

Nota: Zozan Ozmanian

Ev mey-da-na ker-be-la ye ev ro Ê-mam Hu-sê-ne Ê Oy ay
se-bir-ke li her be-la-ye Ew re-ya Ê-mam Hu-sê-ne
Ê-man Hu-sên gir-tin bi-rin li ker-be-le şê-hîd ki-rin
Se-rî Ê-man-man jê-ki-rin ew rê-ya Ê-man Hu-sê-ne

Ew mêydana Kerbela ye
Ew rêka Êmam Husên e
Sabir ke li her bela ye
Ew rêya Êmam Husên e

Jin tazi ra li devan nandin
Bajar be bajar gerandin
Ew zalimna çitol (çitor) şandin
Ew rêya Êmam Husên e

Êmam Husên girtin birin
Li Kerbela yê şêhîd kirin
Serê mazluman je kirin
Ew rêya Êmam Husên e

Sevdalı,yam tu înake
Şuphe ji qelbê xwe rake
Ew rêya Êmam Husên e
Qewlê sadiqan e pak e

Jin şandine bajarê Şamê
Name şandin li ser name
Ew zalîman nehatine rame
Ew rêya Êmam Husên e

Yazan (söz):
Sevdalı (Salmane Usike Dîn)
Berhevkar (Derleyen):
Akçadağlı İbrahim Erdem
Xwendkar: Mûskê Kevir (Ayeta Maraş e)

KAL BÛM

Nota: Zozan Ozmanian

Kal bûm kal bûm ez ji sa-lan Ji xe-ma-lan ji xe-ya-lan
Pir pir ji der-dên wan he-va-lan A-man a-man
Ba-ja-re-kî çê-kim ji dos-tan va ki-nim dos-tan
dos-tan dos-te we-re di-lo dos-tan

Kal bûm, kal bûm ez ji salan
Ji xemalan ji xeyalan
Pir pir ji derden wan hevalan
Aman aman aman aman
Here dilo dosta yara
Ji dost dibe ji derdra çare
Derbendî ya ave bigere
Yaman mekev gole bira
"Var git dilo dosta yara
Dosttan olur derde çare
Her suyun geçidin ara
Sakın göle düşme kardeş'
Dostî sax î li rev hev e
Hem bi raf û hem bi şev e
Kar û zarar tevlihev e
Derbendî
Dost ji dostan ra dayaûin
Hem baxçene hemu baxin
Hem sultanin hem çiraxin
Derbendî
Rêyê dostan rêke pan e
Dil bi dostî xwe dizan e
Şeş cîhetin la- mekan e
Derbendî
Rêyê dostan rêke dûz e
K,em çi diben ew dibîze
pirê dostan pir ezîz e
Derbendî

Çavkanî (Kaynak):

Sarız-Dallıkavaklı Küçük Haydar Bayrak

Muzik: Gelerî (Ayeta Sarız û Mareş e)

Berhevkar: M. Bayrak

Varyant-2

KEV DEWRA ÎMAM HUSEN E

Kev dewra Îmam Husên e, Kev zamanê Kerbela ye
Min go nabe havalê nabe
Gunê Îmam Husên battal nabe
Derdê Qizilbaşan pir e ku teva nabe

Min go Îmam Husên girtin birinê darê
Fadîme ana hata care
Hif û ro li vê didar e
Kev dewra Îmam Husên e, Kev zamanê Kerbela ye
Sabir kirin li her bela ye

Serê Îmam Husên bajar be bajar gerandin
Birin li bajarê Şame venandin
Jin tazi li devan nandin
Kev dewra Îmam Husên e, Kev zamanê Kerbela ye
Sabir kirin li her bela ye

Welle Îmam Hesen ax dadin
Dîsan serê xwe dan, sîrê xwe nedan
Saxi çuruk ji hev vedan
Kev dewra Îmam Husên e, Kev zamanê Kerbela ye
Sabir kirin li her bela ye

Çavkanî (Kaynak):

Sarızlı Tacım Evliyaoglu (Ayeta Sarız û Mareş e)

Muzik: Gelerî

Xwendkar: Muskî Kevir

BARAN BARÎ

Nota: Zozan Ozmanian

Ba-ran ba-rî Te-ne te-ne Va-na rê-çe
min û te-ne min û te-ne Ez hey-ra-nê
bej-na te-me Me-le lê lê lê rin-di-kê.

Baran barî tene tene
Vana rêçe min û te ne
Ez heyrana bejna teme
He-le lê lê lê rindik ê
Wer eder bibînîm carke
Ew rindik a gundî ke ye
Ev rindika gundê me ye
Rindike dilê min lê ye
He-le lê lê lê rindik ê
Wer eder bibînîm carke
Goçan bar kir çûna yaylan
Lê lê rindê were malan
Şerjê bikim berx û karan

He-le lê lê lê rindik ê
Wer eder bibînîm carke
Rindika min sêrî min kir
Bin çavan da çav li min kir
Were were dest li min kir
He-le lê lê lê rindik ê
Wer eder bibînîm carke

Gotin: Cemal Yeşil (Klama Avşin e)
Muzik: Gelerî
Berhevkar: M. Bayrak

QIRXILÎ

Nota: Zozan Ozmanian

Di-bê Qir-xi-î lê-lîndî-ya si-ne Qir-xil-çew-lik de-vê-çya
ne Mal se-mi-ti Ya-sî-pi-na-re O-ca-xê
tê- lê zeri-ya-ne.

Qirxilî bilindiya çîyan e
Qizilçewlîk devê rêyan e
Mal şewitî Yasîpînar e
Ocaxê têlî zeryan e

Bibez min mebe kevir
Dilê min te kire agir
Gerdanê te berfa çîyan
Cotê çiçikan heşê min bir.

Bang dikim yara min kerr e
Por şekirî ye û digere
Te kezeba min şewitande
Lê delalê li ba mere

Gotin û Muzik: Gelerî (Kilam a Sariz e)
Berhevkar: Temelî

BAYÎ TEYE GUA GUA

Nota: Zozan Ozmanian

Bayî te-ye gu-va gu-va Bayî te-ye gu-va gu-va
 Bij-koj fil-tî sing û gew-re Bij-koj fil-tî sing û gew-re lê.

Bayî teye guva guva
 Bijkov filtî sing ê gewre
 Çaven min li navberan ket
 Her yek telaqa hingive

Derî ade li min veke
 Quraxek ezing bi mihneke
 Zalime Dayikê te ku got, ku ew kîye
 Mîya qer za va berxike

Dalliqevaxê di kortê da
 Malê rindê di orte da
 Min îşev xevnek be xevn dî
 Ez girtime di der te da

Ji helebe virda erde
 Serî bişo biskan berde
 Ku merîyek bi dilf xwe nezewcîya
 Jêra davîye kul û derde

Va çi îş bû va çi îş bû
 Baga yaylan tîj be tîj bû
 Gotin rinda te dayîne
 Bendê dilî min qotmîj bû

Subê rabe male av ke
 Pêlê mene ser ra gavke
 Eger dilf te li min e
 Têlek porê xwe di navke

Çan in çav in heval çan in
 Çav li serî du gol av in
 Ezî dibêm bira tu bî
 Tunebû li dinyê rindê zavin

Wer ku em herin bi gundan da
 Baxçe danin di zevîyan da
 Ba nemîne li bavî te
 Me naşîne bi tu çîyan da

*Gotin û Muzik: Gelerî (Kilama Sarizê ye)
 Berhevkar (Derleyen): Temelî*

NIZANIM

Nota: Zozan Ozmanian

Ni-za-nim ku ku-da te-rim ni-za-nim ku ku-da
 te-rim Li ber xi-kê xwe di-ge-rim.

Nizanim ku kuda terim
 Li berxike xwe digirim
 Min lorika xwe wenda kir
 Dîyar be dîyar digirim

Lawik ji dergûşe xujî-xuşî
 Bî şev û roj dadekişî
 Xeber hat ku lorik mirîyê
 Ji tirsan şîre berên min kişî

La ber deri-li ber deri
 Dayk runişt bulxur diheri
 Ji lorik e xeber tune
 Nizanim çi hate sêrî

*Gotin û Muzik: Gelerî (Kilama Sarizê ye)
 Berhevkar: Temelî*

LI VAN DERAN

Nota: Zozan Ozmanian

Li van de- ran li van de- ran Pe-ya ne-geh-
 se si-ya- ran Di hes-tiye-ba- vè van a- xa-nim
 Kes-kê xwe na-dim xiz- met ka- ran.

Li van deran li van deran
 Peya negehşe sîyaran
 Di hestîye bavî van axan nim
 Keçkê xwe nadin xizmet karan

Gur digerin bi-be zurbeye
 Xelk li kar û îşî xweye
 Çave min î li bejnê teye

Li ber duwaran kal û pîr
 Zar zeç maye bê şakir şîr
 Felek me li te çi kir ku
 Te em ha hiştin feqir

Mûj û guzan biderîne
 Alka Fate min bizewcîne
 Lawkî te hên î xurîne
 Vî feqirî bizewcine.

Çû li axa kî rawestî
 Bi roj û şev qe nevestî
 Me car ke têr hevdu nedî
 Bi rehetî bi serastî
 Ber derî me muxurbe ye

Gotin û Muzik: Gelerî (Kilama Sarizê ye)
 Berhevkar: Temelî

HERE AVÊ Gotin û Muzik: Gelerî (Kilama Sarizê ye)

Nota: Zozan Ozmanian

He-re a-vê a-vê bi-ne li qi-ra-re de-rî me di-ne He-re a-vê
 a-vê bi-ne li qi-ra-re de-rî me di-ne Ta-sek a-vî sae bi min-de
 A-vê ya-ran gî-sî-ri-ne A-vê rin-dan gî-sî-ri-ne Ta-sek a-vî
 sae bi min-de A-vê ya-ran gî-sî-ri-ne A-vê ya-ran cî sî-ri-ne.

Here avê, avê bîne
 Li qirare derî me dîne
 Tasek avî sar bi minde
 Avê yaran çî şîrin e

Ketine navbera me û wane
 Hele carkê bifikirin
 Hine weke sulalê me hene
 Hin deran kî him lê hene

Lê tembûr e lê tembûr e
 Tel zirav e perde hûr e
 Rabe rindê xwe li bake
 Ez meyzekim dûre dûre
 Hîni çîya ne hîni him jî pan e

Hatim rinde te bibînim
 Xwazgînîyên te bişînim
 Dedine min bira bidin
 Eger nedan direvînim.

Berhevkar: Temelî

Berê kel e virda xwar bû
Giha bi serda kevir nar bû
Berê dile te î li min bû
Çim henka ja-ji min sar bû

Ji jêr da hat min nas nekir
Çi de dilda mi pirs ne kir
Fikra min bû min nekir
Min bi xwe destî bi xwe kir

Ber derî malê bavî te yoqişe
Mînê kewan hildikişe
Ez bi qurbane bejnê zirav
Fistan jê ra yaqışixe
Bi nanî tisî ra dikişe

Baran barî hûr weşand
Van cotkaran bîder reşand
Kî çi dibê bira bibê
We rinde gurçî a min xweşand

Jêr va hatin gihşt qantirin
Serê barî xwe kundirin
Zalim Bavî te ku tu neda
Ez jî derdî te dimirim

Gotin û Muzik: Geleri
Berhevkar: **Temelî**

Okuyucunun dikkatine!

7.sayıda yayınladığımız Zazaca hikayenin son paragrafı, teknik bir hatadan dolayı elimize ulaşamadığı için bu sayıda yayınlıyoruz. Okuyuculardan özür diliyoruz. *Redaksiyon.*

.....

"Be`dê zî kiyekî vinna ki: `Nîni me`ynê şîma varadê. Ez dima me`nûn vaştûn, biyûn tiyşûn. Mi nînira awkî waşkî, awkî nîyêdê mî. Ez zî warîştûn mi merira awkî werdi. Meger nîni, me`r kerdo meri w çaxokî mi awkî wûerdi, me`r kût pîzzedê mi. Nîni şîmara va ki ya zacilûna, ez zacilûn niêwiyûn, yo me`r bi`. Bira wêy xi giyenno şionno hetê birarûndê xi yê bînûn. Yê kiyênûnê He`wti varadûnnê w xi giyênne şionnê hetê mardê xi."

Me-rî me-ran de-wîn tî-nîn lî ser ci-lê reş di-tî-nîn
 He-wî we-gan de-wîn tî-nîn lî ser ci-lê reş di-tî-nîn
 ya-man qa-yî-te de-vî xwe we Rîn-de şo-ran di-ge-rî-nîn
 Li mîn li mîn di-ge-rî-nîn Ya-man qa-yî-te de-vî xwe we
 Rîn-de şo-ran di-ge-rî-nîn Li mîn li mîn di-ge-rî-nîn.

Merî meran dewîn tînin
 Li ser cilê reş dîtînin
 Yaman qayte devî xwe we
 Rind (qencî) e şoran digerînin

Pezî bavî te beng be benge
 Xom berdilan ajot renge
 Gotin nazlî a-rinda-te dayîne
 Li xwe têxim bi tîfangê

Malen hana male meine
 Qalê min û te dikine
 Ku tu nedan li min guneye
 Gunê min li sutî teye

Keriyêk pezî min î Qusî
 Soyxe î mêrat rengî hev talêşî
 Kebanî e heye le por î qusî.

Gotin û muzik: Gelerî (Kilama Sarizê ye)
 Berhevkar: Temelî

Mizgînî ! Mizgînî !..

Çêroka kurdî ya bi nav û deng, *Pîrê û Rovî* ji aliyê weşanxaneya
 APECê ve, bi resimên rengîn derket.

Hûn dikarin li navnîşanên li jêr peyda bikin:

Li Almanyayê: **M. Özgür**
 Postfach 900 348
 511 13 Köln/Deutschland
 Fax: 0049 (0)22 03 30 16 30

Li Swêdê: **Apec**
 Box: 3318, 163 03 Spånga/Sverige
 Fax: 0046 (0)8-761 24 90

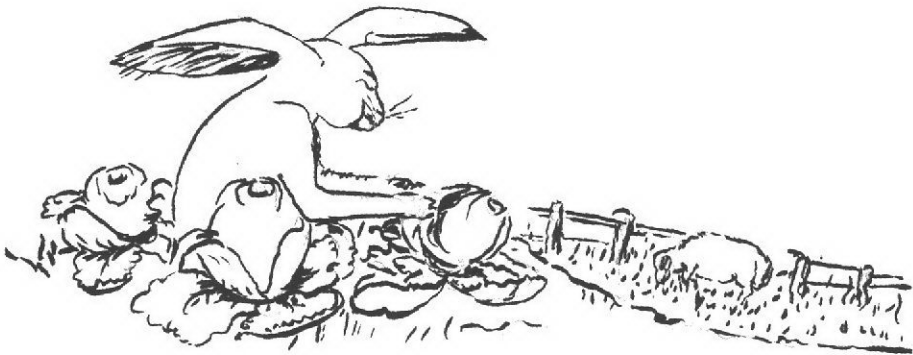

JIBO ÇAV Û GUHIKA JI WE RAVA ÇÊROKA

Wêne û wergera ji Wilhelm Busch:

Bekir Darv

Camêrê me rindik kerguk e
Ew bi kêf di nav gizêr û silq e
Xwar û xwar, paşê mole da û li dora xwe nêrî
Li pêş wayi mîhek diçêrî

Kergu dîsa dest bi xwarinê kir
Vê carê wexta gizêrê rindik û sor
Avête navbera dirana kirt kirt û xwar
Serê xwe helna ku bi mihê ra bibêye
Bavo ewey gur e gur
Gur devê xwe kire qirikê û mih mir

Kerguyê me va bûyera dît û revya
 Çû cem kesekî gundî û girîya
 Gihot: Xalo xalo min dît, gurekî pir egît, mih fetisand diya
 Ew gurekî ne bi fedî û ne bi heya

Gundî bi Kergu ra gihot: Tu metirse
 Ji min ra bibêje gur î li ku ye nuha
 Bi çengê kergu girt
 Ew pir şa bû, gundî da dû

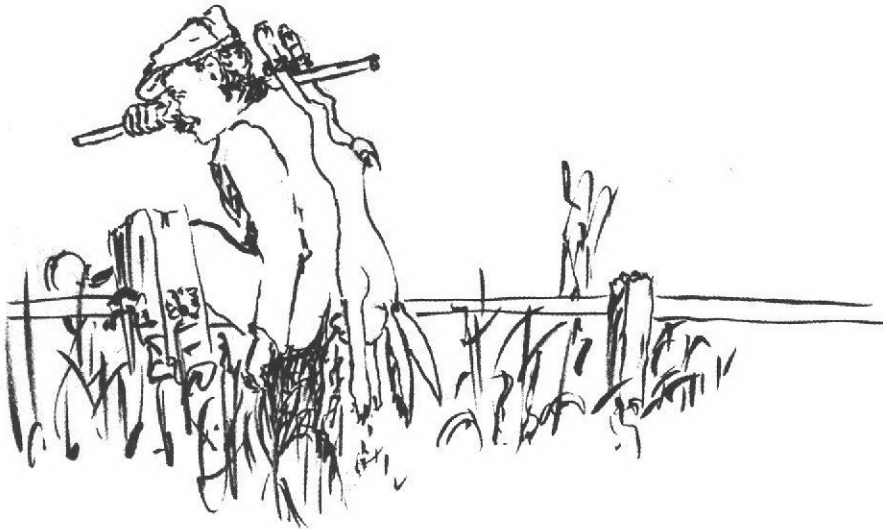
Gundî êzingek di paş xwe da veşarîye
 Gihot: Pir sipas ji te ra camêro

Bi hêrs li navîna hanîya kergu xist êzing
Camêrê me li erdê ket û gihot: Çima erd û ezman dihezin?

Gundî bi keyf helûna û bire mal
Û taştîke pir xwaşik çêkir û xwar

Ew kesên gihotin va çi çêrok e qe ders tune
Heşê wan jî waqas pir in mîna camêrê me kergu.

Aksaray Dımılicesi

(Dımılice-Türkçe Sözlük)

Kısaltmalar:

L.	Fiil
m.	Dişi
n.	Eril
N.	İsim
Rgd.	Sıfat
Rgp.	Zarf
B.	Ünlem.

A

aca *rgd.* orası.
 adayış *L.* kazımak, eşelemek.
 adir *N.* ateş.
 afinayış *L.* sermek, güneşe sermek.
 aftayış *L.* cesaret edebilmek.
 agûnayış *L.* 1. şimşek çakmak. 2. (yağış) dinmek.
 akerde *rgd.* açık.
 akerdiş *L.* açmak.
 alafi *N.* alev.
 alamacî *N.* alev.
 alawnayış *L.* yoğurmak.
 alawitiş *L.* yoğurmak.
 ame diyayış *L.* bulunmak.
 ameyiş *L.* gelmek.
 amiên *N.* maya.
 amiên biyış *L.* mayalanmak.
 amiên kerdış *L.* mayalamak.
 apik *N.* 1. baba. 2. amca.
 Apo! *B.* 1. Baba! 2. Amca!
 ardiş *L.* getirmek.
 arê dayış *L.* 1. bir araya toplamak. 2. kaldırmak. 3. dilenmek.
 arê kerdış *L.* 1. bir araya toplamak. 2. kaldırmak. 3. dilenmek.
 arê vistiş *L.* derleyip toparlamak.
 arêkidi *rgd.* bir arada.
 ariq *N.* ter.
 ariqiyayış *N.* terlemek.
 ariqnayış *N.* terletmek.
 ariweş *N.* tavşan.
 arkollik *N.* maşa,
 arûdî *N.* yakacak, odun.
 asayış *L.* görükmek, gözükmek.
 asin *N.* demir.
 asiniên *rgd.* demirden.
 asnayış *L.* görüktürmek, gözüktürmek.
 astori *N.* yıldız.
 aşmi *N.* m. ay.
 atiki *N.* anne
 atî *N.* aş, yemek.
 avdio *N.* ayran.
 awiyayış *L.* açılmak.
 awî *N.* gözün içi.
 awki *N.* su.
 awki xiro kerdış *L.* 1. duş almak. 2. Banyo yapmak.
 awriyayış *L.* ayrılmak.
 awrnayış *L.* ayırmak.

Ayê! *B.* Anne!
 ayiki *N.* Anne
 ayş *rgd.* (ç. dili) güzel.

B

baldircûn *N.* patlıcan.
 ballî *N.* palamut.
 ballioki *N.* sivilce.
 banastûn *N.* tavan.
 bar *N.* yük.
 bar kerdış *L.* 1. yüklemek. 2. göç etmek.
 barasiyayış *L.* aşırı derecede susamak.
 barayış *L.* bağırarak, çığırarak.
 barnayış *L.* başırtmak.
 barî *rgd.* ince.
 barî biyış *L.* inceltmek.
 barî kerdış *L.* inceltmek.
 barrî *N.* bağırma.
 bask *N.* kanat. * kift î baskî *N.* kol kanat.
 başari *N.* göz.
 baş kerdış *L.* 1. gücü yetebilmek. 2. Üstesinden gelmek.
 bata *rgd.* öteye, öte yana.
 bataliyayış *L.* yorulmak.
 batalnayış *L.* yormak.
 bax *N.* bağ.
 bayik *N.* dede.
 Bayo! *B.* Dede!
 bazin *N.* bilezik.
 bedeliyayış *L.* değişmek.
 bedelnayış *L.* değiştirmek.
 beq *N.* kurbaga.
 berdiş *L.* götürmek.
 berindi *N.* iki-üç yaşında kuzu.
 berm *N.* ağlama.
 bermayış *L.* ağlamak.
 bermnayış *L.* ağlatmak.
 bijüngi *N.* kiprik.
 billik *N.* (ç. dili) cük.
 billik *N.* tepe.
 bilxûr *N.* bulgur.
 bin *rgd.* alt.
 binî *rgd.* taban, alt.
 binî fındış *L.* bekaretini almak, kızlığını almak.
 bira *N.* kardeş.
 biriqiyayış *L.* parlamak.
 biriqnayış *L.* parlatmak.
 biriyayış *L.* kesilmek.
 birî *N.* kaş(lar).

birnayış *L.* kesmek.
bisilmûn *N.* müslüman.
bisk *N.* kakül.
biyî *N.* ayva.
biyye *N.* düğün.
bizi *N.* keçi.
biziyeki *N.* oğlak.
bîname *N.* 1. domuz. 2. ayı.
bîn *rgd.* öteki.
bîêri *N.* özlem.
bîêri kerdîş *L.* özlemek.
boçi *N.* kuyruk.
borraqê soli *rgd.* çok tuzlu.
bostûn *N.* bostan.
brûsk *N.* şimşek.
bûki *N.* gelin.
bûlliki siyîş *L.* emeklemek.
bûn *N.* bina, ev, yapı.
bûoyî *N.* koku.
bûoyîn *rgd.* kokulu.
bûwer *N.* biber.

C

ca *N.* yer, mekan.
ca dayîş *L.* 1. yerleştirmek, yer vermek.
2. bahane bulmak.
cadi mendîş *L.* şaşırmaq.
cam *N.* 1. cam. 2. pencere.
camîêrd *N.* erkek.
camîêrdî *N.* erkeklik.
cawitiş *L.* çığnemek.
caz *N.* fos.
ceer *rgd.* dört.
ceeremîni *rgd.* her dördü(nü).
ceerin *rgd.* dördüncü.
ceerrê *rgd.* dört defa.
ceerrêse *rgd.* dörtüyz.
ce'gnme *N.* cehennem.
ceneki *N.* kadın.
Cenekî! *N.* Hanım!.
cenî *N.* karı, kadın.
ce'te *N.* 1. cadde. 2. meydan.
cêyrûni *N.* elektirik.
ci giyrayîş *L.* (birini, bir şeyi) aramak.
ci nayîş *L.* 1. cinsel ilişkid bulunmak.
2. tecavüz etmek.
3. mec. mahvetmek, perişan etmek.
ci niştîş *L.* binmek, üstüne çıkmak.
ci rasayîş *L.* birine yetişmek, ulaşmak, yetişmek.
ci şûnayîş *L.* 1. dayamak. 2. atmak.
cicik *N.* meme.
cikîyayî *N.* suyu kurumuş.
cikîyayîş *L.* kurumak, suyunu çekmek.
ciknayîş *L.* kurutmak, suyunu çektirmek.
cilîsî *N.* soluk.
cilîsiyayîş *L.* solmak.
cilîsnayîş *L.* soldurmak.
cilq *N.* bozuk yumurta.
cilxa *N.* 1. çizgi. 2. keçî yolu.
cinnek *rgd.* cinli, cinlerin çarptığı kimse.
cira kerdîş *L.* kesmek, koparmak.

cirg *N.* küsme.
cirgîyayîş *L.* küsmek.
cirgnayîş *L.* küstürmek.
cite *rgd.* çift.
citêki *rgd.* bir çift.
citêr *N.* çiftci.
citi *N.* çift.
citi kerdîş *L.* çift sürmek.
ciw *N.* arpa.
ciâ *rgd.* ayrı.
ciê *rgd.* birbirini.
ciê dima *rgd.* ard arda.
ciê ser kûtiş *L.* şakalaşmak.
ciê zerre kerdîş *L.* iç içe takmak.
ciêdi findîş *L.* 1. dağıtmak, bozmak. 2.
tahlil etmek. 3. parçalarını ayırmak.
ci'e'nî *N.* kemiksiz et parçası.
ciêr *rgd.* aşağı.
ciêrê *rgd.* birbirine.
cioka *rgd.* onun için.
cum biyîş *L.* mec. kaybolmak.
cûcigi *N.* civciv.
cûn *rgd.* genç.
cûn şenik *rgd.* atik.
cûne *N.* tay.
cûnê mîlçiki *rgd.* çok hafif.
cûnî *rgd.* genç.

Ç

ça *rgd.* nere, nereye.
ça'li *N.* çukur.
ça'liki *N.* çukurcuk.
ça'lê sarûn *N.* yunak, evde banyo yapılan yer.
çara *rgd.* nereden.
çayi *N.* çay.
çelqiyayîş *L.* çalkalanmak.
çelqnayîş *L.* çalkalamak.
çend *rgd.* kaç.
çendê *rgd.* ne kadar.
çenrê *rgd.* kaç defa. * çen û çenrê bw.
haddi hesabî yok.
çeki *rgd.* işine gelmek. * niame çekidê tio bw. işine gelmedi.
çeçqeçe *N.* çekirge.
çerayîş *L.* otlamak.
çetene *N.* kurra.
çetene eştiş *L.* kurra çekmek.
çi *rgd.* ne.
çiçax *rgd.* nezaman.
çikdeligi *N.* kırlangıç.
çiktenê *rgd.* tek başına.
çilki *N.* damla
çillek *rgd.* *N.* obur.
çilleki *rgd.* *m.* obur.
çillekî *N.* oburluk.
çim *N.* göz.
çiniêdiyayî *rgd.* sonradan görme.
çiça *rgd.* ne kadar.
çiqiriyayîş *L.* kırıışmak.
çiqirnayîş *L.* kırııştırmak.
çirê *rgd.* neden, niye.

çirêki *rgd.* çünkü.
çirênayîş *L.* otlatmak.
çito *rgd.* nasıl.
çito bo *rgd.* nasıl olsa.
çitoki *rgd.* nasıl ki, ..er ...mez, ..ir ..mez.
çittikî *N.* sıçrama, ziplama.
çittikî eştiş *L.* sıçramak, hoplayıp zıplamak.
çiwras *rgd.* kırk.
çiyki *rgd.* ne.
çiykira *rgd.* neden.
çiyko *rgd.* nedir o? ne var?
çîal *N.* çuval.
çîok *N.* diz.
çîppîk *N.* baldır.
çîndê *rgd.* ne kader.
çûrik *N.* enik.

D

dar *N.* sopa, deynek.
dari *N.* ağaç.
daşûrxûne *N.* tuvalet.
dayîş *L.* vermek.
de kerdiş *L.* 1. koymak. 2. doldurmak.
dec *N.* ağrı.
decayîş *L.* ağrımak.
decnayîş *L.* ağrıtmak.
defindîş *L.* sarkıtmak.
dekûtis *N.* 1. iceri girmek. 2. sarkmak.
delalî *rgd.* sevimli, kıymetli.
delling *N.* paça.
demle *N.* yelek.
dene *N.* buğday.
derd *N.* derd.
dereng *rgd.* gec.
dereng biyîş *L.* gecikmek.
dereng kûtiş *L.* gecikmek.
dereng mendîş *rgd.* gec kalmak.
deresiyayîş *L.* (cam vs.) çatlamak.
deresnayîş *L.* çatlatmak.
derê *rgd.* hele.
derênayîş *L.* 1. eğmek. 2. eğdirmek.
derg *rgd.* uzun.
derg biyîş *L.* uzanmak.
derg kerdiş *L.* 1. uzatmak. 2. sermek.
dergî *N.* uzunluk.
dergûllike *rgd.* uzunlamasına.
deriyayîş *L.* egilmek.
dermûn *N.* derman.
derzayîş *L.* dikmek.
derze *N.* 1. bağlanmış yük. 2. ekin, odun demeti.
derzenî *N.* igne.

derznayîş *L.* diktirmek.
des *rgd.* on.
deseki *N.* ip.
desmac *N.* abtest.
desmac girîotiş *L.* abtest almak.
dest *N.* el.
devistiş *L.* sarkıtmak, düşürmek.
dêyl *rgd.* yarı. * dêyllê şîwi bw. gece yarısı.
di *rgd.* iki.
di hîrêki *rgd.* iki üç (tane).
dibende *N.* ikircikli.
dibendî *N.* tereddut.
dice *N.* kirpi.
didûn *N.* diş.
dikûn *N.* dükkan.
dillik *N.* geçim.
dillik kerdiş *L.* (biri ile) geçinebilmek.
dillik nêkerdiş *L.* (biri ile) geçinememek.
dilopi *N.* damla.
dilopî kerdiş *L.* damlamak, akmak.
dim *N.* 1. sap. 2. peş.
dima *rgd.* 1. ardından, arkasandin. 2. sonradan.
Dimilî *N.* Dımılı.
Dimilîkî *N.* Dımılıce.
dimî kûtiş *L.* peşine düşmek.
dirrê *rgd.* iki defa.
dirrêse *rgd.* ikiyüz.
ditiş *L.* sağmak.
diwî *N.* köy.
diwic *N.* köylü.
diwetî *rgd.* zengin.
diyên *rgd.* ikinci
diyîn *rgd.* ikinci
diyîni *rgd.* 1. ikiye. 2. ikiye, iki taneyi.
dîar 1. *rgd.* üst, yukarı. 2. *N.* taban.
dîe'n *N.* içyağı.
dîew *N.* dev.
dîk *N.* horuz.
dîlhorî *rgd.* çırılçıplak.
dîn *N.* din.
dîo *N.* ayran.
dîorpe *rgd.* tip, kılık.
dîyri *N.* şarki, türkü.
dîyri kerdiş *L.* şarki söylemek.
dîyîş *N.* görmek.
dolde *N.* gölge.
dolqember *N.* ayçiçeği.
domçe *N.* tabanca.
dorini *N.* yayık küpü.
dun *N.* düman
dur *rgd.* uzak.
durî *N.* uzaklık.
dûlet *N.* ikiz.
dûmûn *N.* düman

dûnî *N.* hedik.
dûr *N.* etraf.

E

e'cci *kerdiş L.* (ç. dili) dövme.
e'dîl û e'mma *N.* kör.
elbeter *rgd.* perişan, pejmurde.
E'mê! *B.* Hala!
e'miki *N.* hala.
engimiên *N.* bal.
engiştî *N.* (el) parmak.
engiştire *N.* yüzük.
engûri *N.* üzüm.
e'r *rgd.* kötü.
e'rbet *N.* çirkin.
ercûn *rgd.* ucuz.
ercûn biyîş *L.* ucuzlamak.
ercûn *kerdiş L.* ucuzlatmak.
ercûmî *N.* ucuzluk.
e'rd *N.* 1. yer, yeryüzü. 2. tarla. 3. zemin.
4. huy, karakter.
e'rd şiyîş *L.* secdeye varmak.
e'rew *N.* arap.
e'rewi *N. m.* arap.
e'rewkî *N.* arapça.
erdîşi *N.* sakal.
erênayîş *L.* satın almak.
e'rî *N.* kötülük.
erî *rgd.* geç.
erî *findîş L.* geciktirmek.
erî *kûtîş L.* gecikmek.
e'rş û a'la *rgd.* yer gök.
este *N.* kemik.
esternayîş *L.* silmek, sürmek.
estiş *L.* atmak.
e'şeriyayîş *L.* sığmak.
e'şernayîş *L.* sığdırmak.
eşkayîş *L.* gücü yetebilmek.
eşkici *N.* kuru üzüm.
eşnawitîş *L.* duymak.
eşte *rgd.* atılmış.
eştîş *L.* atmak.
eyê *rgd.* evet.
e'were *rgd.* aware.
ez *rgd.* ben.
e'zmûn *N.* gök.

F

fasal *N.* sap.
fek *N.* ağız.
fe'l *N.* fal.
fe'l ûnayîş *L.* fala bakmak.
felqe *rgd.* parça.
felqe biyîş *L.* 1. bölünmek.
2. parçalanmak.
felqe *kerdiş L.* 1. bölmek. 2. parçalamak.
fetelîyayîş *L.* dönmek.
fetelnayîş *L.* döndürmek.
filûn *rgd.* filan.

fir *kerdiş L.* yudumlamak, içmek.
firengi *N.* domates.
fireqî *N.* kap. * fireqî folî bw. kap kacak.
firiknayîş *L.* ufalamak, kabuklarını çıkarmak.
firsend *rgd.* fırsat.
firsend de kûtîş *L.* fırsat düşmek.
fissi *N.* (sessiz) osuruk.
fitiqiyayîş *L.* şişmek, aşırı şişmanlamak.
filke *N.* musluk.
fistûni *N.* fistan.
fittiki *N.* düdük.
fiêz *rgd.* üst, yukarı.
freşqo *N.* bulaşık süngeri/bezi.

G

ga *N.* öküz
gagoli *N.* bok böceği.
gangola *N.* salıngaç.
gas *kerdiş L.* ısırmak.
gelha ki *rgd.* işin aslına bakarsan.
geltî *N.* kilim.
germ *rgd.* sıcak.
germ biyîş *rgd.* ısınmak, ısınmak.
germ *kerdiş rgd.* ısıtmak.
germî *N.* sıcaklık.
germî *N.* çorba.
gêsti *rgd.* aşırı açlık.
gilç *kerdiş L.* batırmak, sokmak.
gilêşi *N.* etek.
gili *N.* saç örgüsü.
gilla *N.* üzüm tanesi.
gionî *N.* kan.
gionî biyîş *N.* kanamak.
gionî *kerdiş N.* kanatmak.
gionîn *rgd.* kanlı.
girdegin *rgd.* girintili çıkıntılı.
gire *N.* düğüm.
gire estiş *N.* düğüm atmak.
girêdayîş *L.* başlamak.
girêne *N.* yaka.
girêzi *N.* sel, salya.
girêzin *rgd.* salyalı.
girîote *rgd.* 1. tutulmuş.
2. tıkanmış. 3. kapalı.
L. 1. almak. 2. tutmak.
3. kapatmak.
girûn *rgd.* 1. aşır. 2. yavaş.
girûn biyîş *L.* ağırlaşmak
girûn *kerdiş L.* ağırlaştırmak.
girûnî *N.* ağırlık.
giwi *N.* avlu.
giwûn *N.* inek memesi.
giawûr *N.* gayri müslim.
giawûrke *rgd.* çapraz.
giêc *N. N.* deli.
giêci *N. m.* deli.
giêcî *N.* delilik.
giêcûne *N.* delilik.

Devam edecek

HASRET

Güneş
ateş
sarı toprak
altın başak
başak okyanusları
kaynayan kan
ve güneşin halaya durmuş ışınları

geceleri yıldızlarla
gündüzleri güneşle
el ele
dolaştım xalikanı
hasret giderdim
beni yıllarca beslediği için
toprağı alından öptüm
nankör olamam
hele haramzade asla.
kanlı çıplak ayaklarla dolaştığım
taşı yollarda
yanan yüreğimi
bir meşale gibi taşıdım
takmadım
kan izindeki
sarışın kurtları.
nisan toprağı kadar rahat
ve mayıs rüzgarları kadar şarhoştum

Xalikan için
dövüşenler oldu
ve dövüşenler var
alınlarından öpeyim
xalikan helalimdir
hava gibi
su gibi
güneş gibi
ateş gibi
ve yar gibi

Ferîdün

ÇOCUKLAR

Üzüm karası gözleri
namlunun ağzına sürülmüş
iki mermi
ayakları çıplak
başları çıpıldak
üryan
ve sefil
çocuklar
fıratın ve diclenin ülkesinde
ekmek kırintıları topluyorlar
üçüncü sınıf çöplüklerde

onlar
nelere layık değilki
ama gel görki
aç
ve tüysüz
kartal yavrularında
yok farkları

sorarım
dört yöne
bin dünyaya
sorarım
kutsal kitaplara
dağa
taşa
kurda kuşa
güneşe
ateşe
ve gökyüzüne
hangi günahların bedeli
KÜRT çocuklarının
açlıktan ölümleri

Ferîdün

